
Informe sobre la situació de la Cultura Valenciana a conseqüència de la COVID-19 (inclou vot particular)

Autor: Grup de Treball Cultura i la Covid-19
Aprovació: Ple, 26 d'octubre 2020

ÍNDEX

- 1. Marc Introductorí.**
- 2. Diagnòstic sobre el Sector del Llibre.**
- 3. Diagnòstic sobre el Sector de les Arts Escèniques.**
- 4. Diagnòstic sobre el Sector de les Arts Visuals.**
- 5. Diagnòstic sobre el Sector de l'Audiovisual.**
- 6. Diagnòstic sobre el Sector de la Música.**
- 7. Conclusions i Recomanacions.**

MARC INTRODUCTORI

*La Cultura es un menester imprescindible de toda vida,
es una dimensión constitutiva de la existencia humana
como las manos son un atributo del hombre*
José Ortega y Gasset

JUSTIFICACIÓ

Este informe sorgix per la voluntat d'analitzar la situació actual de la cultura valenciana a causa de la crisi produïda per la COVID-19.

El Consell Valencià de Cultura manifesta el seu interés en el diagnòstic dels efectes produïts durant esta època de confinament en els distints sectors culturals així com en la posterior evolució de reconstrucció cultural, econòmica i social. Per tant, iniciem este informe com a punt de partida de trobades, compareixences i anàlisis que continuarem realitzant en els pròxims mesos. La realitat derivada de l'impacte de la pandèmia està en permanent evolució; de la mateixa manera, este informe anirà actualitzant-se. Ara mateix, podem obtindre dades d'allò que ha ocorregut en el primer impacte del confinament; no obstant això, resulta complicat aventurar quin serà el futur més immediat, perquè encara no hi ha un retorn a la normalitat, tal com la coneixíem, i menys en les activitats culturals.

Per això, advertim de la flexibilitat i obertura d'este informe, la validesa del qual no consistix a realitzar una foto fixa, sinó a aportar l'anàlisi i la reflexió en una situació canviant.

Este document, i els que hi succeiran, són fruit de l'època de complexitat en què vivim. Hem d'aprendre a conviure amb incerteses i a desenvolupar capacitats per a reaccionar adequadament davant de l'inesperat o el confús. Com advertix el filòsof Daniel Innerarity, "nuestro gran desafío es transformar la información en conocimiento, anticipar los riesgos, gestionar la ignorancia, actuar con criterios de sostenibilidad y consideración del futuro" (1).

La Comunitat Científica, com a conclusió dels seus informes durant els últims anys, llançava un missatge de precaució i d'alerta sobre una malaltia vírica desconeguda. La seua finalitat era conscienciar sobre la importància de reforçar l'estructura científica, sanitària i econòmica davant de possibles crisis sanitàries en el futur. Per la seua banda, l'Organització Mundial de la Salut (OMS), en el 2018, va alertar sobre la patologia causada per un virus no identificat que podria provocar una pandèmia. Així mateix, la Comissió sobre el Marc Global de Riscos de Salut per al Futur, en 2016, va pronosticar pandèmies en els pròxims 100 anys.

En la seua Comissió de Ciències, en relació amb els estudis relacionats amb la salut, la investigació mèdica i la biomedicina, el Consell Valencià de Cultura va realitzar un Informe sobre malalties emergents i reemergents, aprovat al juliol del 2014.

Ens trobem, per tant, davant d'una pandèmia anunciada en certa manera, però al seu torn de caràcter desconegut i impredecible, que ens situa davant d'este escenari distòpic i insòlit que estem vivint pel coronavirus, enfront d'una emergència sanitària de dimensions mundials que s'ha vist ràpidament expandida.

¹ Innerarity, Daniel. "Una teoría de la democracia compleja. Gobernar en el siglo XXI". Galaxia Gutenberg. 2020.

Ens hem enfrontat, com a primera urgència, a salvar vides, a combatre la pandèmia. Encara que iniciem ja una etapa de recuperació, que podrà ser lenta i difícil, però en la qual tots som conscients de la importància de col·laborar socialment junts. També s'ha modificat el nostre hàbitat sociocultural: les nostres formes de relació social, de compartir activitat, de disfrutar amb l'oci, o de consumir cultura, per exemple.

Són molts els sectors productius afectats per esta depressió econòmica, provocada per causes alienes a l'activitat social i política del ser humà. Entre els quals, i una vegada més, es troba la Cultura en totes les seues dimensions, des de la formació a l'exhibició, passant per la producció, l'ocupació i la indústria.

Paradoxalment, la Cultura ha sigut un dels elements més actius durant esta època de confinament per a ajudar a la socialització, formació, creativitat i gaudi de la ciutadania. La lectura, l'audiovisual, el teatre... s'han convertit en les "crosses" amb què hem pogut suportar convenientment este tancament.

No obstant això, què passarà després de la pandèmia?

La situació econòmica en la Cultura és realment greu. La pèrdua és voluminosa i arriba a tots els sectors. El balanç de pèrdues econòmiques en tots els sectors i subsectors culturals resulta a hores d'ara alarmant. No podem oblidar que la Cultura ja partia d'una situació desavantatjosa, si no precària, després de la crisi econòmica de 2008; una situació aguditzada per la falta d'una aposta política que traga la cultura del furgó de cua de les inversions i la situe com a bé de primera necessitat. D'altra banda, resulta imprescindible dissenyar un marc que incorpore en positiu la irrupció de les noves tecnologies i alhora que protegisca el treball creatiu.

En definitiva, sense temps suficient per a recuperar-se de la crisi econòmica de 2008 i dels seus efectes, la Cultura s'enfronta a les conseqüències de la pandèmia després de la paralització de totes les activitats culturals, la qual cosa ha contribuït a debilitar encara més un sector ja per si mateix vulnerable.

A això cal sumar un nou hàbit social que s'ha estés en este confinament: la gratuïtat. La Cultura, tant els seus professionals com les institucions, han mostrat una extraordinària generositat en permetre l'accés a innumerables productes de forma gratuïta: llibres, pel·lícules, sèries, documentals, jocs, accés a museus i exposicions, concerts, etc. No obstant això, esta "gratuïtat", lluny de ser passatgera, s'ha convertit en un nou llast per a la Cultura. L'accés democràtic i lliure a la Cultura no pot significar ignorar el valor, l'esforç, el treball, la dedicació i els recursos de la producció artística i creativa.

La Cultura té un valor incommensurable, però també, en les societats que vivim, té un preu justificable, perquè suposa una font d'ocupació i economia per a moltíssims professionals, la gran qualitat dels quals és dedicar-se a una professió que significa una autorealització i al mateix temps una aportació al progrés intel·lectual i moral de la societat.

Encara queden per véncer moltes resistències que consideren la cultura com un bé "de luxe" de què es pot prescindir.

Des del Consell Valencià de Cultura entenem que la Cultura i la Ciència no són un gasto de l'economia sinó una inversió, un potent dinamitzador social amb un significatiu retorn econòmic, activitats generadores de riquesa i creació d'ocupació, de cohesió social, i de foment d'uns valors ètics imprescindibles. El CVC reivindica la Cultura com l'eina òptima per a comprendre el món, analitzar-lo, transformar-lo i intentar explicar-lo, per a donar resposta a

les preguntes-força, on vivim, amb qui i com. Perquè, com en tantes ocasions hem manifestat, *"La Cultura tiene que ver con la vida, el clima, el territorio y las relaciones con la naturaleza. Es un proceso civilizador, un producto humano, fruto de la educación y de la formación, y generador de creatividad. Sus herramientas básicas son el estudio, la investigación y la formación de ciudadanos/as. En las sociedades modernas, la Cultura es también un auxilio en la tarea correctora de las desigualdades, por lo que debe caminar conjuntamente con el mayor elemento socializador, que es la Educación, y ambas son derechos inalienables"* ⁽²⁾.

ANTECEDENTS

Esta no és la primera declaració que el Consell Valencià de Cultura realitza sobre la situació de la cultura en esta època de pandèmia. El 8 d'abril, quan portàvem un mes amb l'estat d'alarma, el president del CVC va emetre un comunicat agraint el treball de totes les persones que estan protegint la ciutadania. Feia una crida d'atenció per a no oblidar els més vulnerables i, en tot moment, no volem oblidar els que ja no estan amb nosaltres.

Al mateix temps, va assenyalar el període de reconstrucció econòmica i social que arribaria després de l'estat d'alarma. Eixe seria el moment de fer constar l'impacte que la crisi està tenint en els sectors de la cultura i la ciència, així com el paper destacat que han protagonitzat durant el període de confinament.

Posteriorment, en el ple de juny, el CVC va aprovar una Declaració aprofundint més en la situació que estem vivint, insistint en la importància de la cultura i l'art, de la innovació, la investigació i la creativitat en tots els contextos i situacions de la vida, però molt especialment en la crisi actual. La Cultura aporta un conjunt de valors com la responsabilitat, la solidaritat, la imaginació i la tolerància: la Cultura és un bé de primera necessitat. Per això, vam voler i volem reconèixer el paper que el sector cultural ha exercit per a millorar la convivència i la vida quotidiana en moments tan durs de confinament.

En eixa declaració deixem constància de l'impacte que la crisi està tenint en tots els sectors i subsectors, i sol·licitem a les nostres administracions que siguen sensibles a la realitat sobrevinguda, que tinguen en compte les condicions específiques de les empreses culturals i creatives, i molt especialment la d'aquells professionals que es troben en situació d'especial vulnerabilitat.

En el marc de les nostres competències, ens oferim a les administracions públiques i als representants dels diferents sectors culturals, a arreplegar aquelles accions o mesures que haurien de ser tingudes en consideració per a afrontar esta situació provocada per la pandèmia. Ens oferim a ser un canal de comunicació, de diàleg i de reflexió entre el sector cultural i les administracions.

SITUACIÓ ABANS DEL COVID-19

Podríem remuntar-nos dècades per a estudiar la difícil situació que viu el sector de la Cultura a Espanya. Però ens hem de centrar en l'últim període emmarcat en el segle XXI, per dos esdeveniments significatius: la crisi del 2008 i l'actual pandèmia COVID-19.

² Informe del CVC *Un cambio de paradigma. La Cultura y la Ciencia: oportunidad ante la crisis*, en octubre del 2012.

Crisi sobre crisi

Arran de la crisi del 2008, el CVC va elaborar un informe titulat "Un cambio de paradigma. La Cultura y la Ciencia: oportunidad ante la crisis", aprovat a l'octubre del 2012. El mencionat informe va analitzar el paper estratègic de la Cultura i de la Ciència; la seua aportació al PIB i la riquesa que genera; el tipus d'ocupació, la seua qualificació i les seues oportunitats productives; la necessària transformació cultural; l'impacte econòmic, social i sobre el territori que exercixen les activitats culturals i creatives; l'estreta relació entre Economia i Cultura; la intrínseca vinculació de la Ciència i la Tecnologia amb el benestar social i individual; el turisme cultural i les potencialitats de la ciutat i, finalment, l'actual situació del sector cultural i científic de la Comunitat Valenciana.

Evidentment, ja manifestem que "canviar de model productiu" requerix perseverança, coordinació, intel·ligència col·lectiva, un ampli acord polític, debat intel·lectual social i polític d'altura, pensament estratègic, visió a llarg termini, estructures àgils i eficients ... És necessari disposar de temps, acord politico-social i estratègies coordinades; no obstant això, este col·lapse pot destruir qualsevol llavor que poguera germinar si no s'hi posa remei.

El més rellevant i esperançador per als professionals de la Cultura va ser l'informe aprovat per la Subcomissió per a l'elaboració d'un Estatut de l'Artista i Creador, constituïda en el si de la Comissió de Cultura, que va ser aprovat per unanimitat de tots els grups parlamentaris en 2018 ⁽³⁾.

Tal com assenyala el Reial Decret Llei 26/2018, de 28 de desembre, pel qual s'aproven mesures d'urgència sobre la creació artística i la cinematografia, "El informe aprobado por el Congreso de los Diputados demanda que el Gobierno apruebe medidas de urgencia sobre la creación artística, con el objetivo de mejorar las condiciones laborales de los creadores españoles. Las medidas se centran en los tres principales problemas que los representantes de la cultura trasladaron a la Subcomisión: la fiscalidad del sector; la protección laboral y de Seguridad Social; y la compatibilidad entre prestaciones por jubilación e ingresos por derechos de autor".

Algunes d'estes mesures es concreten en: la baixada de l'IVA als servicis prestats per autors i creadors a productors i empresaris del 21% al 10% a un IVA reduït o súper reduït per a la cultura, la disminució en quatre punts percentuals en la retenció de l'IRPF als rendiments del capital mobiliari procedents de la propietat intel·lectual quan el contribuent no en siga l'autor, la inclusió dels artistes en la Seguretat Social en els seus períodes d'inactivitat, la protecció de la treballadora cultural embarassada o en període de lactància i el reconeixement de la compatibilitat entre la pensió de jubilació i els rendiments derivats de la propietat intel·lectual (essencialment, els drets d'autor).

Respecte d'això, va suposar un avanç molt positiu el Reial Decret 302/2019, de 26 d'abril, pel qual es regula la compatibilitat de la pensió contributiva de jubilació i l'activitat de creació artística, en desplegament de la Disposició final segona del precitat Reial Decret Llei 26/2018.

Els passos donats en esta direcció no poden quedar en l'oblit. És urgent que el govern implemente i desplegue les mesures contingudes en este informe i referendades per unanimitat com a eines per a dignificar les condicions de treball del sector cultural.

³Boletín Oficial de las Cortes Generales, núm. 373, 20 junio de 2018.

¿La xacra de la desocupació una altra vegada?

Espanya segueix immersa en un problema estructural que afecta la creació d'ocupació. Portàvem dècades observant l'emigració de molts dels nostres jòvens qualificats com a recurs per a trobar un lloc de treball d'acord amb la seua formació.

La Cultura no ha d'estar a mercé del mercat, per la singularitat de les seues aportacions, perquè es tracta d'un dret bàsic per a tota la ciutadania, perquè ha de ser accessible i perquè els seus valors impregnen totes i cada una de les activitats humanes. Açò no implica negar la seua condició d'indústria, perquè l'estructura i projecció que té (des de l'editorial fins a la galeria) com a tal, és generadora d'ocupació i d'autoocupació.

Un dels elements que en el nostre informe sobre el canvi de paradigma estudiarem amb major deteniment va ser el tipus d'ocupació del sector cultural. Tan sols uns esbossos per a recordar els seus trets principals: es tracta d'una ocupació relativament més qualificada; una ocupació fràgil (ocupacions temporals o a temps parcial); és més independent, formada majoritàriament per autònoms o xicotetes empreses; amb millors competències creatives; amb estils de vida integrats amb la seua forma de treball; valoració del treball com autodesenvolupament, prestigi o plaer; bons dots de comunicació, lideratge i independència; i està concentrada en zones urbanes o metropolitanes.

També podem destacar que les activitats culturals i creatives mostren processos d'emprenedoria diferencials: el benefici no constituïx per si sol la força motriu del treball, sinó que cal afegir la possibilitat de construir quelcom, la capacitat de dur a terme una activitat satisfactòria. Es combina l'aspecte emprenedor i l'aspecte creatiu.

De l'últim informe del Ministeri de Cultura i Esport, publicat al febrer del 2020, podem extraure que el perfil del treballador cultural és un jove amb educació superior. Efectivament, "la proporción de jóvenes observada en empleo cultural se sitúa por encima de lo observado en el conjunto del empleo. Así, el porcentaje de empleo cultural en el grupo de 16 a 34 años es del 27,7 %, frente al 24,6 % observado en el total. Estas cifras se acercan en el grupo de 35 a 44 años, con un 30,6 % en el empleo cultural frente a 29,6 % en el total y son inferiores en el grupo de 45 años en adelante, 41,7 % a las observadas en el conjunto del empleo, 46,1 %." (4).

L'ocupació cultural es caracteritza al seu torn per una formació acadèmica superior a la mitjana, presenta taxes més elevades d'educació superior a les observades en el conjunt nacional, 69,1 % enfront de 43,8 %.

Últimes dades de l'ocupació cultural

Abans de la pandèmia, les dades d'ocupació cultural milloraven. Encara que amb moltes dificultats, s'hi veia un cert optimisme. Almenys, així ho indica la tendència marcada en les últimes estadístiques. En 2019, es van registrar 710.200 treballadors culturals, la xifra més alta registrada en el sector a Espanya (5), un 3,6% de l'ocupació total a Espanya.

En 2008, el nombre de treballadors en la Cultura va arribar a 706.300 persones. A partir de la crisi es va produir una caiguda laboral, que tocà el fons en 2012 amb 569.200 empleats. El sector ha anat creixent a poc a poc fins a les xifres del 2019, que suposen un 2,9% d'augment respecte a 2018, i un 3,6% de l'ocupació total a Espanya.

⁴<http://www.culturaydeporte.gob.es/actualidad/2020/02/200213-empleocultural.html>

⁵ Enquesta població activa de l'Institut Nacional de Estadística (INE).

No obstant això, cal destacar la precarietat dels treballadors i treballadores del sector cultural. Del total d'ocupació cultural en 2019, el 68,8% és assalariat, xifra inferior a l'observada en el total de l'economia, amb un 84,3% ⁽⁶⁾. El percentatge d'empleats culturals per compte propi, amb un 31,2%, duplica el percentatge de treballadors per compte propi respecte al total de l'economia.

D'altra banda, dins del col·lectiu d'assalariats, el 87,1% correspon a ocupació a temps complet, mentre que el 12,9% correspon a temps parcial, xifres semblants a les de l'ocupació total a Espanya. No obstant això, la taxa d'assalariats a temps parcial puja al 21,7% en escriptors, artistes i arxivistes, la qual cosa deixa entreveure "notables diferències entre colectivos dentro de los sectores culturales", com assenyala Econcult ⁽⁷⁾.

Quant al teixit empresarial, el nombre d'empreses arreglades en el Directori Central d'Empreses (DIRCE) l'activitat econòmica principal del qual és cultural, va pujar a 122.673 a principis de 2018, la qual cosa suposa el 3,7% del total d'empreses arreglades en el Directori. No obstant això, cal analitzar quin tipus d'empreses són: el 64,7 per cent de les empreses són empreses sense assalariats, el 28,7 per cent són de dimensió reduïda, d'un a cinc treballadors, el sis per cent tenen de sis a 49 assalariats i el 0,6 per cent restant són empreses més grans, de 50 assalariats o més ⁽⁸⁾.

La Comunitat Valenciana concentra el 9,6% d'estes empreses.

El Reial Decret Lei 17/2020 ⁽⁹⁾, en l'exposició de motius, assenyala que, segons la Cuenta Satélite de la Cultura en España, en 2017, l'aportació del sector cultural al PIB espanyol es va xifrar en 2,4%, o en el 3,2% considerant el conjunt d'activitats econòmiques vinculades amb la propietat intel·lectual.

Dues debilitats greus

No obstant això, continuen existint dues flaqueses en el sector cultural: els pressupostos públics i la inversió cultural per habitant.

Respecte als pressupostos públics en Cultura, segons destaca Enrique Bustamante ⁽¹⁰⁾ en l'article "Tiempos convulsos, también para la cultura" ⁽¹¹⁾ la despesa pública en Cultura en 2016 estava en 4.800 milions d'euros enfront dels 7.090 de 2008 (un 32,3% menys), abans de les retallades produïdes per la crisi. D'una banda, l'Estat central va reduir els seus pressupostos de 1.075 milions en 2008 a 678 en 2018; i, d'altra banda, les comunitats autònomes han passat en esta dècada 2008-2018 de 2.129 milions d'euros a 1.144 (caldría analitzar les dades per comunitats ja que les variacions són desiguals).

Les que han tingut una major recuperació pressupostària han sigut les administracions locals, amb un pressupost de 3.270 milions en 2018.

⁶ MCUD 2020.

⁷ Àrea d' Investigació en Economía de la Cultura i el Turisme de la Universitat de València.

⁸ <https://www.elmundo.es/cultura/2019/11/27/5dde6cb7fc6c83de158b45fc.html>

⁹ Reial Decret-Llei 17/2020, de 5 de maig, pel qual s'aproven mesures de suport al sector cultural i de caràcter tributari para a fer front a l'impacte econòmic i social de la COVID-2019.

¹⁰ Fundador i Conseller de l'Observatori de Cultura i Comunicació de la Fundación Alternativas i coordinador dels informes realitzats des del 2011 al 2018.

¹¹ Publicat en l'Informe sobre el Estado de la Cultura en España 2019 de la Fundación Alternativas.

En segon lloc, i en relació als hàbits de consum cultural, encara que el mercat cultural espanyol privat va ser recuperant-se lentament, va patir un lleuger retrocés en 2017, la qual cosa en percentatge sobre el gasto total de les llars espanyoles significa una disminució en una dècada del 2,7 al 2,5% (considerant que en eixes xifres s'inclou també connexió a internet, telefonia mòbil, etc. que han anat clarament en augment). És a dir, la despesa mitjana cultural per persona ha baixat de 307 euros a l'any en 2016 a 274,6 en 2018; i la mitjana per llar ha passat de 764,4 en 2016 a 682,5 en 2018 ⁽¹²⁾.

En relació a la Comunitat Valenciana, hem de destacar que es va situar per damunt de la mitjana amb 312,7 euros per habitant en 2018.

SITUACIÓ ACTUAL

Resulta evident que 2020 serà un any tristament excepcional. També per al sector de la Cultura, que ha sigut un dels més afectats. La pandèmia ha colpejat totes les baules de la cultura, des de les expressions més xicotetes i les més informals a les de més nivell o estabilitat.

Una vegada més, caldrà reinventar-se. Al sector cultural no li falta iniciativa ni creativitat. Ja ho estem veient en la ingent quantitat de propostes culturals que han circulat en esta època de confinament. Els recursos digitals s'han intensificat tant en visites a museus com en pel·lícules i sèries, inclús en representacions teatrals o presentacions de llibres. I serà un element a considerar en esta nova època.

Però no oblidem que la Cultura no és només contingut o producció, sinó també socialització: un element de cohesió de la societat. Ens trobarem amb una necessària convivència entre modes i infraestructures tradicionals i els nous suports tecnològics que difonen la cultura d'una altra manera.

Per a poder reconvertir la crisi en oportunitat, el sector cultural no pot quedar desemparat. Necessita sobreviure a esta època de paràlisi laboral. Perquè, encara que la ciutadania estiguem disfrutant de cultura durant tot el temps, això no significa que els seus creadors puguen viure d'això. Així ho van expressar en un manifest firmat per 95 premis nacionals el passat 2 d'abril, que van assenyalar: "Los profesionales del mundo de la Cultura somos perfectamente conscientes del estado de emergencia sanitaria y social que esta pandemia está provocando en nuestra sociedad. Nunca hemos querido, ni mucho menos, que se antepongan las necesidades de nuestro sector a las de ningún otro, y no lo queremos ahora que tantos se juegan valientemente la vida por la salud de los demás. Hoy, más que nunca, lo primero es indiscutiblemente lo primero. Sin embargo, lo que es pertinente demandar es que la cultura y sus trabajadores no sean delegados a la anécdota política, degradando a la categoría de ornamental una actividad que es socioeconómicamente estructural y -estos días especialmente- humanamente imprescindible" ⁽¹³⁾.

És evident que la preocupació per la situació de la Cultura no afecta només el nostre país, sinó que les conseqüències d'una pandèmia com la COVID-19 s'estenen a nivell global. Així ho han assenyalat també més de 40 professionals europeus de 16 nacionalitats i disciplines artístiques diferents en el manifest en defensa de la cultura com a identitat d'Europa, titulat "Una llamada para salvar el futuro de la cultura y el entretenimiento". Una iniciativa que ha sigut promoguda

¹² Dades obtingudes dels Anuaris d'estadístiques culturals del Ministeri de Cultura i Esport.

¹³ <https://elpais.com/cultura/2020-04-03/cerca-de-100-premios-nacionales-exigen-al-gobierno-medidas-para-el-sector-cultural.html>

per la CEPI (European Audiovisual Production) i l'Asociación Estatal de Cine i que s'ha publicat a mitjan juliol.

Tal com han arreglat els mitjans de comunicació europeus, els firmants destaquen: "la cultura europea está en medio de una crisis. La manera en que los responsables políticos y sociales respondan ahora va a determinar el escenario para la próxima década de vida cultural y creativa en nuestra Unión. Desde el principio de la pandemia de Covid-19, los teatros, cines, museos, salas de conciertos y similares han permanecido cerrados. Muchos de esos lugares no volverán a abrir". Així, reclamen un pla que permeta reviure l'ecosistema cultural europeu, amb tota la diversitat que alberga i que suposa un dels nostres senyals d'identitat com a Unió Europea (14).

Impacte Covid-19 sobre el sector cultural i creatiu

L'Àrea d'Investigació en Economia de la Cultura i Turisme de la Universitat de València, Econcult, ha fet una investigació en l'àmbit espanyol dins del projecte europeu Chebec (15).

El treball realitzat té tres objectius: analitzar l'impacte a curt i mitjà termini de la crisi de la Covid-19 sobre els Sectors Cultural i Creatius (SCC); analitzar les estratègies d'adaptació de les organitzacions davant de la situació de confinament en un context d'elevada incertesa; i avaluar i valorar les ajudes públiques destinades al sector cultural a Espanya.

Les organitzacions culturals, majoritàriament de dimensió reduïda, han vist paralizades les seues activitats, amb cancel·lacions o posposicions d'esdeveniments, disminució o suspensió d'encàrrecs, el tancament d'espais i tallers, impactes sobre proveïdors, etc., la qual cosa ha obligat a orientar els seus treballs per a garantir la supervivència a curt termini.

De l'anàlisi de les enquestes realitzades, Econcult extrau, entre altres, les següents conclusions que volem destacar:

- Pràcticament la meitat d'enquestats han implantat el treball remot com a resposta, la qual cosa suposarà profunds canvis en els modes de producció i consum cultural a mitjà i llarg termini.
- La implantació del teletreball no ha sigut una solució per al sector de les arts escèniques.
- Les principals estratègies d'adaptació han sigut la creació de noves idees i la innovació en productes i servicis.
- La gratuïtat online de continguts i productes durant la fase de confinament ha sigut una oferta o proposta rebuda pel 64% d'enquestats, fonamentalment per l'associació del treball cultural i artístic amb una vocació social i solidària.
- En relació amb les necessitats prioritàries, destaquen les de naturalesa informativa sobre ajudes, subvencions, tràmits... així com la necessitat d'un horitzó de reprogramació i les dificultats de liquiditat.

¹⁴ <https://www.lavanguardia.com/cultura/20200713/482279993001/manifiesto-cultura-europa-coixet-almodovar.html>

¹⁵ Anàlisi de les enquestes realitzades entre abril i maig del 2020 sobre l'impacte Covid-19 en el Sector Cultural i Creatiu, realitzat per Econcult i publicat al julio 2020.

- Pràcticament la meitat dels enquestats estimen pèrdues majors del 75% en els seus ingressos durant el segon semestre del 2020.
- Cal assenyalar que més del 15% dels enquestats combina la seua activitat cultural o artística amb una ocupació en un altre sector. La temporalitat i la irregularitat són característiques de l'ocupació cultural.

Els sectors culturals que han sigut consultats són: arts escèniques (un terç del total d'enquestats), arts visuals, disseny i arts aplicades, patrimoni cultural, gestió cultural o mediació, llibres i lectura, multidisciplinari i altres funcions. Encara que el qüestionari realitzat arreplega 784 respostes de tot Espanya, podem validar el seu resultat a la Comunitat Valenciana, ja que només en el nostre àmbit territorial s'han realitzat 410 enquestes, un nombre significativament superior a la resta de comunitats.

MESURES D'AJUDA DEL GOVERN CENTRAL I AUTONÒMIC

Com és lògic, les primeres mesures van arribar des del govern central i els governs autonòmics, entre ells el govern valencià. Assenyaem ací els principals plans d'ajudes, que han anat complementant-se amb les subvencions, ajudes i mesures preses des de les diputacions i els principals ajuntaments de la nostra Comunitat.

Es tracta de conèixer succintament la reacció de les administracions públiques, sense entrar-hi al detall, ja que també els pressupostos i accions es complementen o es modifiquen en funció de l'evolució del coronavirus i del seu impacte social, ni tampoc consistix a valorar si estos pressupostos són o no suficients per a la supervivència del sector cultural.

Govern d'Espanya: Reial Decret Llei 17/2020

Les mesures que el Govern d'Espanya ha posat en marxa per al sector de la Cultura estan definides en el Reial Decret Llei 17/2020 de 5 de maig, pel qual s'aproven mesures de suport al sector cultural i de caràcter tributari per a fer front a l'impacte econòmic i social de la COVID-2019.

Consta fonamentalment de dues parts: una línia de liquiditat de 780 milions d'euros realitzada amb la Sociedad de Garantía Recíproca Audiovisual Fianzas SGR ("CREA SGR"); i les línies de subvencions i ajudes als sectors per valor de 76.4 milions d'euros.

El reial decret s'estructura en 5 capítols, 15 articles, 8 disposicions addicionals i 13 disposicions finals.

El capítol I s'ocupa de les mesures generals per a donar suport a empreses i treballadors del sector cultural, facilitar-los el finançament i el crèdit, així com garantir les prestacions per desocupació al col·lectiu d'artistes, especialment vulnerables per la intermitència del seu treball.

El capítol II regula mesures de suport a les arts escèniques i de la música.

El capítol III inclou mesures de suport a la cinematografia i a les arts audiovisuals.

El capítol IV regula les mesures relatives al sector del llibre i a l'art contemporani.

Finalment, el capítol V regula altres mesures com les que s'adopten per a les activitats culturals subvencionades que han resultat cancel·lades com a conseqüència de la COVID-19.

Respecte a la distribució del finançament, es realitzarà de la manera següent: "Se destinen 16,25 millones de euros para préstamos a las pequeñas y medianas empresas del sector, que se otorgarán desde una sociedad de garantía recíproca, CREA SGR, entidad mediadora de créditos que antes se dedicaba al audiovisual y que ahora servirá como engranaje para todo el sector cultural. Además, se incluyen 3,75 millones de euros para pagar el coste de apertura de los préstamos. En total, la suma asciende a 20 millones de euros para que CREA SGR pueda habilitar hasta 780 millones, distribuidos en seis líneas: audiovisual, artes escénicas, industria musical, industria del libro, bellas artes y otras empresas del sector. Cada línea recibirá una aportación de 40 millones de euros como mínimo" (¹⁶).

Govern Autonòmic Valencià: "reaCtivism"

El govern valencià ha emprés també mesures de suport al sector cultural en el pla anomenat "reaCtivism".

Encara que no hi ha un pla definit com a tal, perquè s'han anat prenent les decisions a mesura que s'han establert acords amb els diferents sectors culturals, i modificant el pressupost aprovat per al 2020, podem trobar tota la informació en la pàgina web de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport de la Generalitat Valenciana (¹⁷).

Principalment, el pla d'ajuda "reaCtivism" s'assenta sobre les mesures següents:

1. La primera mesura concretada de 'reaCtivism' és la programació en espais privats d'activitats escèniques, musicals i audiovisuals contractades per l'IVC.
2. Es destina un pressupost de 4 milions d'euros.
3. A través d'un decret llei, s'estableix continuar amb les subvencions de les activitats culturals programades, encara que no s'hagen realitzat per la pandèmia.
4. Els seus objectius fonamentals són reprogramar tot el que es puga, reubicar espectacles, reactivar sales privades, llogar instal·lacions escèniques i cinematogràfiques.
5. Es destina un milió d'euros des de la Conselleria de Cultura, Educació i Esports per al sector del Llibre, per pal·liar la baixada de facturació, despeses corrents de manteniment dels establiments, adaptació higiènic-sanitària i 500.000 euros per la compra d'obres d'art.
6. 1,55 milió euros: per a llogar sales privades valencianes. Lloguer de 37 espais privats de teatre i música, i ajuda per a 50 sales de cine. Així com contractació companyies i grups.
7. 100.000 euros en una convocatòria del Consorci de Museus per a 100 continguts visuals de cultura online.

¹⁶<https://elpais.com/cultura/2020-05-05/el-gobierno-destinara-80-millones-de-euros-a-la-proteccion-del-sector-cultural.html>

¹⁷<http://www.ceice.gva.es/es/web/cultura/covid-19>

Els objectius d'este pla "reaCtivem" els definix el conseller d'Educació, Cultura i Esport, Vicent Marzà, en les declaracions següents: "*desde el primer momento hemos considerado que el sector cultural valenciano necesita medidas específicas para hacer frente a los efectos de la pandemia más allá de las ayudas que se están generando de manera global, puesto que las empresas culturales y creativas tienen unas especificidades muy concretas a las que hay que dar respuesta*" (18).

Els detalls es poden consultar en el Pla "reaCtivem" que indica per àrees l'impacte sobre el nombre concret de professionals i empreses culturals, així com les accions específiques.

Altres Administracions Públiques

De forma coordinada, les tres diputacions han reaccionat també en funció dels seus pressupostos i possibilitats.

Des de la Diputació de València, a través del SARC i del servei de Promoció Cultural, s'ha mantingut el pressupost de 4,5 milions d'euros per a ajudes i subvencions als programes culturals municipals i projectes culturals diversos, amb flexibilització dels tràmits i els terminis a fi d'ampliar la programació afectada pel coronavirus (19).

A més, ha posat en marxa la web denominada Cultura de proximitat (culturadeproximitat.com), que servix de plataforma de distribució i accés de materials culturals produïts per la Diputació, des de l'accés virtual als museus, disfrutar de les obres del Premi Iturbi de piano, les representacions realitzades pel teatre Escalante, entre altres servicis. La Diputació d'Alacant també ha mantingut els seus pressupostos i subvencions, en què destaquen, entre altres línies: 400.000 euros en ajudes per a municipis de la província destinats a activitats culturals, musicals i escèniques; 135.000 euros per a l'exercici d'activitats culturals d'especial relleu, entre les quals s'inclouen l'organització del XXIII Festival Internacional de Guitarra José Tomás de Petrer, la Primavera Hernandiana d'Oriola, el X Festival de Jazz d'Elx i el XXVII Certamen Musical de Cox; la concessió d'ajudes per a equipament d'instal·lacions culturals municipals dotada de 223.000 euros; la Campanya de difusió de música i teatre amb 158.000 euros; 160.000 euros per al desenvolupament i foment de la llengua i la cultura popular valenciana; i 300.000 euros en la XXV Campanya de Música als Pobles per a concerts a càrrec de les bandes de música de les Societats Musicals (20).

La Diputació de Castelló ha aprovat per unanimitat el "Pla Reactiva Castelló", que consistix d'un pla global amb quatre línies d'actuació: un fons per a ajudes als ajuntaments; la implementació d'un pla per al sector turístic; una bestreta de tresoreria per a ajuntaments; i mesures sectorials per a diverses àrees, entre les quals està inclosa l'àrea de Cultura. Dins de les ajudes destinades a Cultura, es mantenen les subvencions per als ajuntaments amb població inferior a 400 habitants; la concessió de subvencions a associacions culturals i entitats privades per a la realització d'esdeveniments; el XLIII Certamen provincial de bandes de música; i les ajudes als plans culturals dels ajuntaments de la província de Castelló (21).

També, el conjunt d'ajuntaments de la Comunitat Valenciana, en la mesura de les seues possibilitats, han intentat pal·liar el colp patit per les anul·lacions de les festes i actes culturals que proliferen de punta a punta del nostre territori durant el període estival, i que suposa, sens dubte, un al·licient i una gran font de treball per als professionals culturals. Encara que és

¹⁸http://www.ceice.gva.es/es/inicio/area_de_prensa/not_detalle_area_prensa?id=853876

¹⁹ Portal de la Diputació de València.

²⁰ Portal de la Diputació d'Alacant.

²¹ Porta de la Diputació de Castelló.

evident que la quasi total paralització de festes populars municipals ha suposat un dany considerable.

El que sí que podem comprovar amb satisfacció, i mantenint totes les mesures sanitàries corresponents, és l'obertura de museus i la celebració d'esdeveniments culturals significatius en la nostra Comunitat com és la 37 edició del Festival Sagunt a Escena; el XXIII Festival de Teatre Clàssic de Peníscola; o la 32 edició del Festival de Cine de l'Alfàs del Pi. Així mateix, la Beneficència torna amb el seu teatre infantil els diumenges al matí. I el Centre del Carme posa en marxa la primera edició de "Nits al Carme", una sèrie de concerts íntims. Una xicoteta mostra de les activitats i esdeveniments que, dins les limitacions i dificultats per la situació de la pandèmia, estan revitalitzant-se en el territori valencià. El que no significa que la situació actual pugua comparar-se, ni de bon tros, a anys anteriors.

També des de la societat civil sorgixen iniciatives tant reivindicatives com de complicitat d'ajuda amb el sector cultural. Per exemple, el manifest col·laboratiu titulat "Encendre la cultura de proximitat" o "Sentim els llibreries" que sorgix d'un grup d'escriptors com a suport a les llibreries.

EL PAPER DEL MECENATGE

De tant en tant, especialment quan sorgixen situacions de crisi com l'actual, es reobri el debat sobre la necessitat d'una llei de mecenatge nacional. Una anàlisi que encara està pendent de fer en profunditat, a pesar que la llei actual està permanentment en dubte per la seua falta de vigor.

Quan es van complir deu anys de la vigent Llei 49/2002 de *Régimen Fiscal de las Entidades sin Fines Lucrativos y de los Incentivos Fiscales al Mecenazgo*, que posteriorment va ser modificada per la Llei 62/2003 en el seu Títol III, el Consell Valencià de Cultura va considerar convenient obrir el debat sobre la necessitat d'una nova llei de mecenatge, que a més suposara un revulsiu social en un context de crisi econòmica.

Per això, en el ple de febrer del 2012 aprovàrem el document titulat *Informe sobre la situación del Mecenazgo y Patrocinio Español*, que, d'alguna manera, va ser base del posterior debat a la Comunitat Valenciana, que va portar, en primer lloc, a l'aprovació de la Llei 9/2014, de 9 de desembre, *d'Impuls de l'activitat i del mecenatge cultural de la Comunitat Valenciana*, que va tindre un escàs impacte, i fou derogada i substituïda per la vigent Llei 20/2018, de 25 de juliol, de la Generalitat, *del mecenatge cultural, científic i esportiu no professional a la Comunitat Valenciana*, que arreplega amb més precisió qüestions plantejades des del Consell Valencià de Cultura així com la filosofia d'actuació.

De totes les investigacions que s'ha anat realitzant, la més recent i també molt completa en dades és l'estudi titulat "El papel del mecenazgo en la política cultural española. Propuestas para reconfigurar su papel en las artes y la industria cultural", publicat al març del 2019, abans de l'arribada de la pandèmia ⁽²²⁾.

En totes les ocasions, des del CVC comentem que el Mecenatge no és la panacea ni la solució definitiva als problemes dels professionals de la cultura. Més encara, sempre fem dues observacions: que el mecenatge i el patrocini suposen un complement a les pressupostos públics i mai un substitutiu de l'obligació de les Administracions Públiques respecte a la Cultura com a dret constitucional; i, en segon lloc, que la seua major virtut incidix en la utilitat per a la

²² Elaborat per Juan Arturo Rubio Arostegui (Universitat de Nebrija) y Anna Villarroya Planas (Universitat de Barcelona). Treball realitzat per la Fundació Alternativas per al Ministeri de Cultura i Esport. Març 2019.

conscienciació social, l'augment del prestigi i reconeixement de la cultura per part de la ciutadania.

És clar el valor econòmic que suposen les aportacions privades a les iniciatives culturals, però el que hi ha de subjacent és elevar la significació i estima social per les manifestacions i creacions culturals per part de la societat en el seu conjunt.

Després de la seua aprovació, el CVC ha manifestat la necessitat urgent de reformar la Llei 49/2002, de 23 de desembre, de *Règim fiscal de les entitats sense ànim de lucre i dels incentius fiscals al mecenatge*, sobretot, amb l'objectiu de considerar la Cultura i la Ciència com a factors determinants del canvi social i econòmic. Resulta imprescindible desenvolupar la consciència social i la seua coresponsabilitat amb la importància de la Cultura i la Ciència; que la ciutadania participe i s'involucre a través del micromecenatge; que les empreses augmenten la seua responsabilitat ètica en el foment de les activitats relacionades amb la Cultura i la Ciència; que es fomenten figures i lideratges basats en valors cooperatius i creatius; que s'aposte de forma decidida, tant des del públic com des de la iniciativa privada, per la innovació, la creativitat, l'art, i la investigació; i que, entre tots, promocionem l'estima i la dignitat social que ambdós sectors mereixen, especialment, si considerem que no podem entendre el concepte "progrés" desvinculat dels valors eticosocials que la Cultura i la Ciència proporcionen.

I, si una vegada més, mencionem el debat del mecenatge és principalment per tres raons: una, perquè a pesar de les lleis autonòmiques ja en funcionament i les mesures preses en deduccions, quede un buit significatiu que respon a l'àmbit estatal, ja que la capacitat de gestió i decisió de les comunitats autònomes queda molt limitada al seu àmbit competencial tributari; dos, perquè existix encara una absència de coneixement sobre què és el mecenatge i com hi pot participar la societat civil, i detectem una falta de pedagogia per a conscienciar la ciutadania del paper predominant de la Ciència i la Cultura; tres, perquè l'arribada de les noves tecnologies sumat a la falta de recursos per a atendre totes les iniciatives creatives ha esclatat en l'aparició de nombroses webs i plataformes de "crowdfunding", el que indica la necessitat de connectar el creador i/o l'artista amb el seu públic, la qual cosa, a més, proporciona una oferta cultural variada, múltiple i plural.

No obstant això, novament advertim que el mecenatge no pot realitzar-se des d'una posició "solucionista", perquè no hem d'obviar la importància del protagonisme públic en els pressupostos, en la planificació i la programació, i en la posterior avaluació de resultats. El mecenatge no ve a substituir l'Administració Pública, però pot ajudar a replantejar nous models d'actuació i cogestió publicoprivada.

Les declaracions del ministre de Cultura i Esport José Manuel Rodríguez Uribe, en la seua primera compareixença parlamentària el 12 de març de 2020, afirmant que s'ha de "regular mejor y favorecer el mecenazgo en colaboración con otros ministerios como los de Hacienda, Universidades o Ciencia" deixa entreveure que el Govern actual deixa aparcada la modificació de la Llei de Mecenatge ⁽²³⁾.

Segons la nostra opinió, el debat del mecenatge en esta època difícil i canviant pot suposar obrir les portes a un possible Pacte d'Estat per la Cultura que aborde, entre altres coses, el finançament dels equipaments culturals, la difusió internacional de la nostra cultura en tots els seus àmbits, el trànsit cap al digital mantenint alhora les representacions i concerts que unixen l'artista i el seu públic, o la gratuïtat que se suposa implícita a tota creació cultural, per citar alguns exemples.

²³<https://www.elmundo.es/cultura/2020/03/13/5e6a836afc6c83d3538b4736.html>

EL RISC DE PÈRDUA DELS DRETS CULTURALS

Més enllà de la importància econòmica i social de la Cultura en la societat, la situació del confinament i les restriccions socials en mitjans públics, no sols posa en perill la supervivència del sector cultural, sinó que, amb el seu debilitament, es posen en risc els drets culturals de la ciutadania que són element bàsic d'una democràcia sòlida i del desenvolupament individual de les persones.

Al gener del 2013, el CVC va aprovar un *Informe sobre el derecho a la cultura*. Llavors, advertíem dels efectes negatius que la crisi econòmica podia tindre sobre les activitats culturals, en impedir o limitar l'accés de la ciutadania i "propagarse la idea de que las manifestaciones culturales son un lujo prescindible, un capricho, un mero pasatiempo o un espectáculo poco rentable".

A més de la dimensió industrial, econòmica o creativa dels sectors culturals, no podem obviar la condició humanista, sense la qual la cultura no tindria sentit i que, com assenyala la UNESCO, "la cultura dóna a les persones la capacitat de reflexionar sobre si mateix".

La Declaració Universal dels drets humans (1948), en l'article 27.1, diu: "Tota persona té dret a prendre part lliurement en la vida cultural de la comunitat, a gaudir de les arts i a participar en el progrés científic i en els beneficis que en resulten". En l'article 27.2, assenyala: "Tota persona té dret a la protecció dels interessos morals i materials que li corresponguen per raó de les produccions científiques, literàries o artístiques de què siga autora".

Així mateix, en el Pacte Internacional Relatiu als drets econòmics, socials i culturals (1966), patrocinat també per les Nacions Unides, es disposa que els Estats reconeixen el dret de tota persona a participar en la vida cultural, i per a això, acorden adoptar una sèrie de mesures per a assegurar el ple exercici dels drets culturals.

Més enllà de les diferents classificacions, hi ha un consens a determinar drets culturals com el dret a la participació cultural que inclou el dret a l'accés a la cultura i al patrimoni, a la lliure participació en la vida cultural, a exercir lliurement una activitat cultural i a la creativitat cultural.

Ha sigut una constant del Consell Valencià de Cultura la preocupació per l'enfortiment dels drets culturals, perquè, si bé, la seua importància és àmpliament reconeguda, hi ha una certa incertesa, com assenyalàvem en el nostre informe, a l'hora de determinar el dret a la cultura com a dret fonamental. De fet, en la Constitució Espanyola, els drets fonamentals es troben davall el títol I, *Dels drets i deures fonamentals*, mentre que l'importantíssim article 44 de la Constitució, que diu: "1. Els poders públics promouran i tutelaran l'accés a la cultura, a la qual tots tenen dret. 2. Els poders públics promouran la ciència i la investigació científica i tècnica en benefici de l'interés general", està situat en un article numèricament posterior i en un capítol poc apropiat, titulat *Dels principis rectors de la vida social i econòmica*.

Una de les propostes del nostre informe del 2013 consistia en un canvi constitucional mínim, que modificara la posició de l'article 44 de la Constitució Espanyola i ubicara la cultura i la ciència al voltant de l'article 27 en què es desenvolupa el dret a l'educació.

Durant temps hem analitzat els canvis que es produïxen en les societats del segle XXI: la seua complexitat cultural, la seua diversitat, els moviments migratoris, les transformacions tecnològiques, el patrimoni natural i el medi ambient... però, sens dubte, la situació actual provocada per la pandèmia ens enfronta a molts reptes, entre els quals, la garantia dels drets culturals.

L'EDUCACIÓ I LA FORMACIÓ DE PÚBLICS

Un dels instruments fonamentals per a garantir l'enfortiment dels drets culturals és la vinculació de la Cultura amb l'Educació i el sistema educatiu.

Els col·legis obrin les portes amb ràtios reduïdes, mantenint distàncies de seguretat, amb màscares, amb classes *online*, sense a penes contacte social entre professorat i alumnat, resulta inviable predir com seran les activitats complementàries, extraescolars i/o culturals que s'hi desenvolupen. Dins del risc, apareixen solucions que han vingut per a quedar-se, i implementen positivament el camp educatiu com és l'ús de les noves tecnologies, de les classes *online*, de la facilitat de comunicació professor-alumnat a través de les xarxes. Sens dubte, l'educació experimentarà un salt que facilitarà l'accés a noves eines de coneixement.

És evident que l'esforç de les administracions educatives, des dels col·legis a les universitats, està centrat en què no es perden classes, ni en quantitat ni en qualitat. Un repte a què s'està fent front des de totes les instàncies i en tota la geografia autonòmica i nacional.

No obstant això, el sistema educatiu és molt més que una transmissió de coneixements. Significa socialització, camaraderia, compartir, col·laborar, dialogar, debatre, en definitiva, "viure l'aprenentatge".

Dins del sistema educatiu, paral·lel i complementari a les classes reglades, s'ha anat consolidant un aprenentatge basat en activitats culturals, des de visites a museus, teatres, auditoris, a la celebració de dies internacionals culturals amb la trobada amb creadors, escriptors i artistes, que amplien les bases del coneixement de l'alumnat.

Esta fusió educativa-cultural no sols ha sigut una font d'ofertes per als professionals de la cultura, sinó que ha suposat quelcom molt significatiu: la formació de públics. Garantir l'accés a la cultura, procurar l'estima i l'amor per la creativitat, facilitar referents culturals, proporcionar una identitat cultural vinculada al territori, passa per la formació d'un públic jove que trobe en la cultura una finestra oberta a la iniciativa, la imaginació i la creació pròpies.

El curs educatiu que obri les portes serà singular, difícil, complex, millorat de forma positiva en alguns elements relacionats amb les noves tecnologies, però segurament limitat i retallat en les eines relacionades amb la sociabilitat, la creativitat i l'accés a les manifestacions culturals.

A més, el concepte de cultura comprén informacions, coneixements, idees, creences, sentiments, hàbits i costums, aptituds i actituds que les persones han adquirit per ser membres d'una societat. La cultura implica també, a més d'eixa assimilació, la revisió i preguntes sobre l'herència social. Per això, l'educació serà alienant si no és un factor de participació activa dins un destí històric conscient.

La societat té en l'educació una eina poderosa que li pot proporcionar estratègies i metodologies per afrontar la nova situació. No obstant això, la situació creada per la COVID-19 té un alt factor emocional: incertesa, inseguretat, por, incredulitat, escepticisme, negació, irritabilitat, desconexió, solidaritat, responsabilitat... i posa a prova una capacitat molt important de les persones, grups i societats que és la resiliència. L'educació per a la resiliència suposarà donar aquelles eines que ens ajudaran en futures situacions de crisi: planificar, organitzar, preparar-nos per a imprevistos, diferenciar l'important de l'accessori, col·laboració, responsabilitat, tindre empatia amb les persones més vulnerables i motivar-nos a ser part de la solució i no del problema.

Tots estos aprenentatges no estan en el currículum ordinari formal; és per això la necessària vinculació entre la cultura i l'educació com a eines per a enfrontar la crisi.

Davant d'una nova situació que retalla les programacions culturals habituals emmarcades en l'àmbit educatiu s'han d'obrir perspectives cap a noves formes d'accés a la cultura. No es pot perdre allò que s'ha aconseguit fins ara: resulta imprescindible la implicació d'artistes i creadors en el procés formatiu, ja que el patrimoni cultural es considera un gran recurs educatiu.

D'altra banda, no podem oblidar la difícil situació en què es trobaran les ensenyances artístiques en esta situació de pandèmia. Les ensenyances artístiques requereixen unes condicions especials, o millor dit, específiques, en la docència. Estes especificitats afecten per igual espais, equipaments i relacions professor/alumne. El *feedback* en les ensenyances artístiques requereix, en la majoria d'ocasions, una immediatesa difícil d'aconseguir en l'ensenyança telemàtica.

Si parlem de Dansa, Pintura, Escultura, Música, Disseny... entenem la necessitat de la relació presencial, de l'intercanvi immediat d'instruccions entre professor i alumne, (i entre companys), que permet un avanç adequat en el procés d'ensenyança aprenentatge.

Quan parlem de la relació entre l'educació i la cultura, parlem tant "d'educar per a l'art" com "d'educar per l'art".

El ser humà té una manera singular de veure, de pensar, de crear i d'expressar sentiments i emocions a través de l'art. Però la singularitat no té valor en l'aïllament social, per això "l'educació per a l'art", ha de ser no sols procés d'individualització, sinó també d'integració de la singularitat humana amb el vessant social. L'educació artística ha d'entendre's des d'un enfocament integral de la realitat que permet construir una personalitat integrada.

A això cal afegir la importància "d'educar per l'art", la persona necessita aprendre a enfrontar-se amb l'objecte estètic. L'art convida a la subjectivitat, a la comprensió i a l'obertura lliure a l'objecte. A mesura que es desenvolupa l'aptitud d'obertura a l'obra d'art, es facilita l'actitud de comprensió d'ella. Esta comprensió pot ser potenciada per l'aprenentatge previ i la reflexió que des de l'educació es posa en marxa, encara que a partir d'ací s'arribe a comunicar amb l'obra més enllà de tot saber i tota tècnica.

L'educació del públic ha de potenciar les actituds estètiques, és a dir, les actituds pròpies del creador i contemplador artístic; ha de familiaritzar el ser humà amb el bell, tan vàlid per a les arts en sentit estricte com per a la visió estètica; i ha de propiciar la familiarització tant amb l'art actual, com amb les obres del passat.

En definitiva, parlem dels valors que la Cultura aporta en la formació de la persona; parlem de la necessitat que els centres culturals siguen aliats de l'educació; parlem de la cultura com a recurs potent en la gestió de la crisi; parlem de complementar la formació de coneixements amb la capacitat d'anàlisi i crítica permanent que ha de despertar en les ments dels estudiants; parlem que la generació jove, que seran els futurs creadors, no pot quedar mutilada en la seua formació innovadora i creativa.

REFLEXIÓ

No era el nostre objectiu dur a terme un informe amb conclusions ni recomanacions tancades. Este document és un primer diagnòstic davant de la situació inèdita i insòlita que estem vivint, a la qual tots ens enfrontem, i, també, la Cultura.

Estem davant d'una primera anàlisi en veu alta que pretén obrir la reflexió i el debat davant de determinats aspectes, al qual voldríem que se sumaren els diferents sectors públics i privats, a fi d'elaborar un camí conjunt que haurem de caminar i desfer segons els riscos sanitaris que cause el Covid-19.

Esta primera aproximació de caràcter general es completarà en els mesos successius amb l'elaboració dels aspectes concrets referits als àmbits sectorials de la Cultura. No sols prendrem el pols sociològicament i econòmicament a la viabilitat del sector cultural, sinó que podrem unificar la diversitat de les professions culturals i proporcionar un coneixement mutu dels seus representants, les seues necessitats i la seua situació peculiar.

Si sumem entre tots, potser podem convertir el nostre desconcert i desconeixement actual en oportunitats.

SECTOR DEL LLIBRE

*Torcar la pols cada matí
és el cilici que portem
sobre la carn, i ens dol vivíssim
i molt aspre. I jo per consolar-me,
només per consolar-me, pense
que també podria ésser el ferm
motiu de la nostra rebel·lió.*

Carmelina Sánchez-Cutillas,
*Obra completa, p. 116
de Conjugació en primera persona, 1969*

JUSTIFICACIÓ

Moltes de les recomanacions que el CVC ha fet, les considerem encara de plena vigència, com ara la creació d'un Centre Valencià de les Lletres, que servisca per a la promoció d'autors i les seues obres, així com l'impuls del prestigi del llibre.

El sector del llibre s'ha enfrontat a tres problemes independents entre si, però els efectes dels quals han estat entrelaçats, afectant de manera profunda: la revolució digital, la crisi econòmica del 2008, i els baixos nivells de lectura dels valencians i valencianes.

No obstant això, en relació a aquest últim punt, les últimes dades han sigut esperançadores. Segons el Baròmetre d'hàbits de lectura i compra de llibres a la Comunitat Valenciana en 2018, va indicar que el percentatge de població de la Comunitat Valenciana que llig llibres, almenys una vegada al trimestre, ha augmentat nou punts des de 2010, i ha arribat al 68,3%. A més, segons aquest mateix estudi, són els més joves els qui lligen més ⁽²⁴⁾.

També hem vist com han anat apareixent llibreries a les nostres ciutats, destinades a més a la presentació de llibres, a la trobada de lectors, a activitats socioculturals, les quals s'han convertit en centres de reunió social. Les activitats entorn del llibre han omplert els racons de les nostres ciutats.

²⁴ Hàbits de lectura, estudi 2018: http://www.editorsvalencians.com/Barometre-dhabits-de-lectura-i-compra-de-llibres-en-la-Comunitat-Valenciana-2018_va_2_245_0.html

Una altra de les línies que s'havia iniciat és la promoció exterior dels nostres autors i autores a través de fires internacionals i missions inverses.

Però, quina és la situació actual i quin futur s'espera?

ANTECEDENTS

Són molts els informes, dictàmens i declaracions que el Consell Valencià de Cultura ha realitzat, manifestant la nostra preocupació pel present i el futur del món de les lletres, i destacant la seua extraordinària importància per al desenvolupament de l'ésser humà.

Ens remuntem a gener del 2003, quan el CVC va emetre el Dictamen de la ponència sobre el llibre i la lectura. A principis de 2007 es va tractar el tema de la promoció dels escriptors valencians en un informe titulat «Informe sobre la situació del mercat editorial i la producció literària en la Comunitat Valenciana». El març de 2010, es va emetre un Informe sobre l'avantprojecte de Llei de Biblioteques i la Lectura de la Comunitat Valenciana. I al juny de 2011, l'informe titulat «Proposta de creació d'un espai públic de la lectura o racó del lector». Posteriorment, a l'abril de 2012, escriptors i escriptores, editors i llibreters es van reunir en la seu del CVC per a analitzar i debatre la situació, cada vegada més preocupant, de la literatura valenciana, i van realitzar una declaració conjunta, coneguda com a Declaració del Llibre. El juny de 2012 es va aprovar una Declaració sobre la indústria editorial.

A l'any següent, a l'abril de 2013, el CVC va tornar a aportar una sèrie de propostes encaminades a impulsar el conjunt de les lletres valencianes. A aquests informes i declaracions cal afegir la taula redona sobre la situació de les indústries culturals del sector del llibre, de l'audiovisual i de les arts escèniques, que es va celebrar el 20 de febrer del 2014. Posteriorment, al maig del mateix any, es va aprovar un informe amb les dades aportades pels components d'aquella taula redona i les seues propostes.

El 9 de febrer del 2015 es va celebrar una altra taula redona, en concret, sobre la situació actual de la literatura i la lectura en valencià. Al març d'aquell mateix any es va emetre un Informe sobre la creació d'un Centre de les Lletres Valencianes o Centre Valencià de les Lletres, i un mes després un Informe sobre la situació actual de la literatura i la lectura en valencià.

Posteriorment s'han continuat elaborant informes sobre diferents aspectes del mateix tema, com les traduccions del valencià a altres llengües i viceversa, poesia valenciana actual, autors teatrals valencians i pensions i drets d'autor.

I, finalment, el març del 2017, l'Informe sobre el Present i Futur de les Biblioteques Públiques.

SITUACIÓ AMB LA PANDÈMIA

En aquest apartat, recollim algunes de les reflexions aportades per diferents associacions del sector.

L'Asociación de las Cámaras del Libro de España (FEDECALI) on es troba representada tota la cadena del llibre, editorials, llibreries i distribuïdores ve realitzant una enquesta mensual i ens proporciona així una foto fixa i l'evolució del sector a partir del confinament, les fases de desescalada, les reapertures i de l'aplicació de mesures de suport institucional. El mostreig es

realitza a tot l'Estat Espanyol i és avaluat i complementat per l'AEPV amb enquestes pròpies, la qual cosa ens proporciona un índex de fiabilitat molt alta (25).

Resum dels resultats publicats en maig 2020:

Facturació: el descens ha estat del 75,3 %, i ha augmentat en les llibreries, on el 77 % acumularen un descens per damunt del 85 %.

Expedients de Regulació Temporal d'Ocupació (ERTO). El 50,5 % de les empreses el presentaren (58,3 % llibreries, 37,2% editorials i 78,6 % distribuïdores).

Sol·licituds de finançament ICO: el va sol·licitar un 43,5 % (45,3 % llibreries, 38,5% editorials i 62,1 % distribuïdores).

Informe de l'Associació d'Editors del País Valencià

Comencem amb l'informe presentat per l'Associació d'Editors del País Valencià: «Pèrdues, incertesa i reptes de futur: les editorials valencianes analitzen les conseqüències del COVID-19 al sector del llibre».

Segons aquest informe, el confinament i la paralització de l'activitat econòmica han suposat, per a les editorials valencianes, la pèrdua del 35 % de la facturació anual, és a dir, més de 10 milions d'euros en 2020. Una xifra coincident amb les dades presentades per la Federació de Cambres del Llibre d'Espanya (FEDECALI) (26).

Àfrica Ramírez, presidenta de l'AEPV assenyala quines són les característiques del sector editorial valencià: «amb algunes excepcions que ens enorgulleixen i ens agraden, està formada per xicotetes empreses i per tant els moviments econòmics desfavorables els afecten més. Abans també era així però ara s'agreujarà, lògicament».

El vicepresident de l'AEPV, Gonçal López-Pampló, es pregunta: «Quina capacitat de resposta tindrem des de la nostra xarxa d'empreses mitjanes i menudes per a poder sostenir un sistema d'editorials, llibreries i mitjans de comunicació que sempre ha tingut un punt de fragilitat? Davant de la probable reducció de novetats, com podem donar eixida a tot el talent creatiu dels nostres autors i autores, com també del món de la il·lustració? És probable que, a pesar de l'efervescència de les xarxes socials, hàgem de fer l'enèsim esforç per a no tornar-nos del tot invisibles».

Un dels aspectes més preocupants ha sigut la cancel·lació de nombroses presentacions de llibres així com les fires programades en primavera i que s'han anul·lat en la seua totalitat, com és el cas de la 55 edició de la Fira del Llibre de València (reprogramada per al novembre i cancel·lada definitivament el 30 de setembre) o el Dia del Llibre, data amb gran èxit de resposta ciutadana.

A això cal sumar les innumbrables cancel·lacions de presentacions en llibreries, biblioteques, campanya «Llegir en valencià» i fires de tota la geografia valenciana. O les Trobades d'Escoles en Valencià que són una magnífica ocasió per a la difusió de novetats en valencià.

El segon trimestre de l'any és una època de concentració de fires comercials en l'Estat espanyol, salons del còmic, certàmens, premis literaris, i novetats literàries.

Com, lamentablement, la crisi és global, el sector editorial valencià veu també en risc l'aposta realitzada aquests últims anys per la internacionalització, que suposava la presència en

²⁵ Estudi "El papel del libro y de la lectura durante el periodo de confinamiento por Covid-19 en España: https://fedecali.es/wpcontent/uploads/2020/07/Resultados_valor_de_la_lectura_en_confinamiento_Jul2020.pdf

²⁶ <http://www.editorsvalencians.com/La-Covid19-retallaru-mus-dun-75-els-ingressos-de-la-meitat-del-sector-cultural-va-1-4370-0.html>

trobades, fires, congressos i catàlegs internacionals d'obres i autors valencians. Per exemple, el llibre infantil i il·lustrat ha tingut bon acolliment a Corea, la Xina o el Canadà. Les relacions amb Llatinoamèrica havien crescut de manera intensa.

El mercat internacional del llibre també ha suposat la cancel·lació d'esdeveniments tan significatius com la London Book Fair, la Fira Internacional del Llibre de Bogotà, Bologna Children's Book Fair, o la Fira Internacional del Llibre de Buenos Aires. Finalment davant les noves restriccions sanitàries i de mobilitat que entraran en vigor l'1 d'octubre també ha estat cancel·lada la 72nd FRANKFURTER BUCHMESSE (08.09.20) «la fira tindrà continuïtat en format digital i comptarà amb la plataforma de drets Frankfurt Rights» ⁽²⁷⁾.

No obstant això, el sector no perd l'esperança, sobretot, pel gran valor i prestigi de la lectura. Com assenyala Jesús Figuerola, president de la Fundació pel Llibre i la Lectura (FULL) i vicepresident de l'AEPV: «el llibre té una bona valoració social. Pràcticament tothom coincideix a afirmar que el llibre és, encara ara en el món de la imatge, el principal transmissor de cultura».

La dificultat està a saber quan podrà tornar a recuperar-se una certa normalitat, que permeta la posada en marxa de tota l'activitat cancel·lada. Si no és així, 2020 serà un any desastrós, de pèrdues irreparables ⁽²⁸⁾.

Informe d'APIV sobre l'impacte de la COVID-19 en el sector de la il·lustració gràfica i el còmic valencians.

L'Associació de Professionals de la Il·lustració Valenciana va realitzar una enquesta entre els professionals, associats o no. S'hi desprèn que el 70 % són treballadors autònoms; i el 67,4 % es dediquen exclusivament a la il·lustració gràfica i al còmic. És un sector amb un alt índex d'incertesa, almenys, així ho assenyala el 78 % dels enquestats que manifesten que la seua situació ja era complicada abans de la pandèmia. I els preocupa la situació agreujant d'aquesta època; així ho manifesten el 96,7 %. De moment, el 67,5 % ha patit cancel·lació dels seus treballs, i un 40,7 % no ha cobrat el ja realitzat.

En l'enquesta es poden observar dades relatives a la pèrdua mensual, així com a les despeses afrontades malgrat no tindre ingressos.

La gran majoria respon que s'ha acollit a alguna ajuda extraordinària relacionada amb els treballadors autònoms. Mentre que tan sols un 6,5% s'ha vist afectat per un ERTO.

En conclusió, tal com assenyala l'informe, s'ha produït una caiguda generalitzada en els encàrrecs relacionats amb la il·lustració gràfica i el còmic: encàrrecs de llibres il·lustrats, premsa, publicitat, comunicació institucional, encàrrecs particulars, venda d'originals, honoraris per exposició, venda d'articles on-line, o celebració de tallers i conferències.

FULL presenta un informe analitzant els projectes paralitzats en aquesta situació de pandèmia.

S'ha suspès el projecte «Autors a les aules». S'ha redirigit a través de vídeos o conferències virtuals.

²⁷ La Fira Internacional del Llibre de Frankfurt 2020 serà únicament virtual (08.09.20): <http://service.book-fair.com/i/oPu2hscWBmfHrWa2aFpfPbTKnYMO8gyC2F0kGR5HQdl>

²⁸ https://www.eldiario.es/comunitat-valenciana/75-sector-cultural-valenciano-preve-perdidas-ingresos-pandemia-segundo-trimestre-ano_1_6126640.html
<https://apuntmedia.es/va/ultimes-noticies/la-covid-19-retallara-mes-d-un-75-els-ingressos-de-la-meitat-del-sector-cultural>

S'han cancel·lat els certàmens locals com la final autonòmica del projecte «De vivaveu». També el projecte «Booktrailers».

Per descomptat, s'han cancel·lat les fires de llibre, com la de València (reprogramada per al novembre i cancel·lada definitivament el 30 de setembre), Castelló, el Sant Jordi a Barcelona, o la de Gandia (29).

Va quedar interromput el projecte «Ciutat Lectora», que consisteix en la creació de consells ciutadans de lectors, que s'ha représ per mitjans digitals.

La Fundació Full compta amb nombrosos projectes sustentats per eines digitals, que han seguit actius, com « Full de Lectura», «Catàleg de foment lector», la web d'exposicions o el portal del llibre, xarxes socials i revistes digitals.

El que sí que s'ha cancel·lat o ajornat són els projectes formatius per als professionals del sector que es realitzen en l'àmbit nacional o les trobades d'editors. Alguns d'ells s'estan realitzant en format digital o híbrid: Jornades professionals de Foment Lector (FULL, octubre) o Seminaris professionals de compra i venda de Drets d'Autors

Segurament, una de les baules més febles i que necessita major complicitat social i ciutadana són les llibreries, que s'havien convertit en centres de trobada i activitat cultural, i que han vist tancats els seus negocis durant moltes setmanes. S'han posat en marxa algunes iniciatives tant an l'àmbit autonòmic com nacional per a conscienciar i cridar a la complicitat ciutadana.

RESUM

La situació de confinament ha accelerat el procés d'ús de recursos digitals posant en evidència la urgència a l'hora de fer una transformació tecnològica de la societat, amb una gran incidència en els centres educatius. El sector editorial especialitzat en llibre educatiu està invertint en recursos tecnològics per tal d'oferir serveis educatius digitals que, en gran mesura són gratuïts, contribuint així a millorar la formació i l'ús dels continguts digitals. Per la seua part l'administració està fent importants inversions en dispositius, connexions, i softwares, etc., per facilitar l'accés als continguts. Una aposta necessària que està ajudant, no només als usuaris, sinó també a les empreses tecnològiques que veuen incrementar exponencialment les seues vendes. Seria interessant que alguns dels beneficis generats tingueren un retorn en el sector cultural.

El sector està duent a terme un treball col·lectiu d'anàlisi que, de segur, serà valuós de cara a la necessària reflexió i implementació de mesures que ajuden a la cadena del llibre a superar la situació excepcional a conseqüència de la pandèmia de la Covid-19 (30).

Es valoren positivament les mesures estatals i autonòmiques preses fins ara, i es reitera la predisposició a l'hora de treballar de la mà al costat de les administracions públiques i organismes competents, per tal de fomentar l'aposta que el sector del llibre fa al crear continguts culturals (31).

²⁹ Cancel·lació Fira del Llibre de Madrid, agost 2020: http://www.editorsvalencians.com/Feria-del-Libro-de-Madrid-suspende-su-ediciun-por-la-pandemia_va_1_4382_0.html

³⁰ Congrés d'editors, juliol 2020: http://www.editorsvalencians.com/El-XV-Encontre-dEditors-analitza-els-reptes-del-sector-i-explora-noves-iniciatives-per-a-fomentar-el-llibre-i-la-lectura_va_1_4376_0.html

³¹ Publicació en el DOGV del 08-08-2020 de les ajudes al sector del llibre: http://www.dogv.gva.es/datos/2020/08/12/pdf/2020_6628.pdf

Per últim, una reflexió sobre el canvi de paradigma en el sector pel que fa a la tendència del consum cultural digital. Els efectes de la COVID-19 poden accelerar les tendències ja detectades abans dels brots.

A mena d'exemple. Augmenten:

- Els consumidors culturals «híbrids» que comparteixen llibres en paper amb els digitals i els audiollibres.
- La compra i subscripció. Creix lentament la compra de les descàrregues legals.
- Funcions de transmissió i préstec de biblioteca: «98.000 usuaris nous s'hi han registrat en el servei eBiblio durant el confinament».

Un efecte immediat d'aquest canvi de tendència ha estat la rebaixa de l'IVA del 21 % al 4 % per a la premsa i llibres digitals, per ajudar els lectors i corregir la desigualtat.

La primera Fira Digital Internacional del llibre celebrada en plena pandèmia ha estat la de Bolonya. La seua directora, Elena Pasoli, valora positivament les xifres: 60 mil visitants (75 % estrangers) 400.000 pàgines vistes, 500 editorials de tot el món, 20 mil títols en xarxa... Tot i això Pasolini assegura «sense l'esdeveniment analògic el virtual no existiria». Cal afegir que no se'n coneixen encara els resultats econòmics ⁽³²⁾.

Darreres notícies del sector

Juliol de 2020: El sector del llibre calcula pèrdues de 840 milions d'euros en 2020 i demana a la classe política un pacte "per convertir Espanya en un país lector". "Necessitem que es convoque un pacte pel llibre, amb una durada a llarg termini, de 10 anys, no d'una legislatura", assenyala Miguel Barrero president de FEDECALI "Volem que en la dècada vinent les administracions compren llibres per valor de 1.000 milions d'euros per a les biblioteques públiques i escolars, a través de les llibreries". L'Estat, asseguren, porta sense comprar des de 2010, com a conseqüència de l'anterior crisi financera.

En concret, el sector del llibre considera que aquest pacte d'estat hauria d'incloure ⁽³³⁾

- la Declaració del Llibre com a Bé Essencial;
- un pla de foment de l'hàbit lector i de promoció de la lectura en el conjunt de la població;
- un programa de dotació de fons bibliogràfics per a Biblioteques (públiques, escolars, universitàries, institucionals);
- un programa de bonollibre per a activar l'adquisició de llibres;
- un pla de foment del llibre en el mercat exterior;
- un pla de defensa de la Propietat Intel·lectual;
- un Pla d'Ajudes a les llibreries;
- un Programa d'Ajudes a l'edició minoritària;
- un Programa de xec-llibre per al llibre de contingut educatiu escolar;
- l'aposta per un Pla Europeu de Rescat del llibre i l'edició.

Liber, la Fira Internacional del Llibre promoguda per la Federació de Gremios de Editores de España (FGEE), prevista del 27 al 29 d'octubre, ha cancel·lat l'encontre presencial als pavellons de Fira Barcelona. Comptarà amb un format digital, com a plataforma clau per dinamitzar el negoci i les vendes del llibre en espanyol.

³² La Fira del Llibre LIBER 2020 serà únicament virtual (08.09.20): <http://www.liber.es/ca/home>

³³ UN PAÍS LECTOR, Pacte d'Estat pel Llibre i la Lectura: <https://fedecali.es/wp-content/uploads/2020/07/El-sector-del-libro-pide-un-pacto-por-el-libro.pdf>

El 9 d'octubre, la GVA atorga l'Alta Distinció a diversos sectors pel seu compromís en la crisi sanitària. Entre ells s'hi troba el sector cultural.

SECTOR DE LES ARTS ESCÈNIQUES

*Yo confiaba en que las artes escénicas
iban a llegar más lejos en nuestra profesionalización
y nuestra implantación en la sociedad (34).*

Rosángeles Valls.

Coreògrafa i Medalla d'honor del CVC 2018

JUSTIFICACIÓ

El sector de les arts escèniques, com tota la resta de sectors culturals, ha patit i continua patint les conseqüències de la crisi sanitària que durant l'estat d'alarma va paraitzar tota activitat i que a data d'avui continua patint cancel·lacions de funcions, festivals, fires i mostres en tot el territori valencià. Així, tot i els esforços per a la reprogramació de molts dels espectacles que varen ser cancel·lats en el seu moment i les mesures preses per a la reactivació del sector, estem vivint la nova cancel·lació d'espectacles, que tot i l'estricta seguiment de les normes de seguretat per part de sales i artistes, veuen suspesos els seus espectacles, sota la justificació de raons de seguretat sanitària, fet que comporta que la incertesa ja present vaja en augment dia rere dia.

Dins de les especificitats de cada sector, les característiques que fan vulnerable el de les arts escèniques estan referides, entre d'altres, al fet que és un sector que necessita de la col·lectivitat en la majoria dels seus processos de creació. Ja no parlem només de l'exhibició, fet col·lectiu que suposa la representació i la recepció d'un espectacle per part d'un públic que comparteix un temps i un espai, sinó que la col·lectivitat és un dels trets importants des de la primera fase de creació de qualsevol projecte. Els processos de creació de dansa, de circ o de teatre són processos basats en el treball en equip de diversos professionals i la presencialitat es fa necessària i obligatòria.

Al mateix temps, una altra de les característiques que fa vulnerable el sector és la diversitat en les realitats laborals de moltes de les persones que hi treballen, així com la intermitència en els treballs de pràcticament tot el sector. Que tal i com ja s'explica al marc introductor d'aquest informe fa complicat que els i les artistes i treballadores de les Arts Escèniques puguem acollir-se, sovint, a les ajudes generals.

Malgrat tot, les arts escèniques és un sector en què l'associacionisme i l'organització entre els professionals està molt present, així, des de pràcticament l'inici de la pandèmia, les associacions de professionals s'han agrupat per treballar conjuntament a la recerca de vies per a pal·liar els efectes de la crisi, en un intent de diàleg constant amb les institucions. La realitat viscuda ha fet sorgir també noves agrupacions que responen també a criteris de territorialitat i que juntament amb les associacions de professionals han treballat per a poder encarar la seriosa crisi econòmica que travessen de la millor manera possible.

³⁴<https://valenciaplaza.com/rosangeles-valls-confiaba-en-que-las-artes-escenicas-iban-a-llegar-mas-lejos-en-su-profesionalizacion>

ANTECEDENTS

La sensibilitat i la preocupació respecte a la situació de les arts escèniques valencianes ha estat present al llarg de tota la història del CVC. Les arts escèniques han estat objecte d'informe en diferents ocasions, des de plantejaments de caràcter més general o més particular. En este sentit, el CVC ha dut a terme informes com ara, entre els més recents, l'Informe sobre el sector de la dansa i el Segon Informe sobre el sector de la dansa, aprovats el juny de 2013 i el desembre de 2014 respectivament, l'Informe sobre la situació de les indústries culturals del sector del llibre, de les arts escèniques i audiovisuals, aprovat el 29 d'abril de 2014, l'Informe sobre l'ensenyament i estructura de l'Escola d'Art Dramàtic de València, aprovat el 25 de maig de 2015, o l'Informe sobre la situació dels autors valencians, aprovat el 26 de setembre de 2016. Així també, el CVC ha mostrat la seua preocupació i ha alertat de diferents aspectes com en el cas de la Declaració del CVC sobre finançament en matèria cultural proposat pel Govern d'Espanya, aprovada l'abril de 2018, on s'exposaven les diferències de tractament de les entitats i actors culturals de la Comunitat Valenciana en relació amb institucions semblants d'arreu de l'Estat Espanyol. De la mateixa manera, s'han tractat diverses qüestions relatives a les arts escèniques a través de la celebració de diferents taules redones com la dedicada a les indústries culturals, l'abril de 2014, la referent a dona i cultura, el maig de 2018 o, la més recent, sobre la llibertat d'expressió a les manifestacions artístiques, el febrer de 2019.

SOBRE LES DEMANDES DEL SECTOR ESCÈNIC A L'ESTAT ESPANYOL

El sector de les arts escèniques a l'Estat, abraça molts tipus d'entitats, associacions, xarxes... La gran majoria han manifestat mitjançant documents o manifestos les seues preocupacions així com proposant mesures. A l'abril, es llança "52 medidas extraordinarias para afrontar las consecuencias de la crisis sanitaria provocada por el COVID-19 en el sector de las Artes Escénicas y la Música" ⁽³⁵⁾ signat per les associacions que representen la pràctica totalitat dels professionals, creadors, empreses, productores, espais d'exhibició, tant públics com privats, de les arts escèniques i de la música. El seu treball es desenvolupa al voltant de les disciplines artístiques del teatre, la dansa, el circ, la música clàssica i popular. Tal com se'ns exposa en el document, "nuestra representatividad se extiende a todo el territorio nacional y según los datos estadísticos oficiales, llevamos a cabo más de 155.000 actuaciones que disfrutan casi 45 millones de espectadores. Su realización supone la movilización de prácticamente 1.000 millones de euros.

En definitiva, representamos a más de 300.000 profesionales de la creación, de la producción, de la distribución, de la interpretación, de la programación y asistencia técnica de las Artes Escénicas y la Música en España."

En fem un extracte per la seua representativitat dins del sector. Les associacions components de la "Mesa de Artes Escénicas y la Música Covid-19" són:

AEEE: Academia de Artes Escénicas de España
AAT: Autoras y Autores de Teatro
ADE: Asociación de Directores de Escena de España
ALE: Sindicato Artistas Líricos de España
ADGAE: Asociación de Empresas de Distribución y Gestión de Artes Escénicas
AECC: Asociación de Empresas de Circo de Creación
AESDO: Asociación Española de Directores de Orquesta
AMPOS: Asociación de Músicos Profesionales de Orquestas Sinfónicas

³⁵El document complet es pot consultar:

<https://www.redescena.net/redaccion/2020/04/52MedidasCovidArtesEscenicasMusica.pdf>>

AMProband: Asociación de Músicos Profesionales de Bandas
APDCM: Asociación de Profesionales de la Danza de la Comunidad de Madrid
APM: Asociación de Promotores Musicales
ARTE: Asociación de Representantes Técnicos del Espectáculo
ASOCIACIÓN DE FESTIVALES FLAMENCOS
ASSITEJ España: Asociación de Teatro para la Infancia y la Juventud
CIRCORED: Federación Estatal de Asociaciones de Profesionales del Circo
COFAE: Coordinadora de Ferias de Artes Escénicas del Estado Español
CCOO: Comisiones Obreras
CONARTE: Confederación de Artistas Trabajadores del Espectáculo
ES-MÚSICA: Federación de la Música de España
FAETEDA: Federación Estatal de Asociaciones de Empresas de Teatro y Danza
FEAGC: Federación Estatal de Asociaciones de Gestores Culturales
FECED: Federación Estatal de Compañías y Empresas de Danza
FEMA: Federación de Músicos Asociados
FESTCLÁSICA: Asociación Española de Festivales de Música Clásica
FMA: Asociación de Festivales de Música
GEMA: Asociación Española de Grupos de Música Antigua
LA RED: Red Española de Teatros, Auditorios, Circuitos y Festivales de Titularidad Pública.
PATEA: Asociación de Profesionales de Artes de Calle
PEATE: Plataforma Estatal de Asociaciones de Técnicos del Espectáculo
PLATAFORMA DE ASOCIACIONES DE MUJERES DE LAS ARTES ESCÉNICAS Y DE LA MÚSICA
PLATAFORMA ESTATAL POR LA MÚSICA
PLATAFORMA JAZZ ESPAÑA
PROMUSICAE: Productores de Música de España
RED DE TEATROS ALTERNATIVOS
TE-VEO: Asociación Te-Veo de Teatro para Niños y Jóvenes
TTP: Asociación profesional de teatro para todos los públicos
UGT: Unión General de Trabajadores
UNIMA: Federación España: Unión Internacional de la Marioneta
UNIÓN DE ACTORES Y ACTRICES

El document, com el seu nom indica, recull 52 mesures dividides en sis apartats, on reclamen la necessitat que l'Estat i els seus diferents nivells administratius consideren la cultura en general, i les Arts Escèniques i la Música en concret, com un sector estratègic, un servei públic indispensable per a una societat equilibrada i plenament desenvolupada. Adverteixen, tal com apuntem sovint, que el sector, en la seua major part, no té capacitat de resistència financera. Les companyies, els i les creadors, els i les artistes, viuen principalment de les actuacions. I alerten que la situació actual exigeix d'una acció conjunta de totes les administracions: «Podríamos decir que es imperativo que los principios de coordinación, cooperación y colaboración interadministrativa sean una realidad para afrontar con solvencia esta crisis en relación con las Artes Escénicas y la Música ¿Será ello posible?»

Presentem a continuació un extracte molt general de les idees al voltant de les quals giren les mesures proposades per recomanar-ne la lectura directa del document per conèixer-les més concretament.

I- Mesures referides a la contractació pública

Basades en salvar totes les actuacions contractades o fixades i pendents de formalització, proporcionar la liquiditat immediata a les empreses i professionals de les arts escèniques i la Música i assegurar que no es perden les consignacions pressupostàries per a la programació en arts escèniques que les administracions públiques tenen previst per a aquest exercici.

II- Mesures laborals i relacionades amb la seguretat social

Com a resposta a una insuficient adaptació normativa a les peculiaritats del sector escènic, proposen mesures a curt termini per no permetre el desempar econòmic del sector artístic i empresarial però també la necessitat de la revisió de la reglamentació del món de l'espectacle, tant dels seus treballadors com de les empreses i professionals autònoms i autònomes.

III Mesures referides al finançament empresarial

Demanen ser considerats com un sector productiu més que necessita dotar-se de liquiditat per enfrontar el futur immediat on caldrà tenir presents les pèrdues ocasionades, els ingressos frustrats i la previsible baixada d'ingressos a causa de la falta de programació. Demanen que no s'oblidi l'existència d'un sector que, de la mateixa manera que el turisme, és un sector estratègic per a l'Estat.

IV- Mesures referides a les subvencions públiques

La situació ha tirat a terra tota previsió que s'hagués realitzat, no només de les activitats subvencionades sinó també de la presentació de les justificacions de les executades l'any passat. S'estan produint i es produiran variacions substancials a causa de les suspensions o readaptacions de gires i projectes, probablement amb les devolucions econòmiques que comporta. Davant aquesta situació, proposen:

- a) No exigir els interessos de demora contemplats en l'article 90 del Reglament de la Llei General de Subvencions, això podria suposar la necessitat d'aprovar una modificació legal.
- b) Atorgar ajudes directes excepcionals previstes a l'article 22.2 c) de la Llei General de

Subvencions a les companyies que hagen de renunciar a aquestes ajudes en gira, per despeses o danys estructurals que puguen sofrir i fins al límit de les concessions donades prèviament a la convocatòria.

I demanen que per a les pròximes convocatòries de qualsevol administració és necessari que es replantegen des de la realitat vigent. Demanen negociar amb el sector receptor d'aquestes ajudes per tal de prioritzar les accions i els paràmetres de les ajudes.

V- Mesures referides als impostos

Les mesures es centren en tres impostos: l'IVA (i IGIC), l'Impost de Societats i l'IBI. Respecte a l'IVA, es parla de la necessitat d'iniciar negociacions amb la Unió Europea per tal que es permeta la reducció de tipus percentual aplicat a les activitats vinculades a l'exhibició artística.

La modificació de l'IBI permetria al sector alliberar la pressió econòmica sobre els espais de treball de les empreses artístiques (exhibició, assajos, oficina, docència, investigació...)

VI- Altres mesures de foment

Les mesures proposades en aquest capítol es plantegen a mitjà termini, on la reobertura d'espais i la tornada a la producció d'espectacles i esdeveniments posarà una vegada més de manifest les circumstàncies que el sector va viure durant la crisi de 2008: estructures empresarials molt debilitades i baixada considerable de públic. Exposen la necessitat de l'aprovació d'un pla (o plans) de reactivació dirigit a captar i fidelitzar públic i que s'afegisquen estructures d'exhibició estables en dansa i circ.

SOBRE LES DEMANDES DEL SECTOR VALENCIÀ DE LES ARTS ESCÈNIQUES

El sector escènic professional valencià està representat per diferents associacions vinculades a les diverses disciplines (teatre, dansa i circ), a diferents tipus d'empresa o a determinades professions. Concretament, les associacions de què parlem serien:

- Associació de Professionals de la Dansa de la Comunitat Valenciana (APDCV)
- Associació Valenciana d'Empreses de Dansa (AVED)
- Associació de Professionals de Circ de la Comunitat Valenciana (APCCV)
- Comitè Escèniques
- Associació d'Empreses d'Arts Escèniques del País Valencià (AVETID)
- Federació d'Espais Teatral Independents (FETI)
- Actors i Actrius Professionals Valencians (AAPV)
- Associació Valenciana d'Esriptores i Esriptors Teatral (AVEET)
- Associació de Distribuïdors Valencians d'Arts Escèniques i Música (ADVAEM)

Des de l'inici de la pandèmia aquestes associacions han mantingut diverses reunions amb les administracions per tal d'abordar la situació de crisi i han redactat diferents documents en què exposaven les seues propostes de mesures que caldria posar en marxa. Entre aquests documents comptem amb la «Propuesta de medidas para la Secretaría Autonómica de Cultura», signada per les associacions més amunt esmentades, a més de per l'Associació Valenciana de Professionals de la Cultura.

Ens remetem a aquest document, que porta per data el 8 de maig de 2020, ja que, de tots els rebuts pel CVC, aquest és el de redacció més recent. En aquest es plantejaven mesures respecte a quatre elements o aspectes:

1. Ordre d'ajudes al sector de les AAE 2020

Respecte a aquest instrument bàsic en la política escènica de la Generalitat, es demana que la flexibilitat estiga present en cada una de les modalitats de les ajudes. En aquest sentit, es planteja entendre el concepte de producció en un sentit més ampli. Així mateix, es demana més flexibilitat quant a les despeses indirectes admeses, així com mantindre les comissions de valoració de les diferents modalitats de les ajudes ⁽³⁶⁾.

2- Creació d'una línia d'ajudes extraordinàries al sector escènic

Se sol·licita la reconsideració per part de la Conselleria de Cultura de la creació/recuperació d'una línia d'ajudes extraordinàries enfocada a pal·liar els danys ocasionats per la pandèmia a les estructures associatives i empresarials (empreses i autònoms) i la creació d'un pressupost específic per a aquestes ajudes.

A més, i atés que consideren que no se sap què pot passar en els darrers mesos de l'any, se sol·licita la preparació d'una segona línia d'ajudes suplementària, destinada als possibles danys del darrer trimestre de l'any.

3- Projecte RE-ACTIVEM

Es demana tindre informació més detallada sobre la totalitat del Pla Reactivem. A més, es demana que, si es tornara a produir un cessament de l'activitat, la Conselleria es comprometera que el pressupost destinat a aquest projecte passe a sumar-se a l'ajuda extraordinària.

³⁶Respecte a les ajudes, cal dir que aquestes ordres (la de dansa i la del circ i teatre) es van publicar al DOGV el 30 de juny de 2020: <<https://ivc.gva.es/val/ivc-val/ivc-obert/ajudes-2020/ajudes-arts-esceniques-2020>>

4- Protocols de tornada al treball per a les AEE

Se sol·licita que s'inste al Ministeri de Sanitat a publicar les mesures específiques de seguretat sanitària per a l'inici i desenvolupament de l'activitat artística amb totes les garanties, tant per als espais i el públic com per als professionals.

A banda de les accions conjuntes de les associacions de professionals de les Arts escèniques, també han sorgit algunes iniciatives que responen a criteris de territorialitat i que també han estat àmpliament recolzades o impulsades per les mateixes associacions o per agrupacions de professionals del sector que no pertanyen a cap associació en concret.

Respecte a Alacant, es va elaborar el document «Informe per a la proposta d'un Circuit o Xarxa provincial de cooperació cultural», elaborat per l'Associació de Gestors Culturals, ADVAEM, APDCV, PROTEA, APCCV i Comité Escèniques. Es tracta d'una proposta detallada on es planteja la creació d'un circuit que puga servir com a instrument de cooperació i interrelació entre entitats, normalment públiques, per crear un diàleg permanent entre creadors, professionals de la gestió cultural i institucions per tal de fomentar els sectors professionals de creació, producció i distribució d'espectacles d'arts escèniques i musicals a Alacant.

Aquest circuit hauria de ser professional (tant companyies com gestors culturals han de ser professionals del sector), cooperatiu (no pot circumscriure's només a la programació d'espectacles, sinó que també s'han de fomentar espais de trobada entre gestors, representants públics i creadors, en els quals mostrar, formar i planificar), multidisciplinari (teatre, circ, dansa i música), i dinàmic (establir fórmules àgils de gestió).

Així, d'entre els seus objectius podem ressaltar el de contribuir a millorar la programació dels espais adherits al Circuit Provincial i impulsar una programació estable, així com facilitar la distribució i exhibició de les produccions de teatre, circ, dansa i música de major qualitat i fomentar la creació i formació de públics.

Al mateix temps, posen en relleu la necessitat de proporcionar assessorament tècnic i artístic, així com un espai de formació i reciclatge professional per als agents que actuen en el sector per tal d'aconseguir una millora en la gestió, l'increment de les seues competències professionals i l'intercanvi d'experiències, promocionar l'ús del valencià en les comunicacions i representacions dins del circuit i propiciar la dotació dels recursos tècnics i humans necessaris per a l'assoliment de tots els objectius anteriors.

Presenten també propostes respecte al criteri de selecció de participants, condicions per als contractants i comunicació i proposen que siga la Diputació d'Alacant la institució encarregada de dur-ho a terme.

Pel que fa a la ciutat de València, es va elaborar el document «Consideracions a les ajudes d'Arts Escèniques de l'Ajuntament de València», amb data de 26 de març i signat per APDCV, AVED, APCCV, COMITÉ ESCÈNIQUES, AVEET, ADVAEM, AAPV, AVETID, PICUV, FETI i AGCPV.

Proposen modificacions a la convocatòria d'ajudes municipals. Donada la situació, localitzen una sèrie de realitats que són la falta de liquiditat de companyies, creadores i empreses en els mesos següents amb el perill d'exclusió de l'activitat i de risc vital que això suposa, la saturació de l'oferta de programació en la ciutat només es puga reprendre. La dilatació dels temps d'incorporació als formats d'exhibició tradicionals amb presència de públic i la necessitat d'adaptació dels espais i protocols d'exhibició per a complir la normativa que Sanitat aprobe.

És per això que proposen un seguit de mesures concretes en els criteris de valoració i oferta de les ajudes d'Arts Escèniques de l'Ajuntament València, on es tinguen en compte estes necessitats. Les mesures van des de consideracions generals a concretament en cadascuna de

les modalitats de les ajudes.

Respecte a Castelló, un total de més de 30 companyies i professionals de les Arts Escèniques de Castelló i comarques, juntament amb algunes de les associacions de professionals de les Arts escèniques (AVEET, Comitè escèniques, AVETID, APDCV i APCCV) signen una carta oberta dirigida als responsables de la política cultural de la zona: Verónica Ruiz, regidora de Cultura de Castelló, Ruth Sanz, Diputada de l'Àrea de Cultura de la Diputació de Castelló, Alfonso Ribes, responsable territorial de Castelló de l'IVC. Amb data del 19 de maig de 2020.

S'hi demana un diàleg obert amb les institucions per tal de crear noves línies i una política cultural clara, no només destinada a l'exhibició, sinó també amb una visió més àmplia des del suport de la creació i de la formació.

Així proposen noves vies com recolzar i generar espais de creació, amb programes de residències artístiques i beques, així com la formació tant professional com no professional en el camp artístic, afavorir l'intercanvi creador-espectador i la creació de públic, reforçar els vincles ja existents entre la ciutat i els artistes, oferir un espai on afavorir la trobada entre professionals i reforçar així el teixit professional a Castelló o propiciar la trobada entre el teatre professional i l'amateur per tal d'establir llaços on uns puguen beneficiar-se dels altres.

A partir de la carta s'inicien una sèrie de reunions amb les tres institucions i comença la creació de la Plataforma de professionals de les Arts Escèniques de les comarques de Castelló amb l'objectiu de treballar conjuntament per a eixos objectius.

SECTOR DE LES ARTS VISUALS

*Para mí, la necesidad vital del acto creador
es la que engendra el acto.
El artista deja la huella en el tiempo
del momento en que vive.*

Juana Francés, pintora alacantina

JUSTIFICACIÓ

La preocupació de l'estat de la cultura per part del Consell Valencià de Cultura ha sigut una constant al llarg de la seua existència.

No obstant això, per primera vegada s'analitza en quina situació es troba el sector de les arts visuals i quin futur se li espera. Aquest sector engloba els i les professionals de la cultura vinculats i vinculades a les arts plàstiques tradicionals i de nova tecnologia, el sector del comissariat, de la crítica d'art i d'investigació, així com a la gestió artística i expositiva que trobem en museus i en diferents espais culturals. A més, és un sector que genera la cultura visual que ens nodreix com a societat, per la qual cosa no hem d'oblidar que estem davant d'una crisi econòmica, no creativa.

El Reial Decret-LLei 17/2020 del 5 de maig aprovà unes mesures de suport al sector cultural i de caràcter tributari per fer front a l'impacte social i econòmic derivat de la crisi sanitària pel coronavirus. La primera ajuda per part del Ministeri de Cultura i Esport al sector de les arts visuals ha arribat recentment, molt després de les ajudes donades per la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport de la Comunitat Valenciana amb el seu programa "Reactivem". El

passat 10 de setembre José Manuel Rodríguez Uribes, ministre de Cultura, anuncià en l'obertura del Madrid Gallery Weekend la compra d'obra per part del Museu Reina Sofia per un valor de 500.000 euros a galeries i a artistes joves o de mitjana carrera. A més, informà que aquesta compra forma part del pressupost d'1.8 milions d'euros destinats a ajudar el sector de les Arts Visuals ⁽³⁷⁾.

SITUACIÓ DURANT LA PANDÈMIA DEL CORONAVIRUS

Els i les professionals de la cultura en general i vinculats al sector de les arts visuals en particular, han vist que la seua situació laboral es precaritzava doblement amb l'inici de la pandèmia del coronavirus. Les exposicions han sigut paralitzades i junt amb elles tots els treballs realitzats pels i per les professionals de la cultura vinculades al sector de les arts visuals: artistes visuals, comissariat, crítica d'art i gestió cultural. Un sector que, a més, ha vist minvat o paralitzat els seus ingressos econòmics i la temporalitat del seu treball junt amb altres professions vinculades com el transport, el muntatge, les assegurances, les retolacions...

La situació del sector de les arts visuals és crítica i ha sigut crítica. No és nova l'actual situació per a aquest sector si tenim en compte que la majoria dels artistes i comissaris realitzen el seu treball fora de la normalitat fiscal perquè el treball es remunera a mesura que es produeix l'obra, en el cas dels artistes, o es comissarien projectes en el cas dels comissaris i comissàries. Fins i tot treballar com a autònom o autònoma és un privilegi dins d'aquest sector perquè la continuïtat no és una característica.

D'altra banda i en la majoria dels casos, tampoc existeix una situació de contracte laboral entre la galeria i els i les artistes representades. Amb el confinament, la paralització de les exposicions i en definitiva, la paralització del treball en el sector de les arts visuals i de la Cultura en general, ha fet que professionals d'aquest sector demanen l'ajuda de l'ingrés mínim vital per poder subsistir. Aleshores la situació laboral està vinculada a la irregularitat més que a la precarietat i sobretot al desconeixement del sector i a la manca de professionalització. Per aquests motius ens trobem davant d'un sector on domina la incertesa des de sempre, sinònim de contractes temporals i intermitents així com als ingressos irregulars i de baixos salaris; i amb la crisi sanitària pel coronavirus, aquesta situació s'ha agreujat.

Per tant és necessari saber, i més encara en aquests temps de pandèmia, quines mesures s'estan prenent per tal de pal·liar la situació dels treballadors i treballadores del sector de les arts visuals.

D'altra banda, la nova realitat per als espais expositius està vinculada a les mascaretes, als hidrogels i als guants. També a la presa de temperatura corporal i al desafiament de la reducció dels aforaments. La majoria de les exposicions han sigut ajornades junt amb els projectes de comissariat i altres activitats que s'hi desenvolupen, com ara conferències, tallers, visites...

Mentrestant, les macroexposicions vinculades a un model de turisme cultural que també està en crisi, hauran de ser substituïdes per altres models d'exposicions que han de mirar cap a les col·leccions pròpies dels museus. Després del confinament ens trobarem davant d'una situació complicada on les inauguracions de les exposicions quedaren suprimides, mentre que la mascareta i l'hidrogel passaren a ser obligatoris per visitar exposicions i galeries. Ara estem

³⁷ "Cultura y Deporte activa líneas de ayudas para el sector de las Artes Visuales contemporáneas por valor de 1.8 millones de euros", La Moncloa, 10 de setembre de 2020

https://www.lamoncloa.gob.es/serviciosdeprensa/notasprensa/cultura/Paginas/2020/10092020_artesvisuales.aspx

en un moment en què la distància social amb les persones i amb les obres d'art ha de ser respectada i les activitats i les inauguracions multitudinàries, han d'ajornar--se.

PRIMERA MESURA URGENT DEL SECTOR: la creació de la TAV (Taula de les arts visuals)

Davant la incertesa derivada pel coronavirus i a causa de la paràlisi del sector de les arts visuals, per primera vegada a la Comunitat Valenciana es reuniren diferents associacions de manera virtual, les quals decidiren crear en el mes de maig la Taula de les arts visuals (TAV).

Aquesta és una plataforma independent que naix en plena crisi pel coronavirus sorgida amb el ferm propòsit de propiciar un diàleg entre les institucions culturals i la ciutadania, i de millorar les polítiques vinculades a les arts visuals, tant en el seu funcionament (respectant les bones pràctiques), com en la seua promoció social. La creació de la TAV està formada per les associacions següents: AVCA (Associació Valenciana de Crítics d'Art), AVVAC Associació Valenciana d'Artistes d'Alacant, València i Castelló, LaVac (Associació de Galeries d'Art Contemporani de la Comunitat Valenciana), l'IAC (Institut d'Art Contemporani -Comunitat Valenciana i Múrcia), junt amb MAV (Mujeres en las Artes Visuales-Comunitat Valenciana).

La TAV s'ha constituït en moments de pandèmia per donar veu a totes les persones que representen les associacions signants, les quals treballen en el sector de les arts visuals. Els seus objectius són els següents: enfortir el teixit cultural, donar veu als drets culturals de la ciutadania i formar part de les solucions per enfortir el sector; i, al mateix temps, donar reconeixement a totes les professions vinculades al sector de les arts visuals.

La TAV és una taula oberta, amb vocació transversal i multidisciplinària que té com a finalitat que els i les professionals de la cultura treballen en llocs dignes. Des de la seua constitució, la TAV ha estat en contacte amb diverses institucions i ajuntaments amb la finalitat que aquests signen el codi de bones pràctiques del sector de les arts visuals.

Fins ara, la TAV s'ha reunit amb Raquel Tamarit, secretària autonòmica de Cultura, amb José Luis Pérez Pont, director gerent del Consorci de Museus, amb Glòria Tello, regidora de Cultura de l'Ajuntament de València, amb Verònica Ruiz Escrig, regidora de Cultura de l'Ajuntament de Castelló, amb Antonio Joaquín Manresa Balboa, regidor de Cultura de l'Ajuntament d'Alacant i amb Raül Llopis, regidor de Cultura de l'Ajuntament d'Alcoi. Als inicis del mes de juny del 2020 l'Ajuntament de València s'adherí al codi de les bones pràctiques de les arts visuals.

A més la TAV ha mostrat el seu malestar pel tancament de la Llotja Medieval d'Elx com a lloc d'exposicions temporals. La TAV també ha demanat al Consell Rector de l'IVAM que es pronuncie sobre la polèmica sorgida arran de la finalització del contracte de José Miguel García Cortés com a director de l'IVAM. La TAV ha mantingut contacte directe amb Raquel Tamarit, secretària autonòmica de Cultura, amb la finalitat de col·laborar amb la redacció de les bases reguladores de la convocatòria per a elegir director o directora de l'IVAM, així com en la proposta de dues persones per a ser membres del jurat que ha elegit com a nova directora de l'IVAM Núria Enguita. Foren elegits com a membres de tribunal Vir Paniagua i Ricard Silvestre, teòrics dins l'àmbit de la crítica i de la història de l'art.

OBERTURA DELS ESPAIS EXPOSITIUS

Els museus

Amb la nova normalitat, nous costums i noves maneres de gaudir de la cultura han de ser tinguts en compte perquè ens hi puguem acostar d'una manera segura. La nova normalitat té

límits i està contextualitzada en uns espais que encara treballen per erradicar el coronavirus i que, a més, seran diferents.

Els museus i les sales d'exposició han sigut els primers, junt amb les llibreries, en obrir després del període de confinament. El seu aforament no pot superar el 75% de l'autoritzat i han de garantir la distància mínima interpersonal d'1.5 metres, condicions que també seran aplicades a les visites guiades. Els museus que depenen de la Generalitat Valenciana obren les portes i de manera gratuïta el 18 de maig coincidint amb el Dia Internacional dels Museus. Aquests són: l'Espai d'Art Contemporani de Castelló, el Museu de Belles Arts de Castelló, el Museu de la Valltorta, el Museu de Belles Arts de València, l'IVAM, el Centre del Carme Cultura Contemporània, el Museu Arqueològic de Sagunt, el Museu de la Impremta i les Arts Gràfiques i l'IVAM-CADA d'Alcoi. A partir del mes de setembre ja s'han pogut començar les activitats presencials.

Dintre d'aquesta nova normalitat i seguint els protocols sanitaris establits, el Centre del Carme de Cultura Contemporània (CCCC) tindrà dispensadors de gel hidroalcohòlic i facilitarà màscares i guants als visitants que no els porten. El seu ús serà obligatori durant la visita. Aquest espai de difusió de la cultura contemporània ha desenvolupat diferents elements que permeten al públic gaudir de la visita de manera segura i recuperar l'experiència presencial d'una obra d'art, de manera lliure. En aquest sentit s'ha reorganitzat la seua senyalística per a substituir els habituals fullets i fulles de sala per codis QR que estaran de manera visible a l'entrada de cada exposició i que oferiran informació audiovisual de la mostra amb entrevistes a artistes i comissàries i comissaris, a més de la possibilitat de descarregar el full de sala. L'entrada i l'eixida a les sales d'exposicions es disposarà de manera que es permeta la distància de seguretat reglamentària de dos metres. A les sales que així ho permeten (Carlos Pérez i Refectori), l'entrada i l'eixida a l'exposició es farà per portes diferents. Hi haurà indicadors tant en castellà, com en valencià i anglés, de les mesures de seguretat per a accés a les sales, així com totes les indicacions necessàries en els tòtems que el CCCC disposa per a això. La sala Ferreres/Goerlich podrà comptar amb un aforament màxim de 40 persones, que anirà ampliant-se fins a 60. La sala Carlos Pérez obrirà amb una capacitat de 20 persones, i a poc a poc arribarà fins a 40, i la sala Dormitori de 15 fins a 20. El claustre gòtic podrà tindre 120 persones, mentre que el renaixentista sols 50. El servei de llibreria es mantindrà, sota sol·licitud, sense tocar prèviament les publicacions. El Centre del Carme incrementarà així mateix la neteja per a la desinfecció diària dels espais. El 15 de maig passat es dugué a terme la primera inauguració virtual amb l'exposició Accions Quotidianes de l'artista valenciana Maribel Domènech, la qual s'havia d'haver inaugurat el 13 de març passat, abans de la declaració de l'estat d'alarma. Fou inaugurada de manera presencial el divendres 5 de juny. L'aforament és limitat. Les presentacions de catàlegs també tenen un aforament limitat o es duen a terme als claustres del Centre del Carme. El passat 11 de setembre foren inaugurades cinc exposicions alhora, i amb això començava una nova temporada i etapa del Reactivem. Aquestes foren: Desde las fronteras del silencio: Carmelina Sánchez-Cutillas comissariada per Maribel Guardiola i Verónica Cantó; Prohibit fixar cartells. REA-Cartells Valenciana 2000-2020 comissariada per Mac.Diego. Boke Bazán; Opressió d'Elisa M. Matallín; L'apartament de Fermín Jiménez Landa i Spectre d'Edu Comelles.

La visita a l'IVAM (Institut Valencià d'Art Modern) podrà ser presencial, amb aforament reduït a un terç i amb unes condicions rigoroses per a garantir el compliment del protocol sanitari. Les normes per a garantir una visita segura al centre d'art inclouen mecanismes de control d'accés, l'establiment de recorreguts per a garantir la distància interpersonal de dos metres, la instal·lació de panells de metacrilat en taquilles i mostradors d'informació, així com la prohibició d'elements d'ús tàctil, com els fullets de sala. A més, l'IVAM proporcionarà gels hidroalcohòlics i màscares d'un sol ús per a tots els visitants. L'objectiu principal del museu, atesa la situació provocada pel coronavirus, és obrir en condicions òptimes de seguretat i higiene perquè l'accés de visitants i treballadors siga segur. Durant aquesta situació de

pandèmia, l'IVAM no està duent a terme cap inauguració. El 16 de juliol s'inaugurà l'exposició Quina és la nostra llar? sense dur a terme cap acte. El mateix dia de la inauguració fou oberta la sala i passà a ser visitada pel públic interessat.

El museu de Belles Arts de València també obrí el 18 de maig passat.

Els museus vinculats a l'Ajuntament de València obriren el 21 de maig.

D'altra banda, el Centre d'Art Bombas Gens reobrí el passat 30 de maig amb l'exposició d'Inma Femenía Infralleu. Des del 30 de maig fins al 31 de juliol el centre sols obrirà divendres, dissabte i diumenge de 17 a 21 hores. La resta de dies romandrà tancat.

Els museus de la ciutat d'Alacant obriren el 10 de juny. Més tard que a la ciutat de València. El Museu Arqueològic d'Alacant permetrà un aforament de 12 persones en cada sala. També fomentarà que el públic es prepare les visites des de casa, de manera online, amb reserva prèvia si es vol. El Museu d'Art Contemporani (MACA), Las Cigarreras amb l'exposició de Ricardo Cases prorrogada fins al 12 de setembre i La Llotja del Peix amb l'exposició de Photoalicante tot el mes de juny, obriren el dia 10 de juny. Des del 14 de juliol fins al 20 de setembre es podrà visitar en aquest espai l'exposició Primers Moments de la Col·lecció d'Art Contemporani de la Generalitat Valenciana.

El Museu IVAM-CADA d'Alcoi obrí el 18 de maig coincidint amb el Dia Internacional dels Museus mentre que la sala La Capella de l'Antic Asil d'aquesta ciutat obrí el 4 de juny amb una programació de concerts i amb l'exposició de Fran Parreño La imaginación recuperada.

Galeries d'Art a la Comunitat Valenciana

Progressivament, les galeries han anat obrint encara que s'espera que totes ho facen per a l'Abierto València, el qual s'inaugura el 24 de setembre. El sector de les galeries a la Comunitat Valenciana ha vist paralitzade les vendes per aquesta crisi sanitària i social, un moment d'incertesa que tingué els seus inicis en la passada crisi del 2008. La preocupació econòmica en aquest sector ja fou palpable en el passat ARCO, poc abans que esclatara aquesta situació, la qual cosa quedà reflectida en les vendes. A més, totes les fires d'art contemporani han quedat paralitzades fins al mes de setembre.

La galeria Espai Tàctel de València realitzà la primera inauguració en línia el 12 d'abril amb l'exposició No place like home. Aquesta exposició ha finalitzat el 31 de maig. De moment és una galeria que encara no ha obert les portes. Ho farà el pròxim mes de setembre. La galeria Set Espai d'Art inaugurà en línia l'exposició Art en temps de pandèmia. El 5 de juny fou inaugurada l'exposició de l'artista Ana Luján.

El 25 de maig obrí la galeria Luis Adelantado a València amb una nova exposició col·lectiva titulada On the ground.

El 29 de maig obrí Plàstic Murs amb una exposició dedicada al treball de Nuria Riaza.

L'1 de juny obrí la galeria Shiras amb l'exposició col·lectiva Lockdown.

La Galeria Punto, de momento, no ha obert tampoc.

La Galeria Cànem de Castelló nomès té obert de dimarts a dissabte, de 17 a 21 hores i amb cita prèvia.

La Galeria Coll Blanc de Culla, a la província de Castelló, continua oberta amb cita prèvia.

La Galeria Aural d'Alacant ha obert amb l'exposició de Bruno Murnari que ja havia inaugurat el passat 7 de març. Es pot visitar amb cita prèvia.

D'altra banda, el 24 de setembre s'inaugurà l'Abierto València, el qual ha estat obert fins al 2 d'octubre, i on els espais que pertanyen a LaVac Associació de Galeries d'Art Contemporani de la Comunitat Valenciana han inaugurat les seues instal·lacions amb noves exposicions i propostes. Sabem de l'esforç que han dut a terme els i les propietàries de les galeries que hi han participat, els i les quals han treballat en un temps rècord i ens unes circumstàncies diferents que han permès una major flexibilització d'horaris i un allargament de les exposicions.

AJUDES CONSELLERIA DE CULTURA VINCULADES A REACTIVEM PER A LES ARTS VISUALS

Dins del programa Reactivem s'ha consignat un pressupost de 500.000 euros per a dur a terme el Pla incentiu del patrimoni artístic valencià. Consisteix en l'adquisició, en galeries d'art valencianes o directament a artistes sense galeries, d'obres de creadors i creadores nascuts o residents a la Comunitat Valenciana.

La compra de les obres d'art s'articula a través del Consorci de Museus, perquè les obres seleccionades passen a formar part de la Col·lecció d'Art Contemporani de la Generalitat engegada fa tres anys. S'ha comprat obra de les següents galeries: Mira Madrid (excepció, està a Madrid la galeria però el director és valencià i representa artistes valencians), Luis Adelantado, Aural, Benlliure, Isabel Bilbao, Alba Cabrera, Cànem, Galería 4, Espai Tàctel, La Mercería, The Blink Project, Plastic Murs, Punto, Rosa Santos, Set Espai d'Art, Shiras, Thema, Vangar i Collblanc ⁽³⁸⁾.

En l'àmbit estatal aquesta ajuda a galeristes i artistes s'ha fet esperar. El passat 10 de setembre i durant l'obertura del Madrid Gallery Weekend, José Manuel Rodríguez Uribes informà que la línia d'ajudes destinades al sector de les arts visuals contemporànies estarà dotada amb 1.8. milions d'euros, i 500.000 euros estaran destinats per comprar obra d'artistes de l'estat. Aquesta compra serà realitzada pel Museu Reina Sofía.

La convocatòria cultura online del Consorci de Museus finalitzà el passat 7 de maig. Ha sigut una convocatòria dirigida a tots els sectors de les arts visuals i han sigut seleccionats 100 projectes per ser mostrats en format en línia. Cadascun dels projectes ha estat dotat econòmicament de 1000 euros. Es presentaren quasi 700 persones, la qual cosa reflecteix la situació crítica del sector. A més, aquesta ha sigut l'única ajuda a la qual han pogut presentar-se totes les professions vinculades al sector de les arts visuals i especialment al comissariat.

El 10 de juny fou publicada l'ajuda que des de la Conselleria de Cultura es realitzarà per als i les galeristes de la Comunitat Valenciana per a la promoció d'activitats en fires d'art nacionals i internacionals.

A la fi del mes de juliol s'inicià a València, Alacant i Castelló la programació Oh! La Cultura vinculada a l'Institut Valencià de Cultura dins del pla d'ajudes Reactivem. Oh! La cultura consisteix a dur a terme espectacles de carrer i activitats de música, teatre, circ i dansa. Malauradament no s'hi han inclòs activitats vinculades al sector de les Arts Visuals.

³⁸ Garsán, Carlos: "Cultura ordena una compra masiva de obras de arte y libros", *Valencia Plaza*, 15 d'abril del 2020
<https://valenciaplaza.com/cultura-ordena-una-compra-masiva-de-obras-de-arte-y-libros>

AJUDES AJUNTAMENTS DE LA COMUNITAT VALENCIANA A LES ARTS VISUALS

Tant la Generalitat Valenciana com alguns ajuntaments de la Comunitat Valenciana han anunciat que compraran obres d'art a diferents artistes i galeries. La finalitat de la compra d'obres d'art no sols és ajudar els i a les artistes i també les galeries, sinó també comprar obres d'art que milloren les col·leccions per al gaudi de la ciutadania.

Fins al 20 de setembre estarà oberta la convocatòria de l'Ajuntament de València per a l'adquisició d'obres d'art. Pot presentar-se qualsevol artista o galerista nacional o internacional, de manera individual o col·lectiva, sempre que l'artista siga nascut o resident a la ciutat de València en el moment d'oferir les obres d'art. 90.000 euros seran destinats a la compra d'obra d'artistes, mentre que els 30.000 euros restants seran destinats a la compra d'objectes artístics i/o antiguitats. La TAV ha proposat dos noms perquè formen part del jurat. La TAV (Taula de les Arts Visuals) ha proposat la compra d'obra d'artistes a l'Ajuntament d'Alacant. De moment la TAV continuen duent a terme aquestes negociacions que esperem finalitzen de manera positiva. L'Ajuntament de Castelló comprarà obra als i a les artistes amb un pressupost màxim de 100.000 euros i així poder començar el fons artístic contemporani de la ciutat destinades a la col·lecció municipal gestionada pel Museu de la Ciutat de Castelló (Mucc). Les bases reguladores foren aprovades el passat 1 d'octubre.

L'Ajuntament d'Alcoi ha destinat 20.000 euros a la compra d'obra d'artistes locals i es farà efectiva al llarg del mes de setembre.

PROPOSTES: quin futur ens espera?

El sector de les arts visuals ve lluitant des de fa molts anys pel reconeixement de l'estatus de la professió i per la definició d'un marc que permeta desenvolupar dignament i amb normalitat el treball de la creació i la investigació artística. És necessari un marc que reconega la formació i l'experiència, que identifique l'intrusisme professional, que garantisca l'accés en condicions d'igualtat als processos selectius i a les convocatòries de subvencions, tot dins del respecte a la propietat intel·lectual i a la llibertat d'expressió, que definisca els drets i els deures de totes les parts involucrades en els processos de creació, exhibició o difusió de l'art, i, al capdavall, que promoga el seu gaudi social.

Per a enfortir el sector de les arts visuals és necessari que les ajudes econòmiques estiguen equilibrades per a totes les professions que el conformen, ja que només així es podrà aconseguir la professionalització d'aquest sector.

Considerem que és important que es generen canvis en el sector de les arts visuals i que les associacions que conformen el teixit cultural visual s'integren en les polítiques culturals públiques.

Els i les professionals del sector de les arts visuals, junt amb la resta de sectors culturals, són els i les responsables de professionalitzar la cultura. Les relacions laborals que s'establisquen han d'estar vinculades a un contracte amb remuneració econòmica, el qual respecte la llibertat d'expressió i de creació dels i les professionals del sector. La cultura ha de ser remunerada, ja que aquesta no és gratuïta.

SECTOR DE L'AUDIOVISUAL

*Deberíamos hablar más
de lo que representa para un país como el nuestro,
la transmisión de nuestra cultura,
de lo que somos,
a través del audiovisual,
en los distintos soportes tecnológicos actuales y venideros.*

Josefina Molina

(Directora de cinema, guionista, realitzadora de
televisió, novelista y directora d'escena)

JUSTIFICACIÓ

Tal com es recull en el Marc Introductor General d'aquest Informe, la Cultura en general i l'Audiovisual en particular arriben a aquesta situació d'emergència sanitària en 2020, arrossegant una situació complexa, a vegades encara marcada per les conseqüències de la crisi econòmica de 2008 i pel colp que va suposar per al sector, el tancament de l'Ens Públic Ràdiotelevisió Valenciana el novembre de 2013. Les pèrdues en ocupacions van arribar en 2015 a la xifra de 1.085, equivalents a un 84% menys d'ocupacions que al començament de la crisi. No obstant això a partir del 2014 el sector va iniciar un lleuger augment en les xifres de negoci -interromput novament en 2016-, i que va anar recuperant-se molt tímidament, sense arribar als nivells anteriors a 2009, ni en volum d'empreses ni d'empleats.

El 26 de març de 2020, després de declarar-se l'Estat d'Alarma per la pandèmia, el gruix de les associacions valencianes de l'audiovisual, davant la paralització de la pràctica totalitat de la seua activitat, cancel·lació dels rodatges, preproduccions, festivals, estrenes, mercats cinematogràfics, el tancament de les sales... va llançar una crida a les institucions culturals mitjançant cartes a Conselleria de Cultura, IVC, així com a la Conselleria d' Economia i Hisenda i al President de la Generalitat Valenciana, amb l'objectiu que tots els organismes amb competències sobre aquest tema pogueren unir esforços i crear sinergies davant la magnitud del colp assestat a un sector ja de per si vulnerable i precaritzat. La crisi sanitària del COVID-19 i els seus efectes sobre l'economia en general i les condicions laborals de les empreses de l'audiovisual, resulten encara difícils de concretar.

El Govern i les diferents institucions, en contacte amb el sector, han posat en marxa algunes de les mesures que més endavant abordarem, tot i que, com s'assenyala, una part del problema és estructural i aquestes mesures, segons refereixen des dels diferents col·lectius, ara com ara, resulten insuficients.

Conscients de la situació, des del Consell Valencià de Cultura volem amb aquest Estudi, aportar algunes dades per al millor coneixement del sector i les seues necessitats i, a un temps, en compliment de la nostra funció consultiva i assessora, recollir els requeriments i expectatives expressades des del propi col·lectiu; sempre amb la finalitat de contribuir a una reflexió que il·lumine alternatives per a un present complex, empitjorat per les condicions que imposa la pandèmia del COVID-19.

ANTECEDENTS

En diverses ocasions el Consell Valencià de Cultura s'ha interessat per conèixer les particularitats del sector Audiovisual i analitzar la seua situació. Aquest interès ha quedat reflectit en un considerable nombre de publicacions, dedicades d'una banda a la Ràdio Televisió Valenciana, així com la Protecció dels seus arxius i patrimoni, o recomanacions sobre el

desenvolupament de les normatives reguladores de l'ens públic, d'altra a aspectes intrínsecament relacionats amb la cinematografia. Cenyirem les referències als informes que aborden l'Audiovisual des d'una perspectiva més àmplia.

Així, per exemple, l'Informe sobre els Recursos Audiovisuals de la Comunitat Valenciana (2004), que recomanava reunir i custodiar tots els fons documentals referits a aquesta Comunitat.

O l'Informe sobre la Llei del Cine 55/2007 i les seues aplicacions (2008), amb un apartat de conclusions incloent la consideració de la televisió com a element important de difusió, promoció i finançament de la cinematografia en la Comunitat Valenciana. Tanmateix recordava el necessari desenvolupament i creació del Consell Audiovisual de la Comunitat Valenciana – encara pendent -, tal com recull la Llei 1/2006, de la Generalitat, sobre el sector audiovisual. En el citat informe de 2008 també es fa referència a la necessitat de treballar, amb una exigència de qualitat, en la creació i foment del cinema valencià, tant d'autors valencians com de temàtica valenciana, i preferentment en valencià, de manera que això es convertisca en una prioritat per als poders públics de la nostra Comunitat.

Més recentment ens trobem amb les recomanacions contingudes en l'Informe sobre el lliure comerç del sector audiovisual (2013), on llegim:

"L'RTVV ha de considerar-se una eina al servei de la societat valenciana tant dins com fora de les seues fronteres, fomentant el desenvolupament econòmic, social i cultural, així com la visibilitat del territori, el procés de normalització lingüística, els senyals d'identitat col·lectives tradicionals i actuals, al mateix temps que serveix com a mecanisme d'estímul per al sector audiovisual en la nostra Comunitat".

Igualment en l'Informe sobre la situació de l'Audiovisual valencià (2014), es deixava constància de l'aportació del sector cultural al PIB espanyol l'any 2011, xifrada en el 3,9%. D'aqueix 3,9%, el 36,9% corresponia al sector de llibres i premsa, i a continuació figurava l'audiovisual, amb el 30%. Les restants activitats culturals fregaven el 10%.

A títol informatiu es recollien les dades corresponents a sectors com ara Agricultura, Ramaderia i Pesca aportant el 2,8% al PIB, i el sector de l'energia amb una aportació del 3%.

EL SECTOR

El sector audiovisual, tant en l'àmbit estatal com en la Comunitat Valenciana, és un teixit divers, compost per petites empreses, així com treballadors i treballadores per compte d'altri, i en règim autònom. Comparteix amb la majoria de sectors de l'entorn Cultural, les característiques de la temporalitat i la intermitència. Parlem d'un sector dinàmic que va ser dels primers a habilitar plans de seguretat per a poder reprendre la seua activitat tant en rodatges, publicitat o el doblatge.

Un sector creatiu amb la capacitat d'impregnar el nostre entorn quotidià i que contribueix a la construcció de l'imaginari social "ens constituïm gràcies als elements simbòlics, els sistemes de representació...que el nostre entorn ens ofereix i ens nega... la cultura és un element constitutiu de l'esperit; constitutiu en el sentit més literal:...ens fa ser el que som", com assenyala Pilar Aguilar (³⁹). És innegable la presència i significació de la cultura audiovisual en el nostre dia a dia.

³⁹ Pilar Aguilar Carrasco; (1996). *Manual del Espectador Inteligente*, Ed. Fundamentos; Madrid.

Si prenem com a referència els informes de les pròpies associacions del sector, en la Comunitat Valenciana, aquestes s'organitzen en relació al seu model de negoci:

- **Productores de cinema, televisió i publicitat:** Generadores de la idea o projecte; s'ocupen de buscar el finançament i/o la venda del projecte; coordinen i executen totes les activitats fins a la finalització del producte, subcontractant a professionals i altres empreses de serveis del sector.
- **Empreses de serveis:** Proporcionen tot l'equipament tècnic i de personal que puga ser necessari (venda o lloguer de cambres, grups electrògens, il·luminació, so, post-producció...)
- **Empreses de producció d'animació i videojocs:** Son empreses dedicades a la realització de continguts audiovisuals mitjançant tecnologies d'animació, multimedia i videojocs. Desenvolupen els seus projectes en estudis, per regla general.

Distribuïdores: Empreses dedicades a l'adquisició dels drets de distribució d'un producte audiovisual per a un territori determinat, bé en cine, televisió o DVD. Les noves formes de difusió (xarxes socials, aplicacions, pàgines web, etc. Estan provocant canvis en el seu model de negoci.

- **Exhibidores:** Empreses que gestionen les sales de comunicació i exhibició cinematogràfica, constituint la seua primera "finestra d'explotació" (les altres són vídeo/dvd i televisió), un espai de contacte preferent amb el públic. Sector en constant necessitat de transformació i adaptació a les innovacions tecnològiques. Una de les parts més fràgils de la cadena, ara per ara. En l'actualitat ofereixen també retransmissions d'òpera i ballet, esportives, actuacions musicals i teatrals en pantalla de cinema.

Atesa aquesta classificació en la Comunitat Valenciana, segons el INFORME DIAGNÓSTICO SECTOR AUDIOVISUAL DE LA COMUNIDAD VALENCIANA 2019 ⁽⁴⁰⁾, estaríem referint-nos a unes 712 empreses dedicades a l'Audiovisual (dades de l'any 2018). D'aquestes empreses, el 65% estarien radicades a la província de València, el 30% a Alacant i el 5% a Castelló. Dades relatives al nombre d'empreses integrades en el CNAE 59/60 (Classificació Nacional d'Activitats Econòmiques).

Caldria sumar les empreses dedicades a l'exhibició cinematogràfica: amb unes 450 pantalles arreu de Comunitat Valenciana, distribuïdes en 87 cinemes i unes 45 empreses CNAE nº 5914. (Dades provisionals, facilitades per AVECINE i subjectes a variabilitat a causa del degoteig de tancaments de sales provocat per causa de la COVID-19).

Fora d'aquest còmput quedarien les empreses de publicitat.

D'altra banda, segons el INFORME DIAGNÓSTICO SECTOR AUDIOVISUAL DE LA COMUNIDAD VALENCIANA 2019, en l'audiovisual trobem cinc grans grups d'activitat:

- **Cinema:** empreses l'activitat econòmica principal de les quals és la realització de llargmetratges (ficció o documental), per a ser prioritàriament exhibits en sales cinematogràfiques.
- **Vídeo:** empreses dedicades a la producció de materials videogràfics per a la venda directa o per al lloguer. Aquestes empreses estan especialment afectades per

⁴⁰Informe sobre el Sector Audiovisual 2019:

https://www.pav.es/wp-content/uploads/2020/01/informe_diagnostico_sector_audiovisual_2019.pdf.

l'obsolescència tecnològica dels equips i la necessitat de fortes inversions en programari i maquinari, que hui dia canvia i evoluciona ràpidament.

- **Televisió:** empreses que generen continguts per a la seua emissió a través de senyals de televisió, ja siga en obert o previ pagament.
- **Multimèdia:** empreses dedicades a l'ús entrelaçat d'imatges, animacions, sons i vídeos en format digital per a la generació de continguts audiovisuals. Es caracteritzen perquè les produccions generades se centren en els nous mitjans i suports (xarxa, CD ROM, DVD, Blu-ray, disc, CDI, etc.). Inclou els serveis de disseny gràfic i pàgines web, i inclou als productors d'aplicacions informàtiques.
- **Animació:** tota mena d'aplicacions de programari per a la simulació de moviment. Els dibuixos animats en la televisió són un exemple d'animació.

El sector en la Comunitat Valenciana, s'agrupa entorn de diferents associacions per la seua representativitat citarem:

EAVF, Empreses Audiovisuales Valencianes Federades.
AESAV, Associació d'Empreses de Serveis de l'Audiovisual Valencià
AVAPI, Associació Valenciana Audiovisual de Productors Independent
AVEDIS, Associació d'Empreses de Doblatje i Sonorització
AVEPA, Associació d'Empreses Productores d'Animació
AVANT, Associació Valenciana de l'Audiovisual per al Nou Temps
EDAV, Associació de Guionistes de l'Audiovisual
PAV, Productors Audiovisuales Valencians.

Altres associacions de caràcter estatal que agrupen nombrosos professionals i associacions valencianes, són:

AA Alianza Audiovisual
ACCIÓN Asociación de Directores i Directoras
APPA, Asociación de Profesionales de la Producción Audiovisual
CIMA Asociación de Mujeres Cineastas y de Medios Audiovisuales
FAGA Fórum de Asociaciones de Guionistas Audiovisuales
FECE Federación de Cines de España
Grupo Interterritorial Igualdad en el Audiovisual 50/50 en 2025
MAPA, Mesa de Asociaciones de Productores Audiovisuales
PIAF Productoras Independientes Audiovisuales
PROA Federació de Productors Audiovisuales
PROFILM Productoras Españolas de Audiovisual Internacional

Altres entitats vinculades al sector.

ACADEMIA VALENCIANA DEL AUDIOVISUAL
ACADEMIA DE LAS ARTES Y LAS CIENCIAS CINEMATOGRAFICAS DE ESPAÑA
AISGE, Artistas Intérpretes, Entidad de Gestión de Derechos de Propiedad Intelectual
ALACANT FILM OFFICE
COSTABLANCA FILM COMMISSION
DAMA, Sociedad de Gestión de derechos de autor de obras audiovisuales
EGEDA, Sociedad de Servicios para los Productores Audiovisuales
SGAE, Sociedad General de Autores y Editores
SPAIN FILM COMMISSION
VALÈNCIA FILM OFFICE
VALENCIA REGION FILM

FESTIVALS DE CINEMA repartits al llarg de tot l'estat espanyol i, per citar alguns dels més veterans al territori de la Comunitat Valenciana:

CINEMA JOVE
FESTIVAL DE CINEMA D'ALACANT
FESTIVAL DE CINEMA DE PENYISCOLA

AJUDES DE DIFERENTS ÀMBITS

Una de les fonts de finançament que dona suport al sector – com succeeix amb la resta de sectors productius i industrials del país-, són les ajudes i subvencions a la producció, ja siga a nivell europeu, estatal o autonòmic. Per àmbits estes ajudes s'articulen en:

Ajudes Europees.

El Programa MEDIA, és el més important, va disposar en 2019 de prop de 54 milions d'euros. EURIMAGES, és el fons de suport cultural del Consell d'Europa, i ofereix ajudes que poden arribar al 25% dels costos de producció. Concedeix ajudes tant a la producció com al videojoc i a l'animació. Els processos per a sol·licitar aquestes ajudes solen ser complexos i existeix una elevada competència per part de les grans productores. Això dificulta l'accés a les empreses de la Comunitat Valenciana, que desisteixen, a vegades, a sol·licitar-les.

IBERMEDIA, un organisme dedicat a promoure el cinema iberoamericà, a través de la concessió d'ajudes a les co-produccions.

Ajudes Nacionals

El Ministeri de Cultura, a través de l'Institut de Cinematografia i de les Arts Audiovisuals (ICAA), ofereix un programa d'ajudes a la cinematografia, que en 2019 van estar entorn de 47 milions d'euros. El Ministeri d'Indústria, Comerç i Turisme també té habilitada una línia d'ajudes al sector.

El Ministeri d'Energia, Turisme i Agenda Digital va llançar en 2018 un Programa d'Impuls al Sector del Videojoc, amb 5 milions d'euros en ajudes durant 18 mesos.

En l'Animació, les ajudes són nacionals atorgades per l'ICAA per a la internacionalització i a la I+D+i. Aquestes ajudes es van destinar principalment a cobrir els costos de producció, però també per a la producció de programes pilots i per a desenvolupaments tecnològics.

En general se solen adjudicar també a productores amb trajectòries consolidades dins del sector.

Ajudes Comunitat Valenciana

L'Institut Valencià de Cultura (IVC) és l'organisme que gestiona les ajudes al sector. Les seues aportacions es van incrementar després del tancament de la Radiotelevisió valenciana, i en 2019 van sumar al voltant de 6 milions d'euros. La major part de les ajudes, que poden arribar a ser quadriennals, es destinen a la producció cinematogràfica valenciana: ajudes a guions, desenvolupament i, la partida més important destinada a producció.

- **Videojocs culturals:** En 2019 es va dotar una línia d'ajudes per a videojocs, projectes transmèdia i curts d'animació. Aquestes ajudes es complementen a diverses línies de l'IVACE - Institut Valencià de Competitivitat Empresarial.
- **Animació:** a través de l'IVC de la Generalitat Valenciana, es concedeixen diverses ajudes al sector de l'animació.

Arran de la pandèmia, en la Comunitat Valenciana, el Govern de la Generalitat, a través de l'IVC ha posat en marxa mesures extraordinàries recollides dins del Pla ReActivem (Covid 19) per a pal·liar els efectes d'aquesta crisi en l'àmbit audiovisual. Les mesures s'articulen al voltant del Pla d'Ajudes a l'Audiovisual (actualitzat a setembre 2020):

- Creació d'una nova línia d'ajudes per a associacions professionals per import de 45.000 euros.
- Increment de la línia Millora de la producció audiovisual valenciana a 380.000 euros (el doble del previst) per al desenvolupament de projectes audiovisuals.
- Nova línia d'ajudes per a sales de cinema per un import de 400.000 euros
- Transferència (en procés de publicació al DOGV al tancament d'aquest estudi) de 850.000 euros per a la producció de programes de televisió de contingut cultural per a revitalitzar el sector de la producció audiovisual i donar difusió a la cultura valenciana (museus, cinema, arts escèniques, música...)
- Resolució (en procés de publicació al DOGV) de flexibilització de terminis i mesures per a afavorir les produccions amb ajuda de 2018 i 2019 perjudicades per la situació de la pandèmia i que han vist ajornats rodatges.

Altres programes que promou la direcció adjunta d'Audiovisuals i Cinematografia de l'Institut Valencià de Cultura per contribuir a la formació i promoció internacional dels projectes i els professionals de l'audiovisual valencià, són:

- **VLC Pitch Forum**, trobada internacional de formació per a guionistes valencians
- **Cartoon Springboard**, en el camp de l'animació el principal esdeveniment internacional de presentació de projectes d'animació de joves talents europeus.
- **Programa Atenea**, de suport a les cineastes valencianes, en col·laboració amb l'Associació Dona i Cinema, per promoure el talent de joves estudiants o graduades en cinema, oferint tutories personalitzades amb expertes del sector.
- **LABdeseries**, un laboratori i festival de sèries que va celebrar la seua primera edició a l'abril en la Filmoteca de València i el Palau de l'Exposició.

L'Institut Valencià de Finances (IVF), constituït com el banc públic de la Generalitat Valenciana, és l'instrument per a la promoció d'iniciatives econòmiques i socials, al servei d'empreses, entitats i autònoms de la Comunitat Valenciana. S'encarrega de la concessió de crèdits, préstecs i avals, per al desenvolupament dels diferents sectors productius. Opera en col·laboració amb Afí SGR, que realitza les anàlisis de cada sol·licitud i determina les garanties que han d'aportar les empreses ⁽⁴¹⁾.

Per concloure aquest punt, només un breu esment a l'hora de valorar les aportacions realitzades per part de les diferents administracions a l'audiovisual, destacar que l'impacte generat en l'economia per activitats relacionades amb l'audiovisual -segons estudi realitzat en 2011, per l'Institut Valencià de Cultura (IVC)-, conclou, que per cada euro d'ajuda pública invertida en producció audiovisual, es produeix una despesa de 5 euros a la Comunitat Valenciana. Una altra manera d'estudiar la repercussió de les ajudes públiques és mitjançant una anàlisi de les recaptacions aconseguides per cada euro d'ajuda pública invertit.

Segons dades a nivell estatal analitzades per PROFILM: "... la indústria audiovisual genera riquesa en moltes altres del sector serveis. La diferència és que en aquest cas, aquest impacte es produeix molt més ràpid, ja que les despeses que ocasiona un rodatge es realitzen en unes setmanes i no al llarg de diversos anys. S'incideix així justament en un dels aspectes clau per a eixir de l'excepcionalitat econòmica en la qual ens trobem: una immediata injecció econòmica al sector serveis.

A quines altres indústries afecta el desenvolupament de l'audiovisual? Enumerar-les totes seria quasi impossible, però baste citar que, en mitjana, un 67% dels costos de producció

⁴¹Memoria de Actividades del IVF 2018

s'inverteixen en sectors aliens a aquesta indústria: Construcció, viatges, hoteleria i restauració, administració financera, immobiliària, moda, música i arts escèniques, seguretat, energia, salut, equips tecnologia...”.

EL SECTOR DAVANT EL COVID-19

La crisi sanitària ha deixat dades rellevants sobre les preferències d'usos culturals durant la pandèmia. Consumir contingut audiovisual en plataformes online, amb un 32%; la lectura de llibres, amb un 20%; i escoltar música, amb un 17%, han sigut seleccionades com a primeres opcions. Els continguts audiovisuals, habitualment en posicions de preeminència, durant una crisi com la de la COVID-19, s'han revelat indispensables ⁽⁴²⁾.

Aquestes xifres posen en evidència que el valor que s'atribueix a la Cultura -a nivell social, institucional, econòmic i mediàtic-, està molt per davall de l'ús que ciutadanes i ciutadans fem dels diferents productes culturals al nostre abast.

L'Impacte causat pel COVID-19, sobre l'audiovisual i la seua diversitat d'oficis i especialitzacions, un sector que es consolida com a preferencial pel que fa als hàbits de consum cultural, requereix d'un anàlisi que pose el focus sobre les vulnerabilitats y expectatives expressades des de els diferents col·lectius.

L'Alianza Audiovisual (AA), i el Fórum de Asociaciones de Guionistas Audiovisuales (FAGA), en col·laboració amb el Grupo Interterritorial Igualdad en el Audiovisual, sumant un total de 31 col·lectius professionals, al maig de 2020 i, després d'avaluar les mesures de suport al sector audiovisual establides en el Decret llei 17/2020 de 5 de maig, i constatada la desprotecció de treballadors i treballadores del sector, exposen al Govern, a través del Ministeri de Cultura i Esport els següents requeriments ⁽⁴³⁾:

1. UNA COBERTURA IGUALITÀRIA PER A TOTS ELS PROFESSIONALS DE LA INDÚSTRIA AUDIOVISUAL. La principal reivindicació assenyala la necessitat d'una prestació de desocupació excepcional per als i les treballadores de l'audiovisual que no estan enquadrats en el Règim d'Artistes i que han quedat sense protecció amb les mesures presentades en el Reial decret llei 17/2020 de 5 de maig, trobant-se en una situació d'extrema vulnerabilitat.
2. AMPLIACIÓ DE LA PRESTACIÓ EXTRAORDINÀRIA PER CESSAMENT D'ACTIVITAT dels treballadors de la cultura per compte propi o autònom, una vegada finalitze l'estat d'alarma.
3. CONSIDERACIÓ DELS RENDIMENTS DE TREBALL I ACTIVITATS ECONÒMIQUES COM A RENDIMENTS IRREGULARS EN LA DECLARACIÓ D'IRPF 2019, tal com es recull en l'Estatut de l'Artista aprovat pel Congrés dels Diputats el juny de 2018. Se sol·licita tramitació urgent com a projecte de Llei d'aquest Estatut i totes les seues recomanacions.
4. CONVOCATÒRIA AMB CARÀCTER D'URGÈNCIA, PER L'ICAA DE LES AJUDES 2020 per al foment de la cinematografia i de l'audiovisual i dotació d'una línia extraordinària d'ajudes a la creació de guions.

⁴²Encuesta Econcult: Impacto Covid-19 en los Sectores Culturales 2020

⁴³<https://www.audiovisual451.com/wp-content/uploads/2020/05/AAA-Y-FAGA-Propuestas-MEDIDAS-ICAA-v4.pdf>

5. CONVENIS AMB OPERADORS DE TELEVISIÓ I PLATAFORMES AMB CATÀLEGS DE CONTINGUTS AUDIOVISUALS. Una altra de les demandes de les agrupacions és el foment dels convenis amb operadors de televisió i plataformes digitals, així es pretén complir amb l'objectiu d'invertir en obres audiovisuals espanyoles, reforçar el suport econòmic per al desenvolupament i escriptura de guions i nous formats (tenint també en compte el desenvolupament de projectes en llengües cooficials de l'Estat), promoure incentius que reactiven la producció publicitària i garantir l'equilibri en la programació i compra d'obres produïdes, escrites o dirigides per dones.
6. CONVOCATÒRIA DE MESA SECTORIAL/GRUP DE TREBALL per a procedir a la negociació per a la constitució d'una entitat de dret públic amb patrimoni propi i amb autonomia de gestió per al foment, promoció, ordenació i suport del sector i la indústria cinematogràfica i audiovisual.

EN LA COMUNITAT VALENCIANA

A més de participar i fer seues les peticions exposades anteriorment, en l'àmbit autonòmic, diverses agrupacions de professionals i associacions de l'audiovisual destaquen que, tot i reconeixent l'indispensable de les ajudes econòmiques per fer front a la situació actual i minimitzar els impactes a futur de la pandèmia, és urgent contemplar una sèrie de mesures, que no depenen de dotació pressupostària per a dur-se a terme, contribuïrien al correcte desenvolupament del sector, agilitzant tramits, sobretot en un moment com l'actual.

- A criteri de professionals i associacions, seria indispensable, a fi de garantir l'efectivitat de qualsevol política promoguda per al sector, partir d'un coneixement adequat, per part de les administracions, del model de negoci cultural. Amb caràcter recurrent, el desconeixement es tradueix en processos administratius que es prolonguen de manera alarmant. Ara més que mai, es torna imprescindible simplificar i reduir els tràmits i requeriments per tal d'accedir a les ajudes i que aquestes puguen estendre's a totes les empreses que acrediten tindre dret per la seua vinculació amb el sector Cultural.
- D'altra banda, és necessària l'agilització dels tràmits previstos en la Llei de Contractes del Sector Públic per a la certificació d'obra o aprovació del servei prestat, amb l'objectiu de donar compliment efectiu als terminis de pagament en els 30 dies naturals previstos en la Llei 9/2017.
- Es considera imprescindible la implementació de les mesures contingudes en l'Informe sobre l'Estatut de l'Artista, destinades a igualar en drets i dignificar la vida del conjunt dels sectors culturals. Mesures relatives a la fiscalitat del sector; de protecció laboral i Seguretat Social; o la compatibilitat entre prestacions per jubilació i ingressos per drets d'autor.
- Altra qüestió que preocupa a totes les associacions valencianes, és la necessària implicació de la CVMC Corporació Valenciana Mitjans Comunicació, en el sentit que recull la Llei de creació de l'Ens, i que obliga les televisions públiques a participar amb un 6% en el finançament de projectes europeus. Les associacions demanen una solució d'urgència mentre es tramita la trasposició de la directiva europea sobre la matèria, a fi de resoldre les diferències sobre la interpretació de la Llei i facilitar l'activitat de les empreses productores. La nova redacció haurà d'aclarir els criteris sobre el finançament de l'ens públic, a fi de definir la base de càlcul d'aquest 6%. La resolució és vital per al desenvolupament del sector.
- En relació l'Institut Valencià de Finances (IVF) -encarregat de gestionar els crèdits oficials junt a Afí SGR-, des del sector s'observa amb inquietud l'escàs coneixement de

les especificitats del negoci audiovisual. Els departaments de riscos han arribat a exigir garanties personals fins al 100% en alguns casos. Aquesta circumstància impossibilita l'accés al finançament de les productores per part de l'organisme creat per atendre a les necessitats de liquiditat.

- Des del sector, de forma reiterada, s'ha argumentat sobre la possibilitat d'avançar l'apertura del complex de producció audiovisual Ciutat de la Llum i l'impuls que suposaria comptar amb el seu valor afegit. Per això s'ha recolzat que des de la Societat Projectes Temàtics de la Comunitat Valenciana (SPTCV), departament de la GVA, es promoga una nova petició a Brussel·les, per part del Govern d'Espanya, sol·licitant l'alçament de la prohibició d'ús de Ciutat de la Llum per part del sector audiovisual (⁴⁴).
- En aquest moment quan la digitalització es consolida com una necessitat generalitzada per a la ciutadania, empreses i Administració; emprenedores i emprenedors tecnològics adverteixen que, si no reben suport públic, difícilment es podrà escometre aquesta transformació digital
- Des dels sectors de la creació i producció de continguts culturals, s'ha vist durant anys com la revolució digital ha espremut els seus productes sense oferir-los una justa remuneració. El concepte de "port segur", com explica el president de AA Luis Ivars (⁴⁵), ha alliberat durant molts anys les grans plataformes digitals (Google, Amazon, Facebook...), de responsabilitats sobre els continguts protegits per dret d'autoria. No obstant això han generat tants beneficis que han consolidat les empreses esmentades com les empreses amb majors beneficis de tot el planeta.

Els professionals del sector apunten aquestes iniciatives per tal d'equilibrar la balança:

- 1) Respecte a continguts protegits per dret d'autoria, la Comunitat Europea va aprovar a el maig de 2019 la directiva de Copyright en el mercat digital europeu, que exigeix la seua transposició als països membres abans de maig de 2021. Aquesta directiva canvia el concepte i ara seran les plataformes digitals les que hauran de demanar permís per a utilitzar els continguts protegits i remunerar pel seu ús a les/els autors. Sens dubte la iniciativa més avançada en l'àmbit digital.
 - 2) Respecte a les obligacions fiscals, les plataformes paguen quantitats ínfimes en concepte d'impostos pels seus ingressos i que normalment declaren en països refugi o paradisos fiscals europeus. Per exemple, Netflix va pagar en l'últim exercici menys de 3.500 euros en concepte d'impostos a l'estat espanyol. Menys que les PIMES més modestes. Aquest desequilibri ha provocat reaccions com la taxa Google, l'única manera de gravar les plataformes pels beneficis no declarats al país en què s'obtenen. Una de les arrels del problema –encara que no l'única ni la menor- cal buscar-la en la falta de regularització i harmonització fiscal a la Unió Europea.
- Consideració particular mereix la situació de les sales d'exhibició cinematogràfica. Pendents dels crèdits ICO, les ajudes del Govern Central per a l'adaptació dels cinemes als Protocols COVID, i les ajudes del Pla reaCTivem (anunciades però que no acaben d'arribar), les sales de cinema estan assumint la pitjor part, pel que fa al sector, en aquesta pandèmia.

⁴⁴Carta a D. Antonio Rodes. D. G. Sociedad Proyectos Temáticos de la Comunidad Valenciana – SPTCV Complejo Ciudad de la Luz

⁴⁵Luis Ivars, compositor, Presidente de la Agrupación de Asociaciones Audiovisuales, miembro de la Junta Directiva de la Academia de las Artes y Ciencias Cinematográficas y miembro de la Directiva de ECSA (Alianza de Compositores Europeos), actualiza para este estudio los últimos datos.

Després de mesos de tancament, les que han pogut obrir les seues portes amb aforaments reduïts i, després d'invertir per a adaptar les instal·lacions als protocols, estan treballant a un 10% d'espectadors respecte a les xifres de l'any anterior (després de liderar el creixement europeu amb un 37% d'espectadors més, a nivell estatal, en els últims 6 anys). Les recaptacions no cobreixen despeses de lloguers i personal. Elena Neira, experta en nous models de distribució audiovisual, analitzant la caiguda ingressos de les sales de cinema, declarava "crec que les sales necessitaran un rescat".

Al mateix temps el president de l'Associació Valenciana d'Empreses de Cinema, Antonio Such resumia d'aquesta manera la situació: "Si es tanquen cinemes les ciutats perdran no sols un dels ocis més populars, sinó també l'accés a la cultura que comporta el cinema... els empresaris saben que les empreses han de ser capaces d'arribar a l'altre costat del riu, però sense suport no resistiran la travessia".

ASSIGNATURES PENDENTS

- Declaració de la Cultura com a dret bàsic de la ciutadania.
- És necessari eixir als mercats nacionals i internacionals a la recerca de coproduccions i finançament. Resulta igualment necessari abundar en la col·laboració públic-privada i el suport a la internacionalització dels productes audiovisuals, així com l'accés a la captació de Fons Europeus.
- Al tancament d'aquest esberrany, s'ha tingut notícia de la intenció de dotar al sector d'un pla d'acompanyament per a l'accés a fons europeus dins del pla de reactivació presentat des de Presidència de la Generalitat.
- Necessitat d'una acció integral a través d'un pla estratègic que incidisca en la recuperació dels sectors culturals i creatius.
- Col·laboració publico-privada i suport a la internacionalització.
- Permetre que la Cultura desplegue les seues potencialitats i la seua centralitat per a un desenvolupament humanament i ambiental sostenible, d'acord amb els principis i directrius de l'Agenda 21 de la Cultura. En aquest plantejament, el foment en valor social de la cultura, la dignificació del treball cultural, les accions de governança estratègica (coordinació entre diferents àmbits de l'Administració territorial, coordinació transversal entre sectors productius), la millora de la vertebració del sector cultural o l'aplicació de principis i estratègies d'economia social adquireixen un paper protagonista en el desenvolupament de la vitalitat de l'ecosistema cultural ⁽⁴⁶⁾.

⁴⁶*Impacto Covid-19 sobre los Sectores Culturales y Creativos 2020. Ámbito Estatal, Econcult*

SECTOR DE LA MÚSICA

“La millor manera de respirar
es fer música”
Matilde Salvador

JUSTIFICACIÓ

Estem tan habituats a viure amb música que no som conscients de com ens envolta. Escoltem música tots els dies i pràcticament en qualsevol moment, fins i tot taral·larem melodies que formen part de la nostra herència o que ens acompanyen amb la seua actualitat. Està present a través de qualsevol format; l'escoltem en la ràdio, en la televisió, en les sèries i pel·lícules, en els anuncis, a través del nostre mòbil o en l'ordinador, mitjançant vídeos, o per plataformes d'internet. A diferència d'altres sectors culturals, la música ens circumda, ens acompanya permanentment, està en les nostres activitats diàries, de vegades, sense buscar-la.

Així ho assenyala José Luis Nieto García ⁽⁴⁷⁾, presidente d AMPE: “la Música y la Cultura en general no puede apagarse porque nos acompaña desde el nacimiento, empapando cada minuto y rincón de nuestra existencia, hasta el último de nuestros días”.

La Música reuneix una gran diversitat de professionals i aficionats, indústries i grups que, de vegades, tenen poc en comú, a l'hora de compartir espais, formats o esdeveniments, la qual cosa fa més difícil, per la seua extensió i minuciositat, realitzar un informe. Segurament, este document sobrevole per una situació complexa i siga impossible matisar les peculiaritats de cada subsector musical.

Parlar de música és parlar de professionals músics i cantants, empreses, bandes, societats, orquestres, conservatoris, discogràfiques, indústria, empreses de grandàries diverses, plataformes, difusió musical, venda en diferents formats, i tot un conjunt de sectors que es conjuminen entorn de l'activitat musical i la seua promoció. En el panorama musical conviuen realitats, àmbits i situacions diferents, fins i tot divergents. Com diu Carles Dènia, “no és comparable la situació d'un músic de jazz a la d'un músic en plantilla d'una orquestra simfònica, un cantant de pop o un grup de música tradicional, per posar alguns exemples”⁽⁴⁸⁾.

La realitat és que, des de la música clàssica, aparentment gestionada de forma més professional, a la inestabilitat del músic de jazz, o la diversitat en la música pop, hi ha una coexistència de l'amateur i el professional que abasta tots els sectors musicals. Dins de l'àmbit musical trobem la indústria musical que componen els agents dedicats a la comercialització de la música, però també, en l'altre extrem, estan els músics independents que no són ni indústria ni pimes ni tan sols autònoms.

No obstant això, a tots els uneix i els colpeja els efectes d'esta crisi del coronavirus. I tots ells, des de la més potent de les indústries al músic independent, els ingressos del qual depenen directament del seu treball musical, formen el nostre patrimoni cultural.

⁴⁷ Carta dirigida al Ministre de Cultura el 10 d'abril 2020 per Asociación de Músicos Profesionales de España (AMPE).

⁴⁸ Carles Dènia. “El sector musical: de esta crisis y de los que nos espera”. ElDiario.es, 10 abril 2020.

El sector musical és un dels quals més adaptacions als canvis tecnològics ha experimentat i experimenta contínuament. La facilitat amb què la música es difon a través de qualsevol nova eina tecnològica constitueix, al mateix temps, un gran inconvenient i un gran avantatge; alhora que la composició escapa al control del seu propi autor o autora, la seua difusió s'expandeix de forma multiplicada. Encara que també trobarem adaptacions i transformacions dins del sector, com ho ha fet en cada canvi tecnològic, no podem oblidar la necessitat que els artistes escènics i els músics tenen per mostrar les seues creacions en contacte directe amb el públic, per viure l'escenari, per interpretar en viu; així ho manifesta Marian Rosa⁽⁴⁹⁾ "el mismo músico necesita subirse a un escenario a regalar su arte, y eso hace que a veces el público no valore que ese arte tiene que pagarlo, porque el músico tiene también su familia, su hipoteca, tiene que comer, y tiene los problemas económicos como cualquier otra persona".

Segurament, la música serà un dels últims sectors a eixir de la crisi. L'arribada de la pandèmia ha cancel·lat la major font d'ingressos dels músics i artistes a través de concerts, gires, festivals o festes populars, que es produeixen a la primavera i estiu. A més, molts d'ells han assumit costos en la inversió d'hotels i viatges que tenien programats, perquè són els mateixos artistes els que avancen els seus propis diners per a planificar estes gires i actuacions. I, per les dimensions de determinades activitats musicals, tant per al nombre de músics que hi participen (bandes i orquestres) com per al gran volum de públic que assisteix (festivals o gires) no és possible ara mateix determinar quan podran reprendre's. Si preguntem als músics, artistes o propietaris de sales xicotetes, tots transmeten la impressió que la crisi s'ha engegantit, tot i que abans ja vivien en una permanent inestabilitat, amb ingressos mínims, amb públics reduïts, amb una contínua reinversió per a poder continuar funcionant, sense haver conegut una època de bonança.

Cal diferenciar també entre els mateixos músics professionals: entre aquells que disposen d'una estabilitat laboral amb un treball fix, com poden ser els docents o membres d'orquestres públiques, als músics professionals independents de qualsevol àmbit, els freelance, que aposten pels seus propis projectes.

A això cal sumar els riscos que s'adverteixen amb l'oci nocturn que, en gran part, es vincula també amb la música: bars i discoteques, sales de concerts, llocs de música en directe. El públic necessita també sentir el contacte social, ballar, moure's, vincular-se com a part de la mateixa música.

Durant el confinament, la cultura ha sigut un acompanyant imprescindible per a combatre la soledat i l'aïllament. S'ha convertit en un esperó per a l'aprenentatge personal, en una ajuda al benestar mental, en un element cohesionador, una eina de convivència social. Hem vist com s'omplien els balcons de música i es convertien en escenaris improvisats que reunien veïns, moltes vegades desconeguts, gaudint gratuïtament de concerts.

Porque, com assenyala l'ONU⁽⁵⁰⁾, "la música no cura una pandemia, pero alegra el alma".

ANTECEDENTS

Citem els informes més recents del Consell Valencià de Cultura. El desembre de 2008, es va aprovar la *Recomanació sobre la presència de programes de música clàssica en els mitjans públics de comunicació de masses*. L'any següent, el febrer del 2009, l'*Informe sobre*

⁴⁹ Sòcia fundadora de l'Asociación de Grupos Españoles de Música Antigua (GEMA). Directora del grup valencià Harmonia del Parnàs. Reportatge realitzat per Televisión Española Comunitat Valenciana sobre la situació del sector de la cultura en el confinament. 9 de juny 2020.

⁵⁰ Departament de Comunicació Global de les Nacions Unides, <https://www.un.org/es/coronavirus/articulos/el-poder-de-la-musica-durante-coronavirus>

l'oportunitat d'un museu de la música i dels instruments musicals. També el 2009, al maig, es va presentar l'Informe sobre les obres proposades per la Societat "Unió Musical de Lliria".

El juliol del 2015, es va aprovar l'Informe sobre la situació actual, presència i ensenyament de la música tradicional valenciana. L'octubre de 2015, es va realitzar l'Informe sobre la petició de declaració de BIC de l'activitat musical tradicional realitzada per les societats musicals de la Comunitat Valenciana. I també en el mateix ple es va aprovar l'Informe sobre el Patrimoni Audiovisual i Sonor. El gener del 2016, es va presentar l'Informe sobre la sol·licitud de reconeixement com a Acadèmia de la Comunitat Valenciana de l'Acadèmia Valenciana de la Música. El juliol del mateix any, es van aprovar l'Informe sobre les agrupacions corals a la Comunitat Valenciana i l'Informe sobre la inclusió del Jazz en els ensenyaments professionals de Música.

El març del 2018, es va realitzar la Declaració de BIC Immaterial de la tradició musical valenciana materialitzada per les societats musicals de la Comunitat Valenciana. I, el juliol del mateix any, l'Informe sobre la influència del jazz en les músiques populars i tradicionals.

PREOCUPACIÓ EN EL SECTOR MUSICAL A ESPANYA

Quasi tots els sectors musicals que compten amb associacions han manifestat la seua preocupació a través de diversos manifestos i documents. Observem la magnitud, diversitat i complexitat del món musical, la qual cosa dificulta parlar en genèric de la música per les peculiaritats de cada sector, que al mateix temps també el fa diferent de la resta de sectors culturals.

Esmentem les més significatives pel volum d'associats, tant individualment com col·lectiva, que ens permet conèixer accions dutes a terme i informes realitzats

- La Confederación Española de Sociedades Musicales ⁽⁵¹⁾.
- La Asociación de Músicos Profesionales de España (AMPE) ⁽⁵²⁾.
- La Plataforma Estatal por la Música (PLAM) ⁽⁵³⁾.
- La Federación de la Música de España (Es_música) ⁽⁵⁴⁾.

Iniciatives presentades:

De les iniciatives presentades que reuneixen major volum de participació del sector musical, podem destacar:

- La publicació el 23 d'abril de les 52 mesures per part del sector de les arts escèniques i musicals. Totes les mesures proposades es basen, segons indiquen els signants, en tres grans idees: salvar totes les actuacions contractades o pendents; proporcionar liquidesa

⁵¹ La Confederación Española de Sociedades Musicales (CESM) té la seu a València ciutat i es va constituir a Altea (Alacant) el 1993, amb el propòsit de coordinar i integrar el moviment associatiu musical d'Espanya, representat per les societats musicals, amb les seues escoles i les seues bandes de música. Actualment hi ha 15 Federacions inscrites en la Confederació, entre altres, la Federació de Societats Musicals de la Comunitat Valenciana.

⁵² Asociación de Músicos Profesionales de España és una associació sense afany de guany creada el 1999, que actualment compta amb delegacions en 33 províncies, incloses València i Alacant.

⁵³ Naix el febrer de 2019. És una entitat formada per 26 associacions amb procedències diverses: algunes de caràcter territorial especialment d'Andalusia, País Basc, Catalunya i Galícia; unes altres vinculades a sectors musicals, com ara el jazz, el blues o la música disco; i unes altres representatives del gènere en la música. Agrupa a més de 7600 músics i músiques associats, 258 sales de concerts, 72 festivals, 71 promotors musicals, 342 empreses de management i representants, i 600 empreses del gremi de discoteques i sales de festa.

⁵⁴ Constituïda l'octubre de 2019, es va presentar a Madrid el 30 de gener del 2020. Esta recent organització que representa els interessos col·lectius del sector de la música reuneix associacions que representen la música en viu, música gravada, editors de música i entitats de drets de gestió.

immediata a empreses i professionals; i que no es perden les consignacions pressupostàries previstes per les administracions públiques per a este exercici ⁽⁵⁵⁾.

- Les mesures plantejades per AMPE, emmarcades en el reconeixement social del músic i els seus drets laborals, que es garantisquen unes condicions professionals que acaben amb el que ells entenen com a "falsos autònoms" i puga regular-se una legislació amb condicions dignes de seguretat social i salaris, que van ser presentades el 12 de maig ⁽⁵⁶⁾.
- Alguns dels projectes que És_música pretén impulsar són: un Manual de Bones Pràctiques per a la contractació; un pla de foment de l'emprenedoria i la innovació; col·laborar en la creació de l'Acadèmia de la Música a Espanya i en els Premis de la Música d'Espanya; promoure un nou marc fiscal; tipus reduïts d'IVA en béns i serveis culturals; un nou marc legislatiu estatal i europeu de la propietat intel·lectual; impulsar un Fons de l'Estat per al finançament de la indústria musical; col·laborar en la renovació de la Llei de Patrocini i Mecenatge; impulsar un pla d'internacionalització del sector de la música; i crear l'Observatori de la Música d'Espanya ⁽⁵⁷⁾.

Enquestes i dades:

AMPE va publicar els resultats d'una enquesta realitzada entre l'1 i el 4 de maig de 2020 a 1.175 persones, que ens resulta d'interés, ja que la Comunitat Valenciana va ser la que més va participar amb un 27,1%, seguida d'Andalusia, Madrid i Catalunya ⁽⁵⁸⁾. Alguns dels resultats a destacar són:

- Existeix un clar biaix de gènere en músics professionals. La participació va ser d'un 79,23% d'hòmens i un 20,77% de dones.
- El 37% dels músics NO pot accedir a cap ajuda a causa de les condicions singulars de contractació en el sector musical.
- 1 de cada 4 músics amb una antiguitat major de 10 anys no té dret a cap ajuda, la qual cosa manifesta una precarietat laboral sostinguda.
- El 17% compatibilitzen la professió musical amb l'activitat docent en el sector privat, la qual cosa suposa poques hores a les escoles, amb retribucions simbòliques, alt grau de precarietat i sense treball en períodes estivals.
- El 75,5% han perdut entre el 50 i 100% de les actuacions, sent el més normal la cancel·lació i no l'ajornament, ja que el músic independent viu d'esdeveniments mitjans i xicotets.
- Respectea l'streaming, com una nova via de difusió cultural, pràcticament la meitat de músics (49,36%) ha realitzat alguna acció de manera gratuïta.

Recollim també l'enquesta realitzada per la Asociación de Mujeres en la Música AMM ⁽⁵⁹⁾, "Efectos del COVID-19 en las mujeres profesionales de la Música", on despunta la participació de la Comunitat Valenciana amb un percentatge del 37,7% i de la Comunitat de Madrid amb un 30,2%⁽⁶⁰⁾. Cal destacar que la situació més complicada és la de les treballadores autònomes, artistes o promotores del món de la música. L'opció del teletreball ha sigut una de

⁵⁵ Document: 52 medidas extraordinarias para afrontar las consecuencias de la crisis sanitaria provocada por el COVID-19 en el sector de las artes escénicas y la música. Abril 2020.

⁵⁶ <https://ampemusicos.com/2020/05/12/medidas-ya/>

⁵⁷ <https://esmusica.org/>

⁵⁸ Resultats, anàlisis i propostes de l'enquesta realitzada per l'Asociación de Músicos Profesionales de España. "Músicos Profesionales y Crisis Covid-19".

<https://ampemusicos.com/2020/05/08/resultados-analisis-y-propuestas-de-la-encuesta-realizada-por-la-asociacion-de-musicos-profesionales-de-espana-ampe/>

⁵⁹ [Es va constituir el 1989 gràcies a la iniciativa de la compositora Mª Luisa Ozaita. La finalitat de l'associació és potenciar, difondre i promocionar la presència de les professionals de la música en la història i en l'actualitat.](#)

⁶⁰ <http://www.mujiresenlamusica.es/efectos-del-covid-19-en-las-mujeres-profesionales-de-la-musica/>

les eixides per a moltes institucions i empreses. En canvi, només el 14,2% de les enquestades s'ha pogut acollir a alguna mesura o ajuda del Govern.

D'altra banda, segons les dades dels Productores de Música de España Promusicae ⁽⁶¹⁾, l'any 2019 es va tancar amb unes xifres de creixement molt positives amb un increment del 22,5% respecte a l'any anterior. El mercat digital representa en l'actualitat el 75,3% del consum a Espanya i els ingressos que arriben de l'ús de plataformes de streaming suposen el 95,4%. Sorprenentment, davant de l'empenyiment digital, el mercat físic, sobretot suport CD, va créixer un 7,2%. Estes xifres han anat augmentant a poc a poc, "encara que encara no han arribat al 50% de la facturació del sector el 2001", perquè la indústria musical va patir fonamentalment la pirateria.

Estes dades positives perillan amb el coronavirus, ja que el confinament no ha disparat els ingressos per escoltes; al contrari, segons l'informe realitzat per l'empresa d'estudis de mercats Gfk, la primera setmana de l'Estat d'Alarma es va produir una caiguda de l'11% en el consum de música en streaming ⁽⁶²⁾.

Un altre dels aspectes tractats i que més preocupen per les dates d'estiu són els festivals. Segons l'Informe OBS⁽⁶³⁾, Espanya perdrà més de 7.000 milions d'euros per la cancel·lació dels festivals de música. La febre pels concerts en línia que, inicialment, van omplir les xarxes socials al març i abril s'ha demostrat poc rendible ⁽⁶⁴⁾, OBS Business School assenyala que l'impacte de la música en viu va ser de 5.600 milions el 2018, creixent un 14% el 2019, i amb una estimació del 20% per a l'any 2020, que s'ha vist truncada per la pandèmia.

Altres iniciatives sorgides pel COVID-19

L'escenari provocat pel coronavirus no ha deixat a cap músic ni artista indiferent, sobretot, en veure acrescuda la seua situació de vulnerabilitat. Estes són algunes de les iniciatives més rellevants en ests mesos:

- Manifiest de la Plataforma contra la precarietat en la música professional ⁽⁶⁵⁾.
- Plataforma de Salas de Conciertos (PSDC) ⁽⁶⁶⁾.
- La Unión de Músicos Profesionales ⁽⁶⁷⁾.
- Plataforma de Asociaciones de Mujeres en las Artes Escénicas y la Música ⁽⁶⁸⁾.

AJUDES ESPECÍFIQUES PER AL SECTOR MUSICAL

⁶¹ Es una de [les associacions més antigues, el seu origen es remunta a la dècada dels anys 20 del segle XX. Agrupa 110 membres que representen més del 90% de l'activitat nacional i internacional del sector espanyol de la música gravada.](#)

⁶² <https://www.promusicae.es/news/view/13-noticias/338-la-industria-discografica-espanola-vera-truncada-la-recuperacion-iniciada-en-los-ultimos-anos>

⁶³ OBS Business School naix el 2006 com la primera escola de negocis 100% online en llengua espanyola. Forma part del grup Planeta i té como a socis la Universitat de Barcelona i la Universitat Internacional de Catalunya.

⁶⁴ Informe "Festivales de música y COVID-19: ¿el fin de un ciclo brillante?" Juny 2020
<https://obsbusiness.school/es/informe-investigacion/informe-obs-espana-perdida-mas-7000-millones-de-euros-por-la-cancelacion-de-los-festivales-de-musica>

⁶⁵ <https://ampemusicos.com/wp-content/uploads/2020/06/MANIFIESTO-DE-LA-PLATAFORMA-CONTRA-LA-PRECARIEDAD-EN-LA-M%C3%A9SICA-PROFESIONAL.pdf>

⁶⁶ <https://www.apmusicales.com/salas-de-conciertos-se-unen-nueva-plataforma-estatal-reclaman-interlocucion-gobierno/>

⁶⁷ <http://www.uniondemusicos.es/declaracion-de-intenciones/>

⁶⁸ Composta per sis associacions de diferents sectors: *Clásicas y Modernas, Liga de Mujeres Profesionales del Teatro LMPT, Mujeres en la Industria de la Cultura; Mujeres en las Artes Visuales MAV, Asociación de Mujeres Creadoras de España* i l'*Asociación de Mujeres en la Música AMM*. Esta nova plataforma manifesta la necessària mirada de gènere que havia d'estar present en las mesures que s'implementen en la cultura.

Si volguérem comparar les ajudes en l'àmbit europeu, resultaria més complex, ja que, encara que la Unió Europea ha proporcionat unes pautes, cada país està avaluant com adaptar-se a la desescalada en funció de les seues peculiaritats. No obstant això, podem trobar informació comparativa a través de Pearle ⁽⁶⁹⁾ o Win i Impala ⁽⁷⁰⁾. Esta última ve mapejant tant les ajudes de les administracions públiques de diferents governs com les iniciatives privades, per exemple, de les plataformes de streaming ⁽⁷¹⁾.

Esmentem exclusivament les ajudes específiques per al sector de la música. L'Institut Nacional de les Arts Escèniques i de la Música (INAEM) va presentar el 23 de juliol la sol·licitud a les ajudes excepcionals a la dansa, la lírica i la música corresponents a l'any 2020 ⁽⁷²⁾.

D'altra banda, des de la Comunitat Valenciana, hem de referir-nos al pla reaCtivem que compta amb una partida específica de 1.55 milions d'euros per a les sales privades valencianes. L'objectiu és que la Generalitat llogarà els espais i programarà 40 concerts d'artistes locals. A més, la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport, a través de l'Institut Valencià de Cultura, va publicar una nova ordre d'ajudes al sector musical valencià ⁽⁷³⁾, que preveu dues noves modalitats per a programació en sales d'exhibició i les ajudes biennals per a l'organització i manteniment d'estructures administratives. Pel que fa a les modalitats ja existents, s'ha produït un augment generalitzat.

Turisme Comunitat Valenciana va convocar ajudes urgents a les empreses musicals vinculades a les marques Mediterraneu Fest/Musix.

PEL QUE FA A LA COMUNITAT VALENCIANA

És evident que la preocupació del sector musical espanyol és compartida per tot el col·lectiu musical valencià. No obstant això, per la seua dimensió i rellevància volem destacar dues associacions, dins de les existents en la nostra Comunitat: La Federació de Societats Musicals i l'Associació de Promotors Musicals (MUSICAPROCV). La música és una manifestació cultural molt característica i arrelada en el nostre territori. Som terra de música i de músics.

D'una banda trobem a la Federació de Societats Musicals de la Comunitat Valenciana, declarades el 2018 Bé d'Interés Cultural Immaterial, que representen la cultura, l'educació musical i l'associacionisme més significatiu de la nostra Comunitat. No hi ha poble valencià sense banda; ni festa popular sense música. Milers de xiquets, xiquetes i joves aprenen a tocar un instrument com a part de la seua socialització.

D'altra banda, la Comunitat Valenciana gaudeix de la música en directe. Amb l'arribada de la primavera i l'estiu, la nostra Comunitat és un lloc preferent per als concerts, gires, festivals i esdeveniments musicals. La música sona en qualsevol punt de la Comunitat. A més, la indústria valenciana del directe és un dels sectors estratègics més importants de l'economia

⁶⁹ Pearle – Live Performance Europe és la federació europea de les associacions d'arts escènics i música en viu.

L'organització representa més de 10.000 organitzacions del sector.

⁷⁰ Agrupa les associacions gremials de música independent en el món.

⁷¹ <https://winformusic.org/la-industria-musical-independiente-en-tiempos-de-covid-19/>

⁷² Extracte de la Resolució de l'Institut Nacional de las Artes Escénicas y de la Música, per la qual es convoquen ajudes excepcionals a la dansa, la lírica i la música corresponents a l'any 2020. BOE» núm. 199, de 22 de juliol de 2020, pàgines 31077 a 31079 <https://www.boe.es/boe/dias/2020/07/22/pdfs/BOE-B-2020-23312.pdf>

⁷³ Resolució de 10 juliol de 2020, del president de l'Institut Valencià de Cultura, per la qual es convoquen subvencions per al foment d'activitats musicals. http://www.dogv.gva.es/datos/2020/07/16/pdf/2020_5579.pdf

social i turística. El sector de la música en directe està representat principalment per l'Associació de Promotors Musicals de la Comunitat Valenciana.

El 2018, es va realitzar la primera col·laboració en investigació en turisme musical entre MusicaProCV i l'Agència Valenciana de Turisme, amb l'objectiu de definir el model turisticomusical per a reposicionar la Comunitat Valenciana. Com el mateix informe indica, la nostra Comunitat és un dels territoris del món més densament poblat per músics (⁷⁴).

La Federació de Societats Musicals de la Comunitat Valenciana

En el manifest presentat pel 12 de maig, la FSMCV assenyala que les societats musicals valencianes han perdut més de 5 milions d'euros en els tres primers mesos, i es troben en una situació crítica. Recorden que representen a 557 societats musicals amb més de 600 centres educatius repartits per tot el territori de la nostra Comunitat, agrupant a més de 1.100 bandes de música, 200 orquestres de cambra i simfòniques, 200 corals, 5.300 professors, 50.000 músics, 60.000 alumnes i més de 200.000 socis. A més, les societats musicals van ser declarades Bé d'Interés Cultural Immaterial el 2018 (Decret 68/2018, de 25 de maig) (⁷⁵).

Una de les accions que destaca la FSMCV són les ajudes de la Diputació de València, que ha augmentat el seu pressupost, convocant per primera vegada les subvencions 'Excel·lent Bandes de Música', amb una dotació total d'1.314.500 euros. Estes ajudes substitueixen a les que, fins a 2019, s'anaven convocant per a la realització de concerts per part de les societats musicals.

S'ha inclòs una important novetat que afecta nombrosos municipis xicotets de la província de menys de 5.000 habitants (⁷⁶). Així mateix, la Diputació ha augmentat substancialment determinades partides, com ara la destinada a participació en el Certamen de Bandes.

El 29 de maig, a petició del Consell Valencià de Cultura, la Federació va realitzar un document titulat "Resum de la situació actual de les societats musicals i peticions realitzades a la Generalitat Valenciana dins del context de la crisi sanitària COVID-19". L'informe tracta el perjudici causat per la paralització d'activitats festives, com ara les Falles, la Magdalena, la Setmana Santa o les nombroses festes patronals. L'altra gran preocupació són els centres educatius de les societats musicals, calculant una pèrdua d'alumnat del 40% per al curs 2020-21. Les ajudes sol·licitades a la Generalitat s'articulen principalment en dos elements: ajudes econòmiques i peticions de tipus procedimental com a instruccions per a obertura de centres i assajos, i formació en temps del coronavirus.

La Conselleria de Sanitat ha realitzat un dels primers protocols específics per a les societats musicals i bandes amb mesures concretes que inclouen, per exemple, l'adequada neteja d'instruments o la temperatura dels locals per a evitar la transmissió (⁷⁷).

El passat 27 de juliol, la Presidenta de la Federació de Societats Musicals de la Comunitat Valenciana va mantindre una reunió amb el president de la Generalitat, Ximo Puig, i amb el ministre de Cultura, José Manuel Rodríguez Uribe. En esta reunió, el ministre va anunciar que el Govern d'Espanya declararà les bandes de música de la Comunitat Valenciana com a

⁷⁴ Anàlisi del posicionament turístic de l'activitat musical en la Comunitat Valenciana. Resum Executiu 2018.
http://www.turisme.gva.es/turisme/es/files/pdf/Posicionamiento_Turistico_actividad_musical_en_CV.pdf

⁷⁵ <https://coessm.org/la-fsmcv-pide-al-gobierno-de-la-generalitat-ayuda-urgente-para-la-supervivencia-de-las-sociedades-musicales/>

⁷⁶ <https://fsmcv.org/es/actualidad/noticias/les-bandes-de-musica-reben-13-milions-deuros-dajuda-de-la-diputacio>

⁷⁷ Document de criteris de salut pública emesos per la Subdirecció General de Promoció de Salut i Prevenció.
https://coessm.org/wp-content/uploads/2020/06/Soc_musicales- firmado.pdf

manifestació representativa del patrimoni cultural immaterial a proposta de la Generalitat i del Ministeri de Cultura i Esport ⁽⁷⁸⁾.

L'Associació de Promotors Musicals MUSICAPROCV

MUSICAPROCV representa a les principals promotores de la indústria de la música en viu en la Comunitat Valenciana, responsables dels concerts d'artistes nacionals i internacionals. Actualment compta amb 20 empreses associades ⁽⁷⁹⁾.

El març del 2016, arran de l'estat d'alarma, l'associació va realitzar un primer balanç consultant a més de 40 empreses valencianes, incloent-hi promotors, mànagers, sales i altres empreses artístiques de la Comunitat.

Segons les dades de MUSICAPROCV, en la Comunitat Valenciana afecta a uns 30.000 professionals entre artistes, promotores, mànagers, productores, sales, tècnics, agències de comunicació i ticketing, i ocupacions auxiliars. L'Associació va presentar també les seues propostes i mesures de suport al sector, específiques per a la Comunitat Valenciana, en coordinació amb la Federació de Música d'Espanya, És_música ⁽⁸⁰⁾.

Un estudi realitzat per MUSICAPROCV ⁽⁸¹⁾, presentat el 21 de juliol del 2020, assenyalava que la indústria valenciana de la música en directe podria arribar a perdre més de 50 milions d'euros de facturació. L'estudi marca dues temporades: des de l'inici de l'estat d'alarma fins al 31 de maig, amb una facturació que representa un 20%, i la temporada alta, des de l'1 de juny al 15 de setembre, en què arribaria als 45 milions d'euros. Hem de tindre en compte que els 20 principals festivals de la Comunitat representen un 60% d'esta facturació.

A més, s'han cancel·lat aproximadament 10.700 concerts des de mitjan març fins a mitjan setembre. S'inclouen grans festivals, concerts a l'aire lliure, concerts en sales i concerts en municipis per a festes patronals. Estes xifres es refereixen a l'impacte directe. Cal considerar el gran moviment relacionat amb el turisme, l'hostaleria i la restauració, les indústries creatives, o la mobilitat que s'han vist minvades per estes cancel·lacions.

A la Comunitat Valenciana, aproximadament el 70% de les persones contractades en l'àmbit de la música en viu s'han vist afectades per un ERTE i el 65% de les empreses de la música en viu han demanat la prestació d'autònoms. Altres mesures a les quals s'han acollit algunes empreses del sector musical ha sigut l'ajornament del pagament a proveïdors i d'impostos.

Pel que fa a la percepció de les empreses, només un 10% del sector estima que podrà mantindre's més de 6 mesos amb les mesures actuals d'inactivitat i reestructuració d'aforaments. La major preocupació se centra en el fet que es preveu una recessió econòmica a llarg termini.

El sector de la música en directe serà dels últims a recuperar-se i major impacte està tenint a causa del seu gran volum en un període de temps molt concentrat.

⁷⁸<https://fsmcv.org/es/actualidad/noticia-destacada/el-govern-despanya-declarara-les-bandes-de-musica-de-la-comunitat-valenciana-com-a-manifestacio-representativa-del-patrimoni-cultural-immaterial-a-proposta-de-la-generalitat-i-el-ministeri-de-cultur>

⁷⁹<https://musicaprocv.com/>

⁸⁰<https://musicaprocv.com/la-industria-valenciana-de-la-musica-en-directo-frente-a-la-crisis-del-covid-19/>

⁸¹ Estudi de l'impacte de la crisi sanitària COVID-19 en la indústria de la música en directe de la Comunitat Valenciana, https://musicaprocv.com/wp-content/uploads/2020/07/INFORME_COVID19_MusicaProCV_CAST.pdf

SITUACIÓ DE LA MÚSICA VALENCIANA

A l'inici de la primera etapa del confinament, el març de 2020, la indústria valenciana de la música en directe ja va alertar del greu impacte que la crisi sanitària havia de provocar. En sintonia amb els professionals de la resta d'Espanya, van presentar una sèrie de mesures amb l'objectiu fonamental de considerar la cultura com a bé de primera necessitat. L'informe presentat reunia mesures econòmiques, ajudes i subvencions, contractacions públiques així com un pla de comunicació i màrqueting ⁽⁸²⁾.

També, les entitats vinculades a l'Associació de Promotors Musicals de la Comunitat Valenciana (MusicaProCV), al VAM (Valencian Music Association), a la Fira Valenciana de la Música Trovam - Pro Weekend i a l'Associació Valenciana de Sales de Música en Directe (En Viu!) van manifestar la seua preocupació a l'Ajuntament de València pel gran nombre de concerts i esdeveniments que van ser cancel·lats, tant en recintes públics com privats; com ara els Concerts de Vivers, el Festival dels Arts, Festival 4 ever, Festival Love to Rock entre altres, o cicles com el 'Rock, pop... al Palau' del Palau de la Música de València i concerts en Les Arts o la Marina de València, sumats a la programació de sales com 16 Tones, Boig Club, Repvblicca, Moon, Wah Wah o La Rambleta, entre altres. De fet, un dels grans projectes culturals de l'Ajuntament de València que ha quedat aparcat és el "València Music City", el projecte presentat el 2019 per a convertir a la ciutat en capital internacional de la Música.

El passat estiu 2020 vam poder comprovar com, a poc a poc, s'intentava recuperar una certa normalitat, amb esdeveniments amb aforaments reduïts i garantint la seguretat, que va aconseguir despertar les esperances del sector. En la pàgina de la Conselleria de Cultura, de l'Institut Valencià de Cultura, i de les institucions corresponents podem trobar la programació musical durant esta etapa de coronavirus. Per exemple, la programació del Palau de les Arts, el festival Polirítmia, la gira de l'orquestra de la Comunitat Valenciana, l'auditori de la Diputació d'Alacant o l'auditori de Castelló, que reprenen les seues programacions amb les mesures de seguretat pertinents. Així com el Festival de Música Contemporània d'Alacant, ajornat al maig.

Així mateix, altres iniciatives com els concerts a l'aire lliure de la Marina a la ciutat de València, Republic Alive, els "desconcerts musicals" (actuacions en xicotet format) en el MACMA, "Nits Mediterrànies" del Port d'Alacant es reprenen després de l'estiu.

També sorgeixen noves propostes públiques com el I Festival Iturbi promogut per la Diputació de València. I iniciatives privades molt interessants, com ara l'obertura de La Salà, ajornada pel confinament; el primer local de música en directe de la ciutat de València gestionat exclusivament per dones ⁽⁸³⁾, amb una programació de més d'un 50% de bandes encapçalades per dones ⁽⁸⁴⁾.

No obstant això, encara que els esforços es destinen a reprendre una normalitat en el sector musical resulta molt difícil d'aconseguir. De fet, podem veure algun exemple, com ara el concert de les Bandes de Líria, que enguany se celebra sense públic, retransmés a través del canal de youtube de l'Ajuntament. O el Festival Festador en Port de Sagunt que ha hagut de cancel·lar-se, malgrat l'èxit de l'edició passada.

El que és indiscutible és que la música en directe en la Comunitat Valenciana viu una crisi sense precedents. Resulta impossible predir què ocurrerà en el futur immediat. Les restriccions imposades per les mesures sanitàries impedeixen la viabilitat de sales de concerts i espais de música en directe. Així han anat manifestant-ho els diferents informes i comunicats realitzats per les organitzacions representatives de la indústria musical valenciana, com ara l'Associació

⁸²<https://www.valencianmusic.com/la-industria-valenciana-de-la-musica-en-directe-enfront-de-la-criisi-del-covid-19/>

⁸³ La Salà se ubicarà en el local que ocupava la Sala Wah Wah.

⁸⁴<https://valenciaplaza.com/nace-la-sala-un-nuevo-para-feminizar-y-abrir-al-mundo-la-musica-en-directo-en-valencia>

de Promotors Musicals de la Comunitat Valenciana (MusicaProCV), la Valencian Music Association (VAM), l'Associació de Promotors de Festivals de la Comunitat Valenciana (PROMFEST) i les sales (En Viu!).

Després de setmanes d'inactivitat, es van tornar a desenvolupar esdeveniments segurs durant l'estiu complint totes les mesures imposades, però l'empitjorament dels contagis ha restringit una altra vegada les actuacions musicals, implicant una programació estable i obligant a noves cancel·lacions. El moviment #LaCulturaEsSegura va sorgir amb la finalitat de reivindicar que cap concert, sala de cinema o teatre va tindre rebrots en la segona onada de contagis. Una de les protestes del sector és la inseguretat davant dels criteris sanitaris i la concessió de permisos, per la qual cosa la indústria musical valenciana demanda una mesa de diàleg amb totes les conselleries implicades, així com un Pla de rescat i un Pla de viabilitat, que vaja més enllà de les mesures adoptades fins ara.

Esta situació de crisi i d'impotència va desembocar en la manifestació i protesta que va tindre lloc el 17 de setembre de 2020, convocada pel moviment Alerta Roja ⁽⁸⁵⁾.

NOUS CONCERTS: DEL PRESENCIAL AL DIGITAL

En esta estranya situació, ens trobem amb escenaris diversos. La gran majoria de festivals ha cancel·lat i reprogramat les seues edicions per a 2021. Alguns han decidit celebrar edicions especials en línia, mentre que uns altres intenten adaptar-se amb concerts reduïts i estrictes mesures de seguretat. Els nombrosos canvis i alteracions en el calendari musical, afectat pel COVID-19, són una mostra del desconcert. Podem destacar alguns exemples.

Les propostes de festivals de música en streaming van començar amb el Quarantena Fest, que es va realitzar el març 2020, oferint 51 concerts en 12 dies, des de les mateixes cases dels músics⁽⁸⁶⁾. També va sorgir "Jo em quede a casa", festival musical íntegrament digital, que es va posar en marxa en qüestió d'hores, i que va finalitzar al maig, després de realitzar quatre edicions en dos mesos.

Una altra iniciativa han sigut els festivals benèfics en línia com el realitzat per LaLigaSantanderFest, un macroconcert amb l'objectiu de recaptar fons per a l'adquisició de material sanitari, emés en més de 180 països simultàniament ⁽⁸⁷⁾.

El passat Dia de la Música, 21 de juny, la Fundació Starlite ⁽⁸⁸⁾ i l'Associació Estatal de sales de Música en Directe (Acces) van organitzar concerts complint les mesures de seguretat. Sota esta iniciativa, va tindre lloc GO UP, concert solidari per a recaptar fons per a la lluita contra el coronavirus que podia seguir-se a través de l'streaming i mitjançant la retransmissió en directe. Així mateix, CCES, amb el suport de l'INAEM va organitzar 10 concerts amb diferents formats: presencial, streaming o format mixt ⁽⁸⁹⁾.

A partir de la finalització de l'estat d'alarma, van començar els festivals amb aforaments màxims de 800 persones i mantenint les mesures de seguretat.

⁸⁵ <https://alertarojaeventos.com/>

⁸⁶ <https://cuarentenafest.tumblr.com/Manifiesto>

⁸⁷ <https://www.laliga.com/noticias/medio-centenar-de-artistas-y-futbolistas-se-unen-para-vencer-al-covid-19-en-laliga-santander-fest>

⁸⁸ La Fundació és l'obra social de la plataforma Starlite destinada a millorar les condicions de vida de persones en risc d'exclusió.

<http://fundacionstarlite.com/#:~:text=La%20Fundaci%C3%B3n%20Starlite%20es%20la,desfavorecidas%20en%20riesgo%20de%20exclusi%C3%B3n.>

⁸⁹ <https://www.apmusicales.com/la-fundacion-starlite-y-acces-organizan-conciertos-para-celebrar-el-dia-de-la-musica/>

Durant el confinament, hem pogut gaudir de la música a través dels mateixos músics, cantants i compositors que han utilitzat les xarxes socials com a escenaris digitals. No obstant això, la pregunta és si els concerts digitals han vingut per a quedar-se i si són rendibles per als músics professionals. Este nou format obri també incògnites encara no resoltes de seguretat laboral i jurídica així com salarial.

LA MÚSICA PER STREAMING

Encara que ja estem habituats a utilitzar la transmissió per streaming per a gaudir de la cultura, bé siga a través de plataformes d'audiovisuals o de plataformes per a la música, no resulta igual d'avantatjosa per a tot el col·lectiu de la cultura.

En este període de confinament, l'únic ingrés del qual podrien gaudir els artistes i els seus segells discogràfics és la remuneració per l'ús de plataformes en línia. Però hi ha una gran bretxa, un repartiment desigual en els beneficis, per la qual gran part dels ingressos del públic de continguts musicals es queden en mans de les companyies tecnològiques que controlen les plataformes com ara Youtube, Instagram, Facebook o Spotify.

La majoria dels artistes consideren el streaming una eina promocional de la qual no obtenen beneficis. El pagament als artistes no és fix i depén de molts factors (zona geogràfica, si és prèmium o no, etc.), la qual cosa fa que tot siga bastant opac. Segons l'anuari de la SGAE amb les dades aportades per Promusicae, el sector digital ha anat en evolució passant de generar el 40% al 71% dels ingressos a Espanya entre 2013 i 2018, convertint-se en l'element més important de l'economia del sector de la música gravada; no obstant això, fins fa poc no hi havia distribució d'ingressos per drets, una qüestió que va regulant-se lentament ⁽⁹⁰⁾.

La tecnologia que ha propiciat la ràpida difusió dels continguts musicals ha evolucionat més ràpidament que la mateixa legislació que evite la gratuïtat, la pirateria o la còpia.

El primer pas es va donar el 17 d'abril del 2019 amb l'aprovació de la Directiva europea 2019/790 del Parlament europeu i del Consell sobre els drets d'autor i drets afins en el mercat únic digital ⁽⁹¹⁾. Però hi ha resistències a controlar la lliure circulació per internet i, alhora, resulta difícil posar límits a una tecnologia que es mou vertiginosament.

Potser les plataformes de streaming poden ser la solució a la pirateria i a les descàrregues il·legals de música. Ben regulades es converteixen en la solució legal per a distribuir la música a un públic immens al qual d'una altra forma els artistes no accedirien. Per descomptat, són un bon negoci, per això veiem la proliferació de plataformes; algunes de les principals que ja copen el mercat musical són Spotify, Apple Music, Sony, Amazon Musica, SoundCloud, Deezer, Tidal i Netflix ⁽⁹²⁾.

De fet, les plataformes continuen augmentant els seus beneficis en l'àmbit mundial. Per exemple, els ingressos per streaming de Sony van augmentar un 15,6% més que el recaptat en el mateix període de 2019. Spotify continua liderant les llistes del mercat mundial ⁽⁹³⁾. Li van seguir Apple Music i Amazon Music, les subscripcions del qual van créixer un 104%

⁹⁰https://www.infolibre.es/noticias/cultura/2020/04/15/la_crisis_sanitaria_enfrenta_industria_musica_con_desigual_reparto_del_streaming_105871_1026.html

⁹¹<https://www.boe.es/doue/2019/130/L00092-00125.pdf>

⁹²<http://mastermusicmanagement.com/blog/27-musica-streaming-principales-plataformas#:~:text=Si%20bien%20son%20cada%20vez,%2C%20SoundCloud%2C%20Deezer%20y%20Tidal.>

⁹³<https://indusriamusical.es/tag/streaming/>

interanual. A més, hi apareix Tencent Music com el guanyador a la Xina amb 657 milions de MAUs (usuaris actius mensuals) (94).

Segons un estudi publicat en ReasonWhy (95), l'augment de l'ús de les plataformes, especialment Spotify que acapara més de la meitat de tot el trànsit de la música en streaming, es veu reforçada pel creixent augment de consum de podcats.

Estes dades demostren que la música per streaming ve a proporcionar una nova font d'ingressos als artistes i creadors que, no obstant això, són els que a penes reben la seua participació. Algunes coses semblen moure's en este sentit. Per exemple, Spotify permet als artistes recaptar fons a través de la seua app, mitjançant una nova opció Artist Fundraising Pick. Tot i això, no deixa de ser una opció voluntària, quan el que queda pendent és la tasca d'una redistribució de beneficis en el sector musical.

D'altra banda, i no menys important, estes plataformes suposen una important difusió dels artistes. L'últim exemple el tenim amb la iniciativa de l'Ajuntament de València que publicarà, de manera periòdica, en el seu perfil en la plataforma Spotify llistes de música en valencià per gèneres, com ara pop, rock, indie, soul, blues, rumba, o electrònica, parant atenció als gèneres urbans.

Cal convertir la crisi en una nova oportunitat.

LA MÚSICA EN L'EDUCACIÓ

Un altre assumpte, no menor, però diferent, és l'educació musical. Atés que l'informe està centrat en els problemes i incidències relacionades amb els músics i artistes professionals en la seua faceta creadora i no docent, i com que els problemes educatius presenten altres peculiaritats, només realitzarem uns esments generals, perquè no volem passar per alt la importància dels conservatoris de música.

Durant l'etapa del confinament, els conservatoris professionals han hagut d'adaptar-se a la circumstància estranya de fer classes en línia, de la mateixa manera que ha ocorregut en el conjunt del sistema educatiu. S'ha posat en marxa l'ús de les TIC, el professorat ha experimentat el teletreball, l'alumnat ha hagut d'habituar-se a utilitzar l'ordinador per a rebre les seues classes. S'ha comptat amb el pla MULAN(96) i també amb el programa ÍTACA, que tenen tots els centres educatius i ha sigut de gran ajuda durant el confinament. No ha sigut fàcil però les opinions transmises al CVC, així com nombrosos articles publicats per docents (97), manifesten la satisfacció d'haver-hi superat els reptes amb bons resultats.

La preocupació dels conservatoris professionals està en el curs següent, ja que l'educació musical, com els diversos aspectes de l'educació cultural en el seu conjunt, requereixen les classes presencials, la pràctica grupal, les explicacions directes sobre l'habilitat i la destresa necessària. També es pot produir un descens de l'alumnat davant el nou curs, que afectaria el professorat amb situació laboral més precària. Més preocupant és la situació de les escoles de música, que disposen de menys recursos.

No obstant això, s'apunten també esperances en la nova etapa. Un dels problemes que els conservatoris professionals han detectat sempre és l'excessiva càrrega lectiva de l'alumnat que, a més ha de compatibilitzar amb els estudis reglats. Es planteja que la fórmula mixta de

⁹⁴ IndustriaMusical és la plataforma líder mundial en parla hispana en anàlisi i comunicació de les tendències del negoci de la música.

⁹⁵ <https://www.reasonwhy.es/actualidad/estudio-traffic-plataformas-musica-streaming-aumenta-coronavirus>

⁹⁶ MULAN Model Unificat Lectiu d'Activitats No presencials.

⁹⁷ <https://coessm.org/las-escuelas-de-musica-y-el-coronavirus/>

classes semipresencials per a diferents etapes pot ser una solució de futur a afegir en el currículum educatiu.

CONCLUSIONS I RECOMANACIONS

Com hem assenyalat al principi del nostre informe, el CVC vol contribuir a l'anàlisi i reflexió sobre la situació que la cultura valenciana està vivint a causa de la crisi produïda pel COVID-19, així com a la necessària reconstrucció cultural, econòmica i social. Per tant, iniciem aquest informe com a punt de partida de trobades, compareixences i anàlisis que continuarem duent a terme en els pròxims mesos, perquè la realitat derivada de l'impacte de la pandèmia està en permanent evolució.

Encara que podem obtindre dades del que ha ocorregut en el primer impacte del confinament, resulta complicat aventurar quin serà el futur immediat, ja que encara no existeix una tornada a la normalitat tal com la coneixíem. Per això, advertim de l'esperit de flexibilitat i obertura d'aquest informe, la validesa del qual no consisteix a realitzar una foto fixa, sinó a aportar l'anàlisi i la reflexió en una situació canviant, ja que és fruit de l'època actual de complexitat i incertesa.

No obstant això, volem advertir de la necessitat d'eleva la mirada, de guaitar més enllà de la pandèmia, perquè molts dels problemes que pateix la Cultura continuaran estant presents si no aprofitem l'ocasió per a remoure les estructures anquilosades, els hàbits recurrents poc beneficiosos, o abordem els nous reptes que ja estan enquistats en les nostres societats. Aquesta crisi ha d'apuntalar a la Cultura com a potència i com a solució. I, però això, cal definir quina és la cultura que volem per a les pròximes dècades.

Mai hem sigut tan conscients com en la insòlita època del confinament de la necessitat de l'aliment: l'aliment que també ens ha proporcionat la cultura a través de totes les seues manifestacions i productes, els quals que han permés a la ciutadania suportar l'aïllament social.

Som conscients que en aquest informe no estan tots els sectors culturals ni tots els àmbits afectats. Però el nostre objectiu ha sigut realitzar un primer informe i no l'últim. Per a això, havia de complir dues condicions: aprovar-se en un temps prudencial perquè siga útil a la reflexió i que no fora inabastable en la seua anàlisi. Arribaran més informes realitzats des de les diferents comissions del CVC.

CONCLUSIONS

Sobre el Sector

La Cultura és un sector molt diversificat, agrupat en múltiples associacions, amb poc contacte entre els diferents àmbits, que comparteix problemes, que se situa tant en la indústria com a sector professional com en la socialització a través de l'associacionisme i l'amateurisme. Tots ells imprescindibles per a la construcció d'una societat amb sòlides estructures i valors.

Totes les associacions professionals de diversos àmbits han mostrat la voluntat de caminar conjuntament, incentivant accions d'unitat. Això ha donat fruits i ajuda per a realitzar una planificació conjunta.

Un dels últims exemples de manifestació pública i reivindicativa d'aquesta unió la vam veure en la protesta del 17 de setembre de 2020, convocada pel moviment Alerta Roja) (⁹⁸). A més de la unió del sector, s'hi van plantejar dos objectius. En primer lloc, visibilitzar també tots els treballadors i treballadores, així com les diverses ocupacions que hi ha darrere d'un projecte artístic. Estem parlant de tècnics i tècniques de so i il·luminació, gestors i gestores culturals, representants, productors i productores, personal d'administració i de serveis auxiliars..., un nombre ingent de persones professionals que fan possible l'actuació i la realització d'un esdeveniment artístic. En segon lloc, la presentació d'un manifest amb 14 punts (⁹⁹).

El treball conjunt ha de portar a imaginar nous models. No només s'ha de lluitar per recuperar la normalitat perduda, sinó per superar les crisis anteriors i repensar la cultura com a creació-exhibició-recepció per a reconduir-la cap a una visió més àmplia que abaste processos de creació, formació com a necessitat contínua, creació de públics, contacte amb la societat, i la defensa de la cultura com a bé d'interès general.

També correspon al sector, treballar per la seua professionalització interna, per la formació contínua, per la visibilitat dels seus creadors i creadores, per la defensa dels seus drets com a treballadors i treballadores.

Sobre les Administracions Públiques

Resulta imprescindible que les administracions públiques assumisquen la magnitud del que suposa socialment la Cultura. És el primer pas. Per aquest motiu, felicitem i ens sumem a la Declaració Institucional del Senat que anima el Govern a declarar la Cultura com a Bé Essencial i de Primera Necessitat (¹⁰⁰). El President de la Generalitat, Ximo Puig, es va comprometre en el Debat de Política General a declarar Bé Essencial la cultura valenciana.

A partir d'ací, s'ha de treballar de forma conjunta entre les administracions de diferents àmbits i nivells per a optimitzar recursos, pressupostos i estratègies que conduïsquen a implementar la productivitat econòmica cultural, al mateix temps que s'establisca com a prioritat la pedagogia de situar a la Cultura en la piràmide de la valoració social.

Una aposta política essencial és la vinculació de la cultura amb la socialització. No podem oblidar la importància de la presencialitat en els actes culturals i activitats festives, garantint que la #CulturaesSegura per la qual cosa és necessari, tal com apuntà el Conseller d'Educació, Cultura i Esport, Vicent Marzà, que es reactive un pla d'activitat en viu a escala estatal adaptat a les noves circumstàncies.

Aquest és l'objectiu principal: modificar la consciència política i social al voltant de la situació de la Cultura dins de les prioritats dels pressupostos públics i privats.

⁹⁸ Alerta Roja engloba a 90 associacions. Va sorgir en l'àmbit nacional per a donar visibilitat a la preocupant situació del sector de l'Espectacle i els Esdeveniments. Esta manifestació va tindre lloc en 28 ciutats espanyoles, entre les quals es trobaven València i Alacant. <https://alertarojaeventos.com/>

⁹⁹ Manifest al qual es van adherir diverses organitzacions i empreses valencianes com el Sindicat d'Actors i Actrius Professionals Valencians (AAPV), l'Associació de Professionals de Circ de la Comunitat Valenciana (APCCV), l'Associació Sindical de Tècnics de l'Espectacle del País Valencià (ATEPV), l'Associació Valenciana de Sales de Música en directe (ENVIU), l'Associació de Promotors Musicals de la Comunitat Valenciana (MUSICAPROCV), l'Associació d'Organitzadors de Congressos i Esdeveniments de la Comunitat Valenciana (OPCE-CV), l'Associació de Promotors de Festivals de la Comunitat Valenciana (PROMFEST), el Sindicat de la Música Valenciana (SIMUV) o Valencian Music Association (VAM!) <file:///F:/TEMPORAL/Manifiesto-de-Medidas-Urgentes-para-el-sector-17S.pdf>

¹⁰⁰ <https://www.senado.es/web/expedientdocbobservlet?legis=14&id=52454>

RECOMANACIONS

- 1) Realització d'un estudi d'anàlisi, diagnòstic i solucions per al sector de la cultura que vaja més enllà de les mesures a curt termini i que aborde les línies estratègiques de la cultura valenciana de la pròxima generació. Que aquest estudi s'acompanye del pressupost convenient així com dels terminis d'inversió.

En aquest sentit, recordem el compromís assumit pel President de la Generalitat en el Debat de Política General del passat mes de setembre del 2020, on anunciava un pla de reactivació del sector cultural valencià dotat amb 25 milions d'euros amb una execució fins el 2027. Aquest nou pla substituiria tant el pla Reactivem com al Fes Cultura que finalitza el 2020.

- 2) La coordinació entre administracions ha de partir d'un primer nivell de col·laboració entre el Govern Central i la Generalitat, per la qual cosa recordem la necessitat urgent d'elaborar el nou pla de finançament que corregisca l'infrafinançament valencià.

El segon nivell ha de situar-se en la coordinació de la Generalitat Valenciana amb les administracions provincials i municipals. Cal optimitzar recursos i pressupostos, no generar competències sinó col·laboracions, rendibilitzar al màxim l'ús d'instal·lacions culturals, dur a terme la coordinació d'esdeveniments i actuacions i fer una difusió conjunta d'activitats. És fonamental establir estratègies conjuntes en els distints nivells de les administracions, i dotar-les dels recursos humans necessaris a través del personal tècnic que servisca d'interlocutor amb el poder executiu entre els professionals i les persones que exerceixen de màximes responsables en les administracions. Aprofitem també per reivindicar el paper que des del CVC venim exercint com a òrgan assessor i consultiu de la GVA

Un altre nivell de coordinació imprescindible és amb les associacions professionals del sector cultural, per tal de millorar la comunicació i l'accés a les administracions, amb major facilitat, major coordinació en les sol·licituds i ajudes que s'han de presentar. Creades les estructures de participació, observem que encara és millorable la interlocució amb les associacions professionals representants. Convidem a una reflexió i replantejament d'aquestes estructures de participació. Entre les associacions professionals, els sectors culturals i els responsables de l'administració es produeixen llacunes de funcionament que poden dificultar la posada en funcionament dels plans programats, provocant frustració per la manca d'eficàcia, operativitat i seguiment posterior.

Considerem que és important que l'administració mantinga contacte constant i planificat amb les associacions professionals dels sectors de la cultura perquè són les que coneixen la realitat del context cultural.

- 3) La necessària adaptació de les administracions públiques per implementar l'aplicació de les noves tecnologies en assumptes com la conservació del patrimoni cultural. Així com crear iniciatives que incentiven la divulgació i la posada en valor del patrimoni la qual cosa ajude a activar les comarques de l'interior.
- 4) La importància de la professionalització del sector cultural i la lluita contra la precarietat. Per això resulta imprescindible i urgent la posada en funcionament de l'Estatut de l'Artista que s'aprovà per unanimitat en setembre de 2018. Les propostes més significatives aborden tres àmbits: fiscalitat, protecció laboral i seguretat social, i la compatibilitat de prestacions públiques amb els drets d'autor.

La implementació d'aquestes mesures fa necessària la creació d'un espai de coordinació entre els diferents ministeris afectats.

- 5) Una mirada de gènere sobre la cultura. Abans de la pandèmia s'iniciaren passos significatius per a corregir la situació de desigualtat social de les dones en funció del gènere que també afecta la cultura. Entre les mesures, es creà l'Observatori de Igualdad de Género en la Cultura del Ministerio de Cultura, en març del 2019, que va portar endavant l'elaboració d'informes d'interés sobre dades i anàlisis relatives al gènere i a la cultura. Aquest Observatori ha de continuar amb l'anàlisi de l'impacte produït en la professionalització de les dones en la cultura a conseqüència del Covid-19.

Així mateix, instem la Generalitat Valenciana a realitzar també la tasca d'Observatori d'Igualtat de Gènere en la cultura valenciana tal com sol·licitem en el nostre informe de maig del 2020.

- 6) La necessària modificació de la vigent Llei 49/2002 de Règim Fiscal de les Entitats sense fins lucratiu i dels Incentius Fiscals al Mecenatge que posteriorment fou modificada per la Llei 62/2003 en el seu Títol III.

Ja són moltes les autonomies que han elaborat les seues pròpies lleis sobre mecenatge i patrocini. És el cas de la nostra Comunitat que aprovà la Llei 20/2018 de 25 de juliol de la Generalitat, del mecenatge Cultural, Científic i Esportiu no professional en la Comunitat Valenciana. Però la modificació de la llei nacional resulta imprescindible per a dur endavant una bona tasca de mecenatge amb la implicació de la societat civil tant a nivell econòmic com de consideració social.

- 7) Hi ha dos temes que requereixen debat i solució urgents: la gratuïtat dels continguts culturals i de la remuneració als creadors i a les creadores pels continguts difosos en plataformes.

Resulta imprescindible protegir la propietat intel·lectual dels creadors i de les creadores i de les indústries culturals. És necessari conscienciar la societat civil del valor del treball cultural perquè siga possible la lluita contra la pirateria. En aquest sentit, el ministre de Cultura anuncià la creació d'una Oficina Nacional de Propietat Intel·lectual.

En relació a la difusió dels continguts a través de les xarxes, cal fer un pas més enllà. No es pot apostar per la màxima digitalització del nostre territori (una cosa inqüestionable i necessària) alhora que no es regula la protecció laboral dels i de les artistes a les xarxes.

- 8) La imprescindible relació entre educació, cultura i tecnologia. Coneixem les dificultats a les quals s'ha enfrontat el sistema educatiu amb la pandèmia, però cal continuar reforçant la col·laboració entre diferents àmbits amb distintes perspectives:
 - a. La dificultat dels ensenyaments artístics que veuen minvades la seua capacitat d'impartir classes presencials alhora que incorporen l'ensenyament en línia com a nou àmbit pedagògic. L'alumnat de hui és el creador del demà.
 - b. Cal dedicar especial atenció a la formació del públic, dirigida, no només a formar per processar, viure i assimilar el fet cultural, sinó també per al desenvolupament de la creació cultural. Es necessari potenciar l'educació.
 - c. Els i les artistes i creadors i creadores professionals també necessiten una formació permanent, una investigació que s'endinse en nous espais innovadors.

Hem de tindre en compte que un dels eixos del Fons de Recuperació Europeu consisteix en l'adaptació dels sistemes educatius per donar suport a les habilitats digitals i la formació educativa professional per a totes les edats.

Les noves tecnologies no han de ser eines excloents per a la formació en l'àmbit cultural, sinó una nova obertura pedagògica que se sume a la resta de metodologies existents que venen donant bons resultats i una oportunitat per a la recerca de nous llenguatges que s'adapten al present i empenen la creativitat com a eina indispensable.

9) La necessària i permanent divulgació de les accions culturals, la seua promoció social, la connexió amb la societat, l'intercanvi a nivell nacional de projectes culturals així com la internacionalització de la nostra cultura valenciana. La creació de l'Observatori de la Cultura per aconseguir aquests objectius.

10) No oblidem que, encara que considerem l'àmbit de la cultura valenciana en el seu marc nacional, som Europa. Una de les característiques fonamentals de la Unió Europea ha sigut la defensa de la diversitat cultural de cadascuna de les seues nacions.

Són necessàries, en primer lloc, una legislació europea conjunta per a protegir i impulsar el sector cultural, els seus creadors i creadores i la seua indústria. Així mateix, la construcció de bases de dades institucionals que permeten l'accés a productes culturals europeus. I, finalment, la defensa conjunta de la Cultura com a element integrador d'una Unió que té entre les seues senyes d'identitat el respecte a la diversitat i als drets humans.

Tal com indicà Jean Monnet, "si haguera de començar una altra vegada, començaria amb la cultura".

El protocol habitual, la Mesa de Participació de la Cultura Valenciana (**MECUV**), les universitats de la Comunitat Valenciana, Agència Valenciana de Turisme, Econcult, Fundación Alternativas, Asociación Clásicas y Modernas.

BIBLIOGRAFIA

- *Informe sobre enfermedades emergentes y reemergentes*. Consell Valencià de Cultura. Juliol del 2014.
- *Un cambio de paradigma. La Cultura y la Ciencia: oportunidad ante la crisis*. Informe del Consell Valencià de Cultura. Octubre del 2012.
- Informe aprovat per la Subcomissió per a l'elaboració d'un Estatut de l'Artista i Creador. Boletín Oficial de las Cortes Generales, núm. 373, 20 juny de 2018.
- Reial Decret Llei 17/2020, de 5 de maig, pel qual s'aproven mesures de suport al sector cultural i de caràcter tributari per a fer front a l'impacte econòmic i social de la COVID-2019.
- *Informe sobre el Estado de la Cultura en España 2019*. Fundación Alternativas.
- Anàlisi de les enquestes realitzades entre abril i maig del 2020 sobre l'Impacte Covid-19 en el Sector Cultural i Creatiu, realitzat per Econcult i publicada al juliol 2020.
- Pla "reaCtivem" de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esports de la Generalitat Valenciana.
- *Informe sobre la situación del Mecenazgo y Patrocinio Español*. Consell Valencià de Cultura. Febrer del 2012.
- El papel del mecenazgo en la política cultural española. Propuestas para reconfigurar su papel en las artes y la industria cultural, elaborat per Juan Arturo Rubio Arostegui i Anna Villarroya Planas. Treball realitzat per la Fundación Alternativas per al Ministeri de Cultura i Esport. Març 2019.
- Informe sobre el derecho a la cultura. Consell Valencià de Cultura. Gener del 2013.
- Estudi sobre hàbits de lectura. 2018 y 2019.
- Pacte d'Estat pel Llibre i la Lectura: Un país lector.
- "El papel del libro y de la lectura durante el periodo de confinamiento por Covid-19 en España". Fedecali.
- Anuario Estadísticas Culturales. Ministerio de Cultura y Deporte. Noviembre 2019.
- Anuario SGAE de las Artes Escénicas, Musicales y Audiovisuales. 2019.
- Informe anual del sector de los Contenidos Digitales en España. 2019.
- Abeledo Sanchis, R. (2020). Evaluando la vitalidad (y la sostenibilidad) cultural: algunas cuestiones para el debate.
- Baltá, Jordi (2016). "El ejemplo francés. Cómo Francia protege la Cultura".
- Informe Fundación Alternativas 2019.
- Exhibición Cinematográfica 2018. Ministerio Cultura y Deporte. Gobierno de España.
- Informe anual del sector de los Contenidos Digitales en España 2019.
- Heredero Díaz, O. y Reyes Sánchez, F. J. (2018). Los nuevos modelos de la exhibición cinematográfica en España: entre el cooperativismo y la autogestión. *index.comunicación*, 8(1), 57-79.58 | *index.comunicación* | nº 8 (1) | Número ordinario, enero-diciembre 201.
- L'impacte de la Covid-19 en els SCC de la C. Valenciana (2020) Econcult.
- Impacto Covid-19 sobre los Sectores Culturales y Creativos 2020. Ámbito Estatal, Econcult.
- Abeledo, R., Blanco, O; Sendra, M; Bacete, G. (2019). How Culture Feeds Industrial Innovation? A strategic evaluation from CreativeWear Project.
- 52 mesures extraordinàries per a afrontar les conseqüències de la crisi sanitària provocada pel COVID-19 en el sector de les arts escèniques i la música. Abril 2020.
- Resultats, anàlisi i propostes de l'enquesta realitzada per l'Associació de Músics Professionals d'Espanya. "Músicos Profesionales y Crisis Covid-19". Maig 2020.
- Mesures presentades per AMPE. Maig 2020.
- Anàlisi de l'enquesta «Efectes de la COVID-19 sobre las mujeres profesionales de la música». AMM. Maig Mayo 2020.
- Informe Festivals de música y COVID-19: "¿el fin de un ciclo brillante?" OBS Business School. Juny 2020.

- Anàlisi del posicionament turístic de l'activitat musical a la Comunitat Valenciana. Resum Executiu 2018. MusicaProCV i Agència Valenciana de Turisme.
- Proposta de mesures urgents i específiques de la Federació de la Música d'Espanya És_Música per a la crisi del COVID-19.
- Estudi de l'impacte de la crisi sanitària COVID-19 en la indústria de la música en directe de la Comunitat Valenciana. Realitzat per MUSICAPROCV. Juny 2020.
- Manifest de la Plataforma contra la precarietat en la música professional.
- Manifest de Mesures Urgents 17 septiembre 2020 presentat pel moviment Alerta Roja.
- Informe presentat per la Federació de Societats Musicals de la Comunitat Valenciana. 29 maig 2020.
- Informe presentat pel Conservatori Professional de Música de València al CVC. 5 juny de 2020.
- Document de criteris de salut pública emesos per la Subdirecció General de Promoció de Salut i Prevenció. Juny 2020.
- Extracte de la Resolució de l'Institut Nacional de les Arts Escèniques i de la Música, per la qual es convoquen ajudes excepcionals a la dansa, la lírica i la música corresponents a l'any 2020. BOE núm. 199, de 22 de juliol de 2020.
- Directiva europea 2019/790 del Parlament europeu del Consell sobre els drets d'autor i drets afins en el mercat únic digital.

En relación al *"punto 5, aprobación, en su caso, del informe sobre la situación de la cultura valenciana a consecuencia de la Covid-19"*, aprobado en el Pleno del CVC de 26 de octubre de 2020, con 16 votos a favor, 3 abstenciones y 2 votos en contra. Haciendo uso de la potestad de formular votos particulares razonados en caso de discrepancia del acuerdo mayoritario que determina el artículo 14 del reglamento del CVC emito el siguiente voto particular:

"VOTO PARTICULAR DEL CONSELLER JOSE VICENTE NAVARRO RAGA EXPLICANDO SU OPOSICIÓN AL INFORME SOBRE LA SITUACIÓN DE LA CULTURA VALENCIANA A CONSECUENCIA DE LA COVID POR NO INCLUIR LA SITUACIÓN DE LA TAUROMAQUIA, LAS ENTIDADES CULTURALES VALENCIANISTAS Y LA CULTURA POPULAR Y FESTIVA."

Considero que la realización de un informe sobre el estado de la cultura en la Comunidad Valenciana y su afectación por la Covid 19 es oportuno y necesario. Comparto que el mismo se haya realizado solicitando información a representantes de diferentes ámbitos culturales y que se haya analizado la situación de la cultura en nuestro territorio en base a los datos y opiniones aportadas, aunque difiero del resultado final por no estar finalmente representados todos los ámbitos culturales que se debieran considerar como integrantes significativos de la cultura valenciana.

Aprecio el trabajo y estudio realizado para recopilar la información y reivindicaciones de los sectores valorados, reconozco el esfuerzo de analizar y evaluar su situación y proponer medidas y conclusiones en tan variados sectores, con la dificultad añadida de tratarse de una situación muy novedosa y cambiante que comporta consecuencias de alcance desconocido.

Del mismo modo, las consideraciones conclusiones y recomendaciones para paliar las consecuencias de la pandemia en los sectores contemplados me parecen acertadas. Sin embargo, no logro entender que se pretenda con el mismo dejar fuera del informe y su alcance a ámbitos y sectores muy representativos de la cultura valenciana de los que no se habla. No se puede omitir la realidad

cultural de personas o grupos que presentan la misma problemática y que tienen igualmente una urgente necesidad de medidas que contrarresten las consecuencias de la pandemia. Se está así marginando a las personas, colectivos, instituciones, empresas y ámbitos de la cultura valenciana de los que no se ha valorado sus circunstancias, en detrimento de otros de los que si se ha hecho. Se menosprecian así aspectos y protagonistas culturales afectados en mayor o menor medida por una alta precariedad. Precariedad que ya sufrían incluso antes de la pandemia y que se ha visto agravada por la misma.

Finalmente, el resultado es un informe incompleto y parcial al no recoger todos los ámbitos y sectores culturales afectados por la pandemia en la Comunidad Valenciana, siendo éste el motivo fundamental de mi voto en contra.

Es doloroso y sorprendente constatar que la ignorancia de algunos elementos culturales se ha hecho de forma consciente y premeditada, como en el caso de la tauromaquia en su conjunto, o también respecto a las entidades, grupos o personas que realizan actividades culturales entorno a la lengua valenciana, siguiendo la normativa de la Real Academia de Cultura Valenciana. Se excluye y discrimina así a sus actores, expresiones, representaciones, obras, públicos, manifestaciones y sensibilidades culturales, entre muchos otros aspectos. La tauromaquia y la actividad cultural de entidades como la Real Academia de Cultura Valenciana o Lo Rat Penat, entre otras, por su antigüedad, historia, arraigo y

participación popular componen parte de los elementos culturales de mayor significación y aprecio por buena parte del pueblo valenciano.

Tampoco entiendo que se hable tan sólo de “sectores culturales” desde una perspectiva predominantemente económica, con un análisis que valora principalmente las consecuencias mercantilistas en la cultura frente a otras resultantes muy importantes como las repercusiones personales y sociales en la cultura. Siendo la cultura un elemento vital y esencial para la población en general.

También se ha dejado fuera del informe la problemática tras la Covid 19 de todas las expresiones culturales populares de carácter lúdico, festivo o religioso realizadas por las personas o grupos de manera no profesional, olvidando nuestro compromiso con la cultura viva y su legado. Algunas de ellas de altísima importancia dentro del acervo cultural de la Comunidad Valenciana, reconocidas incluso como Patrimonio de la Humanidad como las Fallas, el Misteri d’Eix, el Tribunal de las Aguas, la Festa de la Mare de Déu de la Salut, las Tamborades de Alzira y Alcora, entre otros. Así mismo ha ocurrido con la totalidad de las fiestas, tradiciones y manifestaciones culturales de gran interés para el pueblo valenciano, muchas incluso declaradas Bien de Interés Cultural o Fiestas de Interés Turístico Nacional. Manifestaciones culturales que destacan por su antigüedad y arraigo, conservando elementos ancestrales de nuestra cultura como las Hogueras de Alicante, las fiestas de la Magdalena de Castellón, los Moros y Cristianos, la entrada de toros y caballos de Segorbe, la procesión del Domingo de Ramos de Elche, la Semana Santa de Orihuela, la procesión del Corpus de Valencia, el Anuncio y Sexenio de Morella, la Feria de Todos los Santos de Cocentaina, entre muchísimas otras.

Por todo ello considero que el informe proporciona una visión parcial y sesgada de los elementos y el estado de la cultura en la Comunidad Valenciana, con la gravedad de contener una predisposición que nos obliga a prescindir de partes fundamentales, negando la valoración, conclusiones y propuestas sobre elementos sustanciales de la misma. El informe está violentando nuestra obligación de velar, mantener y salvaguardar todas nuestras formas de expresión cultural, fundamentalmente aquellas que son parte de nuestra cultura presente y viva. Cultura viva que es además legado y como tal debemos custodiar para las generaciones futuras.

Entiendo que cuando realizamos un informe sobre el estado de la cultura, en sus valoraciones y conclusiones, no tenemos derecho a censurar o menospreciar manifestaciones culturales vivas de nuestro pueblo, arrogándonos un derecho de superioridad intelectual, elitista o censor, no podemos ni debemos, ni como personas ni como institución.

Como entidad consultiva deberíamos intentar entender y valorar todas las expresiones y las obras culturales vivas, fruto de la personalidad individual o colectiva del pueblo, respetando y fomentando la libre creación de las personas o grupos culturales sin exclusión, garantizando la elección voluntaria en la elaboración o el disfrute cultural de cualquier forma de expresión cultural.

La cultura de una sociedad diversa y variada tendrá que ser necesariamente un espejo de ella, tal y como la entienden sus múltiples ciudadanas o ciudadanos, a los que no se puede discriminar por creer o tener otros criterios o formas de ver y entender la cultura, siempre que se realicen dentro del respeto a las normas de convivencia y a las leyes democráticamente asentadas, esa es la esencia una sociedad sana y rica culturalmente.

A menudo nos dejamos llevar por patrones o códigos culturales exclusivos en una mal entendida hegemonía cultural que intenta estar por encima de la cultura de los otros, suplantando la libertad necesaria para todas las expresiones de la persona o los grupos

culturales que crean, aprecian y mantienen, formas de expresión artística y cultural. La persona es el centro creador de la cultura con sus particularidades que se expresan en multitud de variaciones recogidas en las obras, expresiones, manifestaciones, ámbitos, grupos o espacios culturales.

Moda, oportunidad, preponderancia, eslogan, primacía, entre otros, no pueden anteponer sus criterios individuales o de grupo, con una visión de una cultura "políticamente correcta" frente a otra que por ser diferente a la "correcta" deja de ser considerada cultura. Toda la cultura, por igual y con igual derecho, que se base en la libre voluntad personal o colectiva de elección de las personas que conforman nuestra heterogénea y rica comunidad cultural debe ser aceptada y salvaguardada. Una subjetividad cultural no puede intentar "matar" a las otras formas de expresión cultural.

Todas las personas somos libres e iguales y respetando el marco de convivencia legal, debemos tener los mismos medios y oportunidades para crear, vivir, ver, oír, apreciar, disfrutar, sentir, ... la cultura. Cada persona elige en la cultura aquella que considera idónea, satisfactoria para su desarrollo personal o placer emocional, sin los dictados, normas, reglas o desequilibrios que puedan ser creados por instituciones, grupos o personajes que pretenden pasar por encima de los ideales culturales de los otros.

Nadie debería arrogarse una supuesta legitimidad intelectual con derecho a intentar acabar con la vivencia cultural de aquellos que estiman, seleccionan, crean o participan de una forma y manera diferente de la cultura. Aquella experiencia cultural que elegimos con las expresiones que le significan e identifican, como creadores o público, es la que hace latir nuestro corazón, enriquece el espíritu, conforma nuestra esencia y bagaje cultural, desarrolla y abre nuestras mentes y nos hace crecer como personas, entre muchas otras consecuencias enriquecedoras de la cultura.

Esos argumentos principalmente, junto con otros que omito con ánimo de no ser exhaustivo, hacen que tenga que votar negativamente el contenido final de este informe de la cultura valenciana, entendiéndolo, como ya he dicho, que acaba ofreciendo una visión parcial y sesgada en la que se omiten partes esenciales de la cultura en la Comunidad Valenciana.

Adjunto igualmente, para apoyar el sentido de mi voto, la opinión de algunas instituciones, grupos o personas representativas de alguno de los ámbitos culturales discriminados y a los que les he pedido opinión.

En primer lugar, existe una discriminación institucional y pública hacia algunas entidades o grupos culturales que desarrollan sus actividades culturales bajo la firme creencia y defensa de una lengua valenciana, propia y diferenciada, recogida en la normativa de la RACV. Lengua valenciana que junto al castellano es la que usan en sus actividades culturales.

En este informe no se valora ya no solo las consecuencias de la Covid 19 en la actividad cultural de estas asociaciones, grupos o personas, parte significativa y esencial de la cultura valenciana, sino que además no se da visibilidad a la precaria situación que sufren por el hecho de haber sido discriminadas en los últimos años de cualquier tipo de colaboración o ayuda pública.

Tanto la RACV como Lo Rat Penat, son dos entidades culturales centenarias, de reconocido prestigio y arraigo social. Desde su creación han aportado una fecunda actividad y producción cultural, contando con la participación de destacadas personalidades de todos los ámbitos de la cultura. Han realizado multitud actividades regulares a lo largo de toda la

Comunidad Valenciana, despertando la participación e interés de miles de personas. Han publicado centenares de estudios y libros, han realizado cientos de cursos y conferencias, exposiciones y multitud de actividades de todo tipo, siempre centradas en el objetivo del estudio y la difusión de la historia, cultura y tradiciones del pueblo valenciano. Es difícil entender la historia cultural valenciana desde finales del siglo XIX hasta la actualidad sin tener presente la aportación cultural de las mismas.

Como indica en su escrito el Académico y Secretario de la RACV D. José Aparicio Pérez: *"la Real Academia de Cultura Valenciana creada hace 105 años, fundamentalmente para estudiar e investigar en todas las ramas del saber humano y, especialmente, en todo lo concerniente a la Cultura, Lengua, Historia y Señas de Identidad del Pueblo Valenciano, ha desarrollado una intensa actividad hasta el momento presente lo que, aparte de cursos, conferencias, exposiciones, etc. ha quedado plasmado fehacientemente en el capítulo de las publicaciones, distribuidas en constante intercambio científico con más de 600 centros españoles y extranjeros, universidades, bibliotecas, reales academia, etc., intercambios esenciales tanto para la difusión de lo propio como para el conocimiento de lo ajeno, básico para el desarrollo de programas de investigación en los campos arqueológicos, históricos, lingüísticos, musicales, etc. propios de sus dieciséis secciones de estudio e investigación. Los intercambios han nutrido su biblioteca que alcanza los veinte mil volúmenes y más de 40.000 títulos.*

Podemos destacar:

94 números de la Revista Anales de la RACV, estando en composición el 95.

40 números de la Serie Histórica, que recoge la temática impartida en 40 cursos de historia desarrollados durante 40 años ininterrumpidamente.

18 números de Estudios de Lenguas y Epigrafía Antiguas, recogiendo, esencialmente, los temas impartidos en 16 Seminarios de Estudios de dicha materia, siendo el 17 monografía dedicada a la Lengua de los Baleáricos y, el 18 la Gramática de la Lengua Etrusca.

27 números de la Serie Arqueológica y Varia, con monografías y ponencias de los Seminarios anuales de Arte Prehistórica.

10 números de la Revista "Al Voltant de la Llengua Valenciana". 10 números de la Serie Facsímil.

8 números de la Serie Literaria. 22 números de la Serie Filológica.

Y culminándolo todo el gran Diccionario de la Lengua Valenciana, primera y segunda edición, aparte de otras publicaciones de lingüística.

Así como la Historia General del Reino de Valencia, en 5 volúmenes.

Aparte de otras publicaciones de gran interés, hemos de mencionar las investigaciones arqueológicas que han permitido excavar y estudiar varios yacimientos de singularísimo interés, ...

Todo lo expuesto es claro testimonio, aunque resumido de la intensa, variada y total productividad de sus trabajos que, por desgracia, se ha visto paralizada en los últimos años porque los fondos públicos han sido desviados hacia otras entidades que persiguen otras finalidades muy alejadas de las nuestras.

Por si esto fuera poco, la pandemia lo ha agravado y la Real Institución se ha visto obligada a solicitar un ERTE para el personal, con lo que la actividad se ha visto reducida y los programas de investigación paralizados totalmente..."

Del mismo modo desde Lo Rat Penat, su presidente D. Enrique Esteve Molla nos indica: *"la noche del 31 de julio de 1878, nació Lo Rat Penat, Sociedad de Amadores de las Glorias Valencianas. En plena Renaixença valenciana, Lo Rat Penat empezaba a andar dentro de un clima de reencuentro cultural, y que la convertiría en el paso del tiempo en la entidad cultural señera del valencianismo. Solo un año después de su fundación, en 1879, se instaurarían en Valencia los Juegos Florales de la Ciudad y Reino de Valencia, que en 2019 celebró su 135 edición.*

Valencia puede estar complacida de esta sociedad cultural porque en ella y a través de ella se ha reencontrado con su historia, se han recuperado costumbres, fiestas y tradiciones, se ha recuperado el uso y el cultivo de nuestra lengua valenciana por medio de su enseñanza, promoción y difusión, incluso en momentos muy difíciles políticamente. Lo Rat Penat tiene mucho que ver en la recuperación de la autoestima del pueblo valenciano, tantos años perdida, y en proceso de recuperación gracias al trabajo de tantos valencianos que un día sintieron el grito de la Patria y que desarrollaron su trabajo en esta institución cultural.

Para la creación de Lo Rat Penat fue fundamental el espíritu de unión en la defensa de los intereses de Valencia, Alicante y Castellón, de grandes personajes y prohombres valencianos del momento....

Esa unión de diferentes sensibilidades e ideologías encontró acomodo en una entidad que ha sobrevivido durante todo este tiempo -no sin problemas- pasando por monarquías, dictaduras y repúblicas, hasta llegar al actual estado democrático, en el que la Comunidad Valenciana ha recuperado su autogobierno. Lo Rat Penat siempre ha estado ahí, siguiendo sus principios fundacionales de defensa y recuperación de nuestras señales de identidad y defensa activa en la reivindicación de todo lo que el pueblo valenciano necesita para su progreso y mejor futuro...

La Sociedad a lo largo de su historia ha estado presidida por los grandes personajes y prohombres valencianos de cada momento, entre otros, por Teodoro Llorente, Cirilo Amorós, Leopoldo Trénor, Jacinto Labaila, Pasqual Frígola (Barón de Cortes), Nicolau Primitiu, Carlos Sarthou, Xavier Casp, etc.

Desde la fundación de Lo Rat Penat (1878) hasta el momento presente (2020) que celebra el 142 cumpleaños, sus actividades principales han sido las siguientes: Cursos de Lengua y Cultura Valencianas, Publicaciones, Historia, Arqueología, Conferencias, Juegos Florales, Excursionismo, Coro Popular, Grupo de Danzas, Fiestas tradicionales (Fallas, Concurso de Llibrets - desde 1903-, Concurso de Milagros de San Vicente, Concurso de las Cruces de Mayo, Batalla de Flores, acto poético del Viernes de Dolores, Canto Valenciano, Escuela de Danzas "Mª Teresa Oller", Aula de Historia, Foro de Opinión, etc.

Lo Rat Penat tiene una amplia Biblioteca y un Archivo histórico de gran valor donde se conservan todos los documentos y material de los varios certámenes literarios y concursos que se organizan desde la entidad. Igualmente tiene una importante pinacoteca de Presidentes, Prohombres y Reinas de los Juegos Florales...

A partir de la declaración del estado de alarma en marzo de 2020 por motivo de la pandemia del coronavirus, Lo Rat Penat ha suspendido sus actividades culturales habituales y presenciales en su sede social, como sus Cursos, Aula de Historia, conferencias, conciertos, Foro de Opinión, etc...

Lo Rat Penat ha contado habitualmente para el desarrollo de sus actividades culturales con la ayuda y colaboración de las instituciones valencianas. Así contaba con un convenio de

colaboración anual tanto de la Generalitat, como de la Diputación de Valencia y del Ayuntamiento.

Lamentablemente, y de forma totalmente injustificada y sectaria, el actual gobierno del tripartito, ha cancelado esta colaboración (Consellería de Cultura y Diputación) o la ha reducido en gran medida (Ayuntamiento)..."

Recogemos también la situación de la Asociación Cardona y Vives de Castellón expresado por su Presidente D. Gonzalo Romero Casaña: *"la Asociación Cultural Cardona Vives de Castelló fundada en el año 1982 por Don José María Guinot y Galán, es una asociación con una gran implantación y seguimiento dentro de la sociedad castellanense, la edición de su revista "Renou" de la cual acaba de editarse su número noventa; sus galardones ...; sus excursiones por todo el Reino de Valencia; sus periódicas conferencias culturales; sus contactos con otras entidades culturales, y participación en el Consejo Municipal de Cultura; .. una extensa biblioteca; hacen de nuestra entidad un referente en el trabajo por la cultura castellanense, y en consecuencia por la cultura valenciana.*

Por la situación provocada como consecuencia de la pandemia del coronavirus, y el confinamiento que se originó en su momento, y la crisis económica que ha llevado en si la actual situación sanitaria, las asociaciones y entidades culturales castellanenses venimos sufriendo también una crisis en cuánto se refiere a la posibilidad de realizar actos culturales y recaudar fondos para poder llevar a cabo los mismos, que amenazan incluso nuestra supervivencia...

Es por eso que urge por parte del Consell Valencià de Cultura un programa de ayudas a nuestras entidades culturales, ya que de no ser así muchas perecerán en estos tiempos, ...

Son tres ejemplos entre muchos de asociaciones, grupos o personas que desarrollan su actividad cultural de forma altruista y colaborativa en muchos pueblos y en las tres capitales de la Comunidad Valenciana, que llevan años trabajando por la cultura valenciana y su difusión y a las que se debe incluir en este informe, escuchando su problemática y recogiendo sus necesidades, de otro modo se está despreciando toda su creación cultural, sus estudios e investigaciones, publicaciones, literatura, música y danzas, cursos, certámenes y conferencias, entre otros. Se debería considerar, con la intención de no marginar a partes esenciales y necesarias de la cultura. Es necesaria la aportación y opinión de estos grupos culturales, analizando su situación antes y después de la Covid 19, y estableciendo en igualdad de condiciones las valoraciones, conclusiones y propuestas para la ayuda a estos ámbitos de la cultura valenciana.

En segundo lugar, se debería considerar a la tauromaquia en todas sus manifestaciones culturales por ser uno de los elementos vitales de nuestra cultura, que posee un gran arraigo y una alta participación en todas las actividades se desarrollan en muchísimos pueblos y las tres capitales de la Comunidad Valenciana, con actos como los *bous al carrer* o corridas de toros, además de una consolidada tradición ganadera de toros bravos y donde encontramos cientos de eventos culturales en los que se desarrollan todas sus expresión artísticas, literatura, artes plásticas, música o indumentaria, entre otras.

La tauromaquia es una parte fundamental de nuestra historia y vida cultural como así lo han recogido a lo largo de los años multitud de intelectuales, en palabras de Ortega y Gasset "la historia del toreo está ligada a la de España, tanto que sin comprender la primera resultará difícil comprender la segunda", o en opinión de Federico García "el toreo es probablemente la riqueza poética y vital de España, increíblemente desaprovechada por los escritores y artistas, debido principalmente a una falsa educación pedagógica que nos han dado y que hemos sido los hombres de mi generación los primeros en rechazar. Creo que

los toros es la fiesta más culta que hay en el mundo”, y así podríamos seguir completando múltiples citas en torno a la valiosa riqueza cultural de la tauromaquia.

Es, sin duda, uno de los elementos culturales más peculiares y distintivos de nuestros pueblos a lo largo de toda la Comunidad Valenciana, desde los inicios de la misma se ha ido incorporando a nuestras celebraciones y festividades, consolidándose tanto por el número de festejos como por el número de participantes. Destaca igualmente el alto número de figuras destacadas del toreo de capa valencianos desde sus inicios hasta el momento actual. Contamos además con un destacable patrimonio arquitectónico vinculado a la fiesta de los toros en muchos pueblos y en las tres capitales de las provincias valencianas, además de varios museos taurinos a lo largo de toda la geografía de la comunidad.

La celebración de festejos taurinos populares de bous al carrer representa uno de los acontecimientos festivos con mayor arraigo popular y carácter tradicional de la Comunidad Valenciana. Cada año se celebran casi 10.000 actos de tauromaquia en sus diferentes modalidades, suponiendo casi la mitad del total de las que se celebran en toda España.

Los festejos taurinos se celebran por toda la Comunidad Valenciana, con una gran participación popular y contando con un fuerte arraigo, siendo uno de los elementos más característicos y significativos de nuestro patrimonio inmaterial. Las celebraciones tienen una repercusión muy importante no solo a nivel social y participativo sino también tienen un importante impacto económico afectando y garantizando la continuidad de ganaderías e infraestructuras y dando empleo directo a toreros, cuadrillas, empresarios y trabajadores del sector, entre otros, e indirecto a muchos profesionales de diversos sectores económicos como la restauración, hostelería, transporte, la seguridad, etc.

Como recoge en su preámbulo la ley 18/2013, de 12 de noviembre, para la regulación de la Tauromaquia como patrimonio cultural, que reproduzco literal e íntegramente por la claridad de la argumentación, *“la Tauromaquia forma parte del patrimonio histórico y cultural común de todos los españoles, en cuanto actividad enraizada en nuestra historia y en nuestro acervo cultural común, como así lo demuestran las partidas de Alfonso X el Sabio, que ya en el siglo XIII contemplaban y regulaban esta materia.*

Las fiestas o espectáculos taurinos, incluyen no sólo a las corridas de toros sino un numeroso conjunto de tradiciones y festejos populares vinculados al mundo del toro, que a su vez comprenden lo que hoy entendemos por «Tauromaquia». Todo esto es signo de identidad colectiva, y ello justifica que su preservación corresponda y competa a todos los poderes públicos.

El carácter cultural de la Tauromaquia es indiscutible y merece ser preservado como un tesoro propio de nuestro país, rico en culturas distintas. Esa específica manifestación cultural ha sido, incluso, exportada a otros países que la desarrollan, promocionan y protegen.

La Tauromaquia es una manifestación artística en sí misma desvinculada de ideologías en la que se resaltan valores profundamente humanos como puedan ser la inteligencia, el valor, la estética, la solidaridad, o el raciocinio como forma de control de la fuerza bruta. A ello hay que añadir que forma parte de la cultura tradicional y popular, como conjunto de las manifestaciones, conocimientos, actividades y creencias pasados y presentes de la memoria colectiva, siendo uno de los puntos de referencia a partir del cual las iniciativas de la sociedad se enmarcan en un contexto configurador de la identidad nacional propia, arraigada en una pluralidad de formas de expresión popular.

La sociedad española es muy diversa y dentro de esa diversidad encontramos grandes aficionados y a su vez muchos ciudadanos que han manifestado su preocupación por el trato que reciben los animales durante los espectáculos taurinos. Conscientes de la heterogeneidad de la sociedad, también debemos admitir que, actualmente, existe un consenso en la aceptación mayoritaria del carácter cultural, histórico y tradicional de la Tauromaquia como parte esencial del Patrimonio Histórico, Artístico, Cultural y Etnográfico de España. Como tal, es responsabilidad de los poderes públicos asegurar la libertad del creador y, en este caso, del desarrollo de cualquier expresión artística, como es la Tauromaquia, y el respeto hacia ella.

La fiesta de los toros y los espectáculos taurinos populares son algo vivo y dinámico, sujetos a constante evolución, sin que se puedan hacer conjeturas sobre de qué manera se adaptarán a las sensibilidades cambiantes de nuestros tiempos u otros venideros. Esto dependerá de que se mantenga la afición popular y de que la misma sea capaz de renovarse en las nuevas generaciones de aficionados que son los que, en su caso, deberán mantener, actualizar y conservar la fiesta de los toros. Pero en todo caso, será desde la libertad de la sociedad a optar y desde la propia libertad que significa la cultura, no cercenando el acceso a ésta.

Ahora bien, lo que sí podemos afirmar es que la Tauromaquia conforma un incuestionable patrimonio cultural inmaterial español, que no ostentamos en exclusiva, sino que compartimos con otros lugares como Portugal, Iberoamérica y el sur de Francia.

Asimismo, hay que resaltar que la Tauromaquia comprende todo un conjunto de conocimientos y actividades artísticas, creativas y productivas en torno al espectáculo taurino, que van desde la crianza y selección del toro de lidia, a la confección de la indumentaria de los toreros (los llamados trajes de luces), la música de las corridas, el diseño y producción de carteles, y que confluyen en la corrida de toros moderna y el arte de lidiar; y en un diálogo fluido y cercano entre público y artista.

Por tanto, el presupuesto de esta norma es la afirmación de que la Tauromaquia es cultura, que comprende otras facetas dignas de protección además del propio espectáculo que se concreta en la corrida de toros moderna y, por ello, el reconocimiento de la Tauromaquia como patrimonio cultural supera la mera «conexión de los espectáculos taurinos con el fomento de la cultura» que afirma la Exposición de Motivos de la Ley 10/1991, de 4 de abril, sobre potestades administrativas de espectáculos taurinos.

Pero, además del aspecto cultural, la Tauromaquia tiene una indudable trascendencia como actividad económica y empresarial, de dación de bienes y servicios al mercado, produce un flujo económico que se traduce en miles de puestos de trabajo...”

Según la información aportada por D. Vicente Nagueroles Presidente Federació de Penyes Taurines de Bous al Carrer de la Comunitat Valenciana, la crisis desatada a raíz del brote de Covid-19 ha paralizado numerosas industrias y sectores profesionales asociados a la organización y celebración de eventos, “... el distanciamiento social ha obligado a los organizadores a cancelar o aplazar su desarrollo a la espera de la evolución de esta crisis sanitaria”, estos grandes eventos llevan asociados un entramado organizativo y económico con diferencias sustanciales. Destaca además que “un rasgo propio del sector a analizar, el bou al carrer en la Comunitat Valenciana, es la cría y conservación del actor principal del evento: la res de lidia. Para el ganadero encargado de ello, el cese de la actividad supone que, además de una supresión total de los ingresos, el hecho de seguir soportando los costes fijos diarios de mantenimiento de los animales conlleva una pérdida de liquidez monetaria que pone en riesgo la vida de la empresa, y por consiguiente, la de la figura principal del evento”.

La Comunidad valenciana cuenta con casi 10.000 cabezas de ganado de lidia y 133 explotaciones ganaderas. En 2019 se realizaron 8.623 festejos de bous al carrer en 269 localidades de la comunidad. En el estudio de "Impacto económico de los bous al carrer en la Comunitat Valenciana" para el año 2019 elaborado por José Manuel Pastor como Director, y Jesús Ibáñez, Alejandro Mollá y Ángel Soler, de la Facultad de Economía de la Universitat de Valencia y en la "Memòria de bous al carrer 2019" se habla de que en la Comunitat Valenciana, se invierte anualmente casi 37 millones de euros en la organización de festejos de bous al carrer.

En palabras del Secretario de la Comisión Jurídica de la Fundación del Toro de Lidia y periodista D. Gonzalo Bienvenida: *"La tauromaquia ha estado ligada a la Comunidad Valenciana desde sus inicios, siendo base de sus fiestas patronales y lanzando al orbe taurino grandes figuras que han paseado con orgullo su condición de valencianos. Por número de festejos y por número de actuantes de origen valenciano no se cae en ningún error por decir que es una de las Comunidades Taurinas de mayor protagonismo en la fiesta nacional.*

En la actualidad, el mayor exponente del toreo valenciano es el maestro Enrique Ponce que en 2020 ha cumplido 30 años de alternativa y concluirá el año como el primero del escalafón de matadores. La gran esperanza de Valencia es el joven matador Román, un torero que tiene ilusionada a la afición..."

Destaca a otras figuras actuales valencianas del toreo como el matador alicantino José María Manzanares o el rejoneador Andy Cartagena, o los valencianos Jesús Duque y Jesús Chover, en Castellón, Abel Valls, Vicente Soler, Paco Ramos y Varea.

La Comunidad cuenta además con tres Escuelas Taurinas en Castellón, Valencia y Alicante. Valencia cuenta con una plaza de primera y Alicante y Castellón con plazas de segunda, todas celebran corridas de toros y novilladas todos los años con la presencia de primeros espadas y gran asistencia de público. Igualmente contamos con la organización de corridas y novilladas en Algemesí, Bocairente, Requena, Utiel, Vall d'Alba y Vinaroz, entre otras. Se celebran más de 50 festejos en la comunidad cada año, que generan más de 1.056 puestos de trabajos entre toreros, novilleros, subalternos, y mozos de espadas, entre otros a los que habría que sumar mulilleros, acomodadores, agentes de seguridad privada, personal de limpieza, personal de corrales, encargados de taquillas, cuadras de picar, etc.

También nos recuerda D. Gonzalo: *"en cuanto a la actividad cultural en torno a la fiesta de los toros en la Comunidad Valenciana, cada año se organizan numerosas exposiciones pictóricas y fotográficas en los lugares donde se celebran festejos taurinos. También son relevantes las distintas publicaciones que con asiduidad informan de la actualidad taurina así como distintos libros que cada año se editan con temática taurina (15 sólo en 2019). La revista con más solera, de distribución nacional, con miles de suscriptores por toda España es **Aplausos** que desde 1976 ha estado cada semana en todos los quioscos. Otra publicación con importancia es **Bous al Carrer** que cuenta con 25 años de existencia y es la más importante en la categoría de festejos populares aunque también atiende las principales ferias taurinas de la Comunidad Valenciana. Además, cada año va cogiendo mayor relevancia la revista '**Els Bous La Nostra Festa**' y que se distribuye exclusivamente en la Comunidad Valenciana, única publicación taurina en valenciano.*

Todos estos elementos de la cultura valenciana se han visto afectados por la Covid 19, y es nuestro deber tratar en igual medida que con el resto de los sectores su problemática. Recogiendo de nuevo la opinión de D. Gonzalo: *"al no poderse celebrar el número de festejos indicado anteriormente por el COVID-19, los matadores de toros más modestos no han tenido ningún tipo de ingreso del mismo modo que los novilleros,*

novilleros sin picadores, los picadores, los banderilleros, los mozos de espadas ni los empresarios taurinos que no han podido organizar festejos.

La crisis del COVID-19 ha desbaratado la temporada taurina dejando sin posibilidad de torear a prácticamente todos los toreros de la Comunidad Valencia, sin opción de recibir ningún ingreso durante unos 15 meses (hasta que llegue La Feria de la Magdalena). Su gran reivindicación ha sido recibir una ayuda destinada a los artistas, sin embargo, las oficinas del SEPE de todo el territorio nacional les ha denegado esta ayuda pese a que el Defensor del Pueblo ha catalogado esta decisión como una discriminación.

La tauromaquia es un gran espectáculo de masas que ha tenido que paralizar su actividad para evitar la aglomeración de personas ocasionando unas rémoras económicas importantísimas para las empresas organizadoras de festejos taurinos, para los toreros, para las cuadrillas y para los ganaderos de toros de lidia.

Las revistas taurinas han visto interrumpida su distribución por primera vez desde sus respectivos lanzamientos. En concreto, Aplausos no ha conseguido a día de hoy volver a los quioscos manteniendo sólo su edición en la página web. Mientras Bous al Carrer se ha adaptado a una distribución digital hasta que la situación cambie.

Entre las medidas que se proponen para ayudar al sector apunta: "las medidas más oportunas para el sector sería la promoción de la tauromaquia a través de certámenes de novilladas sin caballos y con caballos con ganaderías de la tierra, con toreros de la tierra y con cuadrillas de la tierra organizadas por empresas taurinas con sede social en la Comunidad Valencia. Lo ideal sería que fuera patrocinada por las instituciones para promocionar la fiesta de los toros desde la base y dar trabajo a todas esas personas de la Comunidad que peor lo está pasando por esta crisis debido a su delicada situación económica. En otras comunidades además, se ha emitido por la televisión autonómica con el fin de difundir la cultura taurina.

Otra opción que podríamos proponer para ayudar al sector sería la inyección económica directa a las Escuelas Taurinas con el fin de sufragar viajes a ganaderías dónde puedan alquilar animales para el entrenamiento y aprendizaje de los novilleros.

También se podría dedicar una partida específica para ayudar a las tres publicaciones taurinas mencionadas anteriormente que luchas por su supervivencia (debido al COVID-19 ha desaparecido una cabecera clásica del mundo del toro como es 6TOROS6). Para evitar el trágico final de estas revistas encargadas de difundir la cultura taurina sería muy positivo aplicarles una ayuda directa.

No podemos, ni debemos abandonar a la Cultura en estos momentos tan delicados y críticos, en su inmensa variedad y riqueza, valorándola en todas sus partes y en conjunto, con sus obras, expresiones, manifestaciones y tradiciones, incluyendo todas, las artísticas, intelectuales, populares, tradicionales, festivas o religiosas, entre otras como una parte esencial, singular y representativa de nuestra expresión y acervo cultural como pueblo, el valorar parcialmente una parte de sus manifestaciones frente a otras supone un agravio que será difícil de entender y aceptar por aquellos que no ven atendida su problemática en un momento de crucial necesidad para su protección y salvaguarda.

José Vicente Navarro Raga
Conseller del CVC